

BYZANTINA XRONIKA

ТОМОΣ ΤΡΙΤΟΣ

ВИЗАНТИЙСКІЙ ВРЕМЕННИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

ПРИ

ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМИИ НАУКЪ

ПОДЪ РЕДАКЦИЕЮ

В. Г. Васильевскаго и В. Э. Регеля
Ординарнаго Академика. Пр.-Доп. Сиб. Университета.

ТОМЪ III.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ, 1896.

КОММlССИОННkРЪ:

С.-Петербургъ.
К. Л. Риккеръ, Невскій пр. 14.

Leipzig.

| K. L. Ricker, Königsstr. 20.

ОТДѢЛЪ I.

Epirotica saeculi XIII.

Изъ переписки Иоанна Навпактскаго.

Издаваемые нами въ этой книжкѣ Византійскаго Временника греческие документы ближайшимъ образомъ относятся къ исторіи второго Епирскаго деспота Феодора, который усвоилъ себѣ также титулъ Ромейскаго (Римскаго) императора; они пока замыкаются въ предѣлахъ одного десятилѣтія отъ 1218-го по 1228-й годъ и по содержанію сосредоточиваются около двухъ главныхъ пунктовъ: 1) борьба съ Франками Латинской имперіи, которая за эти годы въ подробностяхъ до сихъ поръ намъ была мало извѣстна, а отсюда получаетъ новое и живое освѣщеніе, чтѣ въ свою очередь сообщаетъ самыи документамъ общее и важное значеніе; 2) соперничество и антагонизмъ Епира съ Никеей, гдѣ еще ранѣе возникъ другой центръ греческаго національнаго сопротивленія — съ царемъ, наследникомъ Византійскихъ императоровъ, и съ патріархомъ, который сохранялъ название и права Константинопольскаго. При этомъ наши документы особенно ярко выставляютъ на видъ руководящую роль греческой образованной высшей духовной іерархіи, остававшейся въ европейскихъ частяхъ бывшей Византійской имперіи и естественно возлагавшей свои національныя надежды и чаянія лучшаго будущаго, а также и расчеты личнаго возвышенія для себя и своихъ на ближайшаго энергического дѣятеля, Феодора, а не на отдаленнаго и безсильнаго въ Европѣ Никейскаго самодержца, отрѣзанного отъ Греціи европейской промежуточными латинскими владѣніями. Документы заимствованы главнымъ образомъ изъ переписки современного Навпактскаго (Лепанто) митрополита Иоанна, являющагося въ роли несомнѣннаго

вождя патріотически настроенной части православнаго греческаго духовенства какъ въ непоработленномъ Епирѣ, такъ и въ областяхъ временно завоеванныхъ, а, пожалуй, и въ роли руководителя или поощрителя политическихъ стремлений Епирскихъ деспотовъ, наконецъ ихъ опоры въ столкновеніяхъ съ высшимъ церковнымъ авторитетомъ патріарха, за которымъ стояла соперничествующій императоръ въ Никѣ. Образовавшіяся на означенной почвѣ отношенія, близкія къ церковному — наравнѣ съ политическимъ — разрыву въ нѣдрахъ самой греческой національности, тоже въ высшей степени любопытны, и только изъ нашихъ документовъ получается полное и отчетливое представление о мотивахъ и напряженности раздора. Въ частности: первыя четыре письма Іоанна, адресованныя — одно къ женѣ Феодора Комнина, Маріи (имя до сихъ поръ не было известно), а другія къ самому «державному» Комнину (таковъ наиболѣе обычный способъ его титулованія до принятія императорскаго сана) — говорять объ успѣхахъ Феодора въ борбѣ съ *Италіанцами*, то есть, съ обладателями Солунскаго королевства, основаннаго Бонифаціемъ Монферратскимъ: взятіе городовъ — Новой Патры, Простка, Платамона особо въ наличныхъ доселѣ источникахъ нигдѣ не упомянуто. За тѣмъ цѣлый рядъ писемъ Іоанна и его корреспондентовъ, — въ числѣ ихъ знаменитаго митрополита Аѳинскаго, Михаила Акомината, его любимаго ученика Георгія Вардана и самаго *державнаго* Комнина, относится къ вопросу о замѣщеніи митрополичьей каѳедры на островѣ Корфу, входившемъ въ составъ владѣній Епирскаго деспота (№ 5—13); политическое значеніе каѳедры съ національно-религіозной точки зреянія отмѣчается въ посланіи деспота Феодора (№ 7), а соборное дѣяніе (№ 13) оправдываетъ неканоничный способъ избрания и поставленія Георгія Вардана безъ содѣйствія патріарха и обнаруживаетъ съ полной опредѣленностью основанія церковнаго раздора между Никейскими и Епирскими центрами. Ихъ антагонизмъ рѣзко выставляется и въ двухъ за тѣмъ слѣдующихъ документахъ (№№ 14 и 15): въ приглашеніи отъ патріарха Мануила къ Іоанну Навпактскому принять вмѣстѣ съ другими *западными* (по отношенію къ Малой Азіи) епископами участіе въ предполагаемомъ вселенскомъ соборѣ для соединенія церквей греческой и латинской и для устраненія обоюдной народной вражды, и въ отвѣтномъ письмѣ Іоанна, который вмѣсто того приглашаетъ Никейскихъ грековъ къ дружной борбѣ противъ жестокаго и непримиримаго врага вмѣстѣ съ Феодоромъ Ду-

кой Комниномъ, уже успѣвшимъ нанести Латинамъ рядъ тяжелыхъ ударовъ и поколебавшимъ ихъ могущество. Тотъ же патріархъ че-резъ нѣсколько времени, обращаясь къ Ioannu, грозитъ (№ 16) цер-ковнымъ отлученіемъ неправильно поставляемымъ въ области Фео-дора епископамъ и всѣмъ соучастникамъ въ такомъ дѣлѣ, на что получаетъ замѣчательную длинную и рѣзкую отповѣдь, составленную Ioannomъ (№ 17), въ которой кстати прославляются заслуги Феодора дѣлу православія и сообщаются мимоходомъ новые факты, важные и для политической исторіи. Далѣе (начиная съ № 18 по 23) идутъ письма Ioanna съ различными указаніями на обстоятельства, пред-шествовавшія давно желанному и давно предсказанному взятію Со-луня, и на подготовляемое вслѣдъ затѣмъ вѣнчаніе Феодора царскою короною, на столкновеніе съ возстановленнымъ Солунскимъ митропо-литомъ и т. д. Актъ, исходящій отъ лица всѣхъ западныхъ еписко-повъ, но составленный, очевидно, Ioannomъ (№ 24), свидѣтельствуетъ, что провозглашеніе и вѣнчаніе Феодора было прежде всего дѣломъ церковнымъ, въ которомъ іерархія прямо шла навстрѣчу естествен-ному честолюбію энергического Епирота, вовсе неспособнаго увле-ваться однimi идеальными цѣлями. Изъ другихъ недавно изданныхъ источниковъ (собраніе писемъ Димитрія Хоматіана, Охридскаго ми-трополита, который и вѣнчалъ Феодора за отказомъ Солунскаго) уже извѣстно, что въ Никѣ вѣнчаніе Феодора было принято какъ актъ прямого возмущенія противъ вѣры и закона; негодованіе, соединен-ное съ угрозами, которыя, впрочемъ, заранѣе были осуждены на без-силѣ, выражено было въ посланіяхъ патріарха Германа II: къ числу двухъ извѣстныхъ апологій присоединяется теперь третья, написан-ная отъ лица всего западнаго высшаго духовенства Ioannomъ Нав-пактскимъ и настаивающая на необходимости для запада автономіи церковной и свѣтской (№ 26). Въ ней есть совсѣмъ неожиданныя новыя точки зрѣнія, объясняющія права Феодора на императорскій титулъ, и содержатся важныя указанія на судьбу западно-европей-скаго ополченія, собранного въ Италиї подъ эгидою папы Гонорія для спасенія Солунскаго королевства. То, что есть рѣзкаго въ об-щей отвѣтной грамотѣ, смягчается въ личномъ письмѣ Ioanna къ Герману (№ 27), начинаящемся воспоминаніями старого знакомства и пріязни еще въ свободномъ отъ порабощенія Константинополь. Наше собраніе заключается (№ 29) христовуломъ, золотою царскою дарственою записью Феодора Комнина Дуки въ пользу Навпактской

церкви, въ которомъ, конечно, можно усматривать актъ признательности новопомазанного императора къ заслугамъ самого предстоятеля этой церкви. Мы знаемъ, что и Георгій Варданъ, авторъ другаго отвѣтнаго посланія къ патріарху, въ томъ же самомъ 1228 году получилъ хрисовулъ въ пользу Керкирской митрополіи..

Больше подробное разъясненіе смысла и значенія издаваемыхъ нами документовъ мы постараемся дать въ слѣдующей за ними статьѣ, посвященной связному изложенію первоначальной исторіи Епірскихъ деспотовъ до провозглашенія Феодора царемъ и вѣнчанія въ Солунѣ.

Наибольшая часть матеріала заимствована изъ переписки Иоанна Навпактскаго, заключающейся въ греческомъ сборникѣ XIII или XIV вѣка, который находится теперь въ С.-Петербургѣ въ Императорской Публичной библіотекѣ (Греческ. рукоп. № 250), а нѣкогда принадлежалъ къ числу книгъ монастыря Св. Екатерины на горѣ Синайской. Описаніе и подробное оглавленіе сборника было напечатано въ отчетѣ Императорской Публичной библіотеки за 1885 годъ. («Описаніе Порфириевскаго сборника византійскихъ документовъ. Греч. № CCL»).

Мы уже указали тамъ на плачевное положеніе, въ которомъ доешь до насъ драгоценный все-таки кодексъ; вслѣдствіе потери или же намѣренной вырѣзки листковъ прежде заключенія ихъ въ переплетъ, очевидно позднѣйшій, вырѣзки, сдѣланной не сподрядъ гдѣ-нибудь въ одномъ мѣстѣ, а въ разныхъ пунктахъ, постоянно повторяется такое явленіе, что письмо или документъ либо не имѣть конца, либо начинается въ серединѣ рѣчи. При такомъ положеніи дѣла издавать письма подъ рядъ, какъ они идутъ въ сборникѣ, представлялось намъ и неудобнымъ и ненужнымъ, тѣмъ болѣе, что и хронологическая послѣдовательность замѣчается развѣ только спорадически въ отдѣльныхъ группахъ писемъ, а не вездѣ съ начала до конца. При ближайшемъ изученіи содержанія писемъ мы сверхъ того убѣдились, что тетради и листы не только были растерзаны посредствомъ вырѣзокъ, но еще послѣ того—при переплетѣ или ранѣе—перепутаны съ нарушеніемъ первоначального порядка. Въ двухъ случаяхъ единство содержанія, логическая и грамматическая послѣдовательность рѣчи въ раздѣленныхъ большими промежутками листкахъ стали для насъ столь очевидными, что мы сочли себя въ правѣ при изданіи соединить разъединенное. Такъ составилось цѣльное письмо № 3—по поводу взятія Просѣка, такимъ же образомъ восстановлена цѣльность письма къ

Іоанну Георгія Вардана подъ № 11. Въ сущности, мы еще не издаемъ полнаго собранія переписки Іоанна Навпактскаго, а дѣлаемъ только выборку изъ нея, руководясь ближайшими задачами исторического изученія и держась хронологической нити, на сколько она дается прямыми отмѣтками въ документахъ или же родственностью содержанія.

Ради возстановленія однородной цѣльности мы привлекли въ видѣ особія и другой греческій сборникъ Императорской Публичной библіотеки—подъ № 251—принадлежавшій подобно предыдущему къ числу порфириевскихъ и, какъ показывается запись въ концѣ, происходящій—если не вполнѣ, то въ интересующей насъ части—тоже съ Синая. Сборникъ описанъ въ «Краткомъ обзорѣ собранія рукописей, принадлежавшаго преосвященному Епископу Порфирию, а нынѣ хранящагося въ Императорской Публичной библіотекѣ». С.-Петербургъ, 1885. Извлечено изъ отчета Императорской Публичной библіотеки за 1883 г. См. стр. 101. Онъ составленъ изъ двухъ случайно и вѣщне соединенныхъ неравныхъ половинъ. Въ первой находится извѣстная, изданная у насъ покойнымъ Г. С. Дестунисомъ *Епіурская хроника* въ рукописи XVII вѣка, имѣющая отношеніе только къ позднѣйшей исторіи Епіра, и сказаніе о скитѣ Богородицы въ Метеорахъ. Вторая половина писана на бумагѣ строчными письмомъ XIV вѣка въ 8 долю листа, но къ сожалѣнію эта часть отъ ветхости уже пострадала, особенно въ концѣ, где листы сильно крошатся и сами собою разрушаются. Отсюда мы заимствовали посланіе патріарха Мануила къ митрополиту Навпактскому Іоанну (№ 16) и отвѣтъ на это посланіе митрополита Іоанна Алокавка (№ 17): нѣть никакихъ слѣдовъ и указаній на то, чтобы эти двѣ статьи находились когда-нибудь и въ составѣ сборника № 250; но сверхъ того въ сборникѣ 251 читается не отмѣченное особымъ заглавиемъ (и потому пропущенное въ обзорѣ) Соборное дѣяніе о поставлении митрополита Керкирскаго (№ 13), сохранившееся въ 250 въ далеко неоконченномъ видѣ, почти только своимъ началомъ. Именно: здѣсь оно оканчивается по серединѣ письма Феодора Комнина (№ 7) и совсѣмъ не захватываетъ письма Михаила Аѳинскаго (№ 9): оба эти документа, выдѣленные, впрочемъ, нами ради ясности изъ состава соборнаго дѣянія въ отдѣльныя статьи и поставленные выше дѣянія, напечатаны по тексту № 251. Ничего относящагося къ Іоанну Навпактскому болѣе нѣть въ сборникѣ 251, да и весь онъ теперь не великъ—всего 36 листовъ, а одна вторая часть—13. Нужно, однако, замѣтить, что важная для насъ эта вто-

рая часть нѣкогда входила въ составъ какого-то другаго, болѣе обширнаго цѣлаго, о чмъ свидѣтельствуетъ сохранившаяся на верху страницѣ (помимо новѣйшей) старая пагинація греческими буквенно-цифрами. На листѣ 12 значится помѣтка υν, то есть 457, на послѣднемъ тринадцатомъ листѣ такая отмѣтка заклеена, но ясно, что всѣхъ листковъ было 458. Въ концѣ читается слѣдующая запись: Τὸ παρὸν βιβλίον ἐστὶν τοῦ ἀγίου καὶ θεοβαδῆστου ὄρους Σινᾶ καὶ ὅστις ὑστερήσῃ αὐτὸν τῆς ἀγίας μονῆς νὰ ἔχῃ τὰς ἀράς τῶν ἀγίων τριακοσίων καὶ θεοφόρων δικτὼ καὶ τῆς ἀγίας βάστου¹⁾.

Если бы кто взялъ на себя задачу полнаго изданія писемъ Иоанна Навпактскаго, чего они, конечно, заслуживаютъ, то кромѣ Петербургскихъ сборниковъ могли бы служить еще слѣдующіе два, намъ извѣстные по описаніямъ. *Тридцать два* письма Иоанна Апокавка, разумѣя тутъ и разнаго рода акты епископской юрисдикції, находятся въ сборнике *Оксфордской библиотеки*, XIV вѣка на бумагѣ. См. *Coxe, Catalogi codicis manuscript. bibliothecae Bodleiana. Pars prima, recensionem codicis graecorum continens* (Охопії, 1853). *Codic Baroccian. № 131.* По количеству статей этотъ сборникъ, конечно, не идетъ въ сравненіе С.-Петербургскимъ 250, гдѣ всѣхъ нумеровъ переписки насчитывается до *двухсотъ*, изъ коихъ наибольшая доля принадлежитъ непосредственно Иоанну, да и по цѣнности отдѣльныхъ нумеровъ Оксфордскій списокъ не представляетъ особыхъ выдающихся достоинствъ, такъ какъ документы имѣютъ по преимуществу частный характеръ. Изъ 29 нумеровъ, выбранныхъ нами изъ Петербургскаго 250 съ дополненіемъ изъ 251 и ниже печатаемыхъ, только одно посланіе къ Дукену (супругѣ деспота Феодора: см. № 1) встрѣчается въ Оксфордскомъ сборнике. За тѣмъ, есть еще письмо Иоанна къ Феодору Коминину—Дукѣ, писанное раньше его вѣнчанія на царство, но нами пропущенное, хотя оно встрѣчается въ нашемъ 250 (Fol. 32 г.), а за тѣмъ и еще одно письмо отъ того же къ тому же, начинающееся словами:—Σχηματίζων τὸν λόγον (Fol. 326), довольно любопытное, но отсутствующее въ Петербургскомъ сборнике и намъ знакомое по копіи, сдѣланной В. Э. Регелемъ—при занятіяхъ въ Оксфордѣ. Сверхъ трехъ сейчасъ отмѣченныхъ В. Э. Регель нашелъ въ перепискѣ Иоанна (по означеному сейчасъ манускрипту) интереснымъ для себя еще

1) Эта книга принадлежитъ святой и богошественной горѣ Синаю и кто лишился ея святой монастырь, пусть имѣть на себѣ проклятие святыхъ и богоносныхъ 308 (то есть отцевъ Никейскаго собора) и Святой Купины.

только посланіе Іоанна, обращенное (по надписи) тоже къ Комнину, однакоже не къ Феодору, а, какъ видно изъ содержанія, къ Константину, его брату, притѣснителю Навпактской церкви и ея митрополита. Четыре письма, скопированныя В. Э. Регелемъ, въ самомъ дѣлѣ, повидимому, исчертываются все наиболѣе интересное и важное въ Оксфордскомъ (Багосс.) 131.

Довольно значительное количество писемъ Іоанна и относящихся къ его іерархической судебной дѣятельности актовъ находится въ сборникѣ Іерусалимской патріаршой библіотеки, описанномъ въ каталогѣ *Пападопуло-Керамевса* (изданіе Православнаго Палестинскаго общества) подъ № 276. Этотъ сборникъ, впрочемъ, очень поздняго происхожденія (XVII и начала XVIII в.), многое въ немъ писано рукою извѣстнаго патріарха Іерусалимскаго Досіея. Не только по древности, но и по количеству актовъ, не превышающему 60 нумеровъ, Іерусалимское собраніе писемъ Іоанна тоже не идетъ въ сравненіе съ Петербургскимъ 250. Изъ 29 нумеровъ, здѣсь печатаемыхъ и заимствованныхъ почти исключительно изъ послѣдняго, только четыре (или, пожалуй, шесть, если считать отдельно два письма, приведенные въ Соборномъ дѣяніи о поставлении Георгія Керкирскаго) находимъ мы въ оглавленіи А. И. Пападопуло-Керамевса (См. 'Іеросоли-мітіхѣ Вѣбліоѳѣхѣ. 'Ев Петросіпѣлѣ 1891. Томъ А'. ст. 339—344). Соборное дѣяніе, нужно полагать, находится тамъ въ полномъ объемѣ, подобно *Хрисовулу* Феодора 1228-го года, заключеніе котораго (и дата) у насъ заимствовано изъ копіи, любезно сообщенной намъ А. И. Пападопуло-Керамевсомъ, такъ какъ въ Петербургскомъ спискѣ оно утрачено (см. № 29). Но, кажется, это исключительный счастливый случай: другія извлечения Пападопуло-Керамевса напротивъ показываютъ, что въ Іерусалимскомъ собраніи отдельныя письма Іоанна вносились переписчикомъ не въ полномъ и цѣлостномъ видѣ. Такъ, письмо Іоанна къ Димитрію, архіепископу Болгарскому, о пожарѣ въ Охридѣ, неимѣющее конца въ Петербургскомъ 250, еще ближе отъ начала прерывается въ Іерусалимскомъ (письмо это пока оставлено нами въ сторонѣ). Вообще большая часть содержанія Іерусалимскаго собранія есть повтореніе того, что находится у насъ подъ рукою въ кодексѣ Публичной библіотеки, но есть нѣкоторое число и такихъ писемъ, какихъ по крайней мѣрѣ нынѣшній составъ Петербургскаго 250 не представляетъ, а между тѣмъ именно тутъ попадаются многообѣщающія оглавленія и адресы.

Нѣкоторыя произведения Иоанна Навпактскаго появляются въ описаніяхъ и каталогахъ библіотекъ одиночно. Намъ нѣть нужды сльдѣть и заниматься перечисленіемъ такихъ случаевъ; отмѣтимъ только довольно обширное и стоящее особнякомъ посланіе къ Аѳанасію, епископу города Короны (въ Пелопоннисѣ), въ видѣ отвѣта на вопросъ его о догматическихъ разногласіяхъ съ Латинами; статья указывается въ описаніяхъ Московской Синодальной библіотеки какъ принадлежность двухъ сборниковъ №№ 240 и 250 (по систематическому описанію архим. Владимира, по *accurata Notitia* Маттеи № CCLV и CCVIII). Въ хорошей копіи она имѣется у проф. И. Е. Троицкаго.

Здѣсь же будетъ уместно выразить нашу сердечную благодарность лицамъ, помогавшимъ намъ при подготовкѣ греческаго текста къ печати, то есть Х. М. Лопареву, Б. А. Панченку и Г. Ф. Церетели, изъ коихъ послѣдній провѣрилъ—только отчасти при написаніи вѣшнемъ содѣйствіи—списанное для насъ другими съ подлинникомъ, а за тѣмъ въ особенности нашему академическому товарищу, П. В. Никитину, который далъ себѣ трудъ, оказавшійся очень нужнымъ и полезнымъ, прочитать отпечатанные листы греческаго текста и сдѣлать все по обстоятельствамъ возможное для приведенія его въ исправнѣйшій видъ. Выставивъ по обычаямъ свои знаки препинанія и введя подписьную *iota*, которой нѣть въ подлинникахъ, мы въ остальномъ не отступали безъ крайней нужды отъ ихъ правописанія.

[Τιωάννου τοῦ Ναυπάκτου].

1.

Πρὸς τὴν κραταιὰν Δούκαιναν.

Πολλῶν ἀπολαύσας ἀπὸ σοῦ χαρίτων, ἀγία καὶ κραταιὰ κυρία μου 250 F. 8 v.
Δούκαινα, διαθέσεως, ἀντιλήψεως, λόγων ἐλευθέρων, ἀσπασμῶν χαρέν-
των, τῶν ἀλλων ἀπάντων, ὅσα κοσμεῖ τὴν σὴν εὐγενεστάτην ψυχήν,
τοῦτο λογίζομαι τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον τὸ διαπέμπεσθαι μοι τὰ
δ χαροπὰ καὶ κοινωφελῆ κατορθώματα τοῦ μεγαλουργοῦ καὶ κραταιοῦ
Κομνηνοῦ ἐκ γῆς μακρὰν παρὰ τῆς σῆς ὑψηλότητος· ἔτερον εὐεργέ-
τημα τὸ ἴδικῶς καὶ μονοπροσώπως διαπορθμεύεσθαι μοι ταῦτα καὶ μὴ
κατὰ κοινὴν ἀκοίνην· ἄλλο πρὸς τούτοις τὸ μὴ μόνην καθ' ἐαυτὴν ἴδιοῦ-
σθαι σε τὰ τοῦ κοινοῦ εὐεργέτου τροπαιούχηματα, ἄλλὰ καὶ τοῖς φίλοις
10 κατὰ μετάδοσιν αὐτῶν κοινωνεῖν, ὡς εἰ τις μεγάλῳ περιτυχῶν θησαυρῷ
οὐχ ἔστων μόνον ἐκ τούτου δλβίσει, ἄλλὰ καὶ τοὺς ἀγαπωμένους πλευ-
τίσει ἐκ διαδόσεως· τὸ δὲ πᾶν εἰπεῖν, ὥσπερ οὐ δέλεις μόνη καὶ ζῆν καὶ
ἐνδύεσθαι, ἄλλὰ τὴν χειρα ἔχεις ἐπὶ πολλοῖς δεομένοις ὑπηρετοῦσαν τῇ
προαιρέσει, οὕτως δέ τοις κοινοτερπέσιν ἀκούσμασι ἀνέχῃ μόνη καὶ
15 ἀκοήν ἡδύνεσθαι καὶ ψυχὴν, ἄλλὰ καὶ τοὺς πρὸς σὺς εὐνοϊκῶς ἔχεις κατὰ
λογικὴν μετάδοσιν ἀγαθύνεις. Καὶ τὰ μὲν ἀπὸ σοῦ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα καὶ
οὕτως ἔχοντα. Ἡμεῖς δὲ τί σοι ὑπὲρ πάντων τούτων ἀνταποδώσομεν
ἡ τὰς πρὸς Θεὸν ἰκεσίας, ὡς ἔχης ἡ καθαρὰ σελήνη καὶ φωταυγὴς εἰς
χρόνους συλλάμποντά σοι μαχροὺς τὸν ἥλιον Κομνηνόν, οὐ καὶ ἔργα καὶ
20 ὄμλια καὶ πρόσωπον τηλαυγῆ πάντα καὶ σελασφόρα τυγχάνουσι; Καὶ
ἐπαινίσαμεν κατὰ τὸ εἰκός καὶ ἐκροτήσαμεν χεῖρας καὶ τῷ Θεῷ ἀν-
θωμολογησάμενα τὰ εὐχάριστα. Τὸ δὲ παρὸν, τοῦ μεγαλουργοῦ Κομ-

νηνοῦ, ὃν εἰς ἡλίου ὁ λόγος ἐτροπολόγησε, λάμποντος εἰς τὰ πρὸς 1
ἡμᾶς ἀνωτερικὰ καὶ φλέγοντος μὲν τοὺς φρυγανώδεις καὶ ὑβριστὰς
Ἴταλούς καὶ Θεοῦ καὶ τῆς πίστεως, φωτίζοντος δὲ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμᾶς
αὐτοῦ καὶ συγγενεῖς κατὰ σάρκα — ταῦτα δὴ τὰ τοῦ ἀποστόλου — ὑπὲρ ὧν
καὶ προκινδυνεύει καὶ πᾶσαν ὑπομένει δυσχέρειαν, φόβος ἐνταῦθα, μὴ νέ- 5
φος βαρβαρικὸν ποθεν ἐπελθὸν ζοφῶσῃ¹⁾ τὰ καθ' ἡμᾶς ἡ ἀχλὺς ἐκ θαλάσ-
σης ὅμοια παχεῖα καὶ ὑσδιάλυτος καὶ τοιούτου φωτοφανοῦς ἡλίου δεο-
μένη πρὸς σκεδασμόν. Ἀκούομεν γάρ ὡς ὁ Μάσος, συνελθὼν τῷ Ἐφραὶμ
καὶ παχυνθεὶς ὑπὸ αὐτοῦ, τὸ δὲ προσθεῖς καὶ ἀφ' ἔαυτοῦ σύνθημα καὶ
σκαιώρημα, μετὰ τειχομαχικῶν ὀργάνων κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν παραλίων 10
κάστρων συνέθετο, καθά ποτε καὶ ὁ γραφικὸς ἐκεῖνος Ἐφραὶμ καὶ ὁ
τοῦ Ῥομελίου υἱὸς κατὰ τῆς παλαιᾶς Τερουσαλήμ συνεσκέψαντό τε
καὶ συνετέλεσαν²⁾). Ἐντεῦθεν τὰ μὲν παρ' ἡμῖν ἀτείχιστα πάντα, ὅσα
τὰς αιγιαλίους ἀκτὰς στεφανοῖ καὶ τὰ τούτων ἀνώτερα. Νυκτὸς μὲν ἀναρ-
ριγώνται σὺν ὑπάρξει πάσῃ πρὸς τοὺς βουνούς, ἡμέρας δὲ πρὸς τὰ πεδία 15
κατοιλισθαίνουσι καὶ μιμοῦνται δρόμον μυρμήκων, ἀγεληδὸν ἀλλήλοις
ὑπαντῶντες καὶ ὑπαντώμενοι. Ὁ θερισμὸς δὲ πολὺς μὲν, οἱ δὲ ἐργάται
ὅλιγοι· ἄγραικοι γάρ ὄντες καὶ ἀσπλοι, ἔνιοι δὲ τούτων τῷ ἀρρενὶ ἀντι-
διαιρούμενοι· ὅποιας γυναικας ἔργων ἀνδρικῶν τελεσιουργούς καὶ χειρερ-
γάτιδας πάσας ἡ καθ' ἡμᾶς χώρα τρέφει· καὶ καθ' ὥραν ἐλπίζον- 20
τες τὴν ἐπέλευσιν, ἄλλοι ἄλλη σκορπίζονται. Αἱ πόλεις δὲ τοῖς τείχεσι
μὲν θαρροῦσι, σύσαι δὲ κένανδροι τὴν περὶ ψυχῆς φόβον ἔχουσιν· οὐδὲ
γάρ οὐδὲ εἰς Σεράμεια³⁾ τείχη περιεῖχον αὐτάς, ὅπλων δὲ ἐστέροντο καὶ ἀν-
δρῶν, τὸ μὴ ἀλώσεσθαι ἔφυγον. Καὶ μὴ μοι λέγε, ὡς ἔστιν ἐνταῦθα ὁ
σὸς ἀνδράδελφος καὶ ὑπὸ αὐτὸν στρατιά· καὶ οὗτος γάρ ἡ ἐκών ἡ κατὰ 25
σκῆψιν πρὸς τοὺς περὶ τὴν Νέαν Πάτραν ἀνῆλθε βουνούς, ὀφθαλ-
μοῖς καὶ μόνοις τὴν πόλιν ταύτην ἐπερχόμενος καὶ τούτοις ἐλπίζων τὸ
φρούριον λήψεσθαι· καὶ τὰ πλησίον παραδραμῶν τὰ μακρὰν διώκει, καὶ
ἀπολύσας τὰ ἐν χερσὶ τὰ ἄγρια ἡ ἐν οἷς κατοικοῦσι ἄγριοι θῆρες οἱ Ἴταλοί,
ώς νοστιάν, καραδοκεῖ καταλήψεσθαι. Καὶ σπεῦσον, κυρία μου, ἡ τὸν ἡλίου 30
Κομνηνὸν ἐπανατεῖλαι τούτοις ἐν μέρεσιν ἡ ἀκτίνα γοῦν στρατιωτικὴν
ἀποδισκεῦσαι τοῖς καθ' ἡμᾶς· εἰ μὴ γάρ τοῦτο ἡ τοῦτο, καὶ δίχα τῶν ἐλπι-
ζομένων τούτων πραγμάτων μόνη τῇ προσδοκίᾳ πάντες συναποφύξομεν.

1) Cod. ζοφῶσει.

2) IV Reg., 16, 5: Φάκες υἱὸς Ῥομελίου βασιλεὺς Ἰεραχήλ. Cf. Paralip. II, 28, 6—7.

3) Σεμιράμεια? Cf. Σεμιράμεικ τείχη ap. Suidam.

2.

[Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνόν].

καὶ φρείατα μακρὰ κατὰ τὸν περιηγη- F. 10 γ.
 τὴν Διονύσιον. Πέφυκε δέ πως τὸ μέρος πρὸς τὸ ὅλον χωρεῖν· καὶ πῶς¹⁾
 ἔσται τὸ ὅλον τὸ παρ' ἔστου εἰσδεχόμενον. Καὶ τὴν φυσιο-
 λογίαν ταύτην ἐκλάβοιτό τις καὶ ἐτέραν τὴν ἔννοιαν καὶ κατ' ἄλλην λόγου
 5 ὑπόθεσιν πρὸς τὴν σὴν κραταιότητα. Θάλασσα γάρ καὶ σὺ παντὸς ἀγαθοῦ
 καὶ εὐποίας καὶ δωρεῶν πολυχανδὲς πέλαγος· καὶ χείμαρροι μὲν πρὸς σὲ
 οὐκ εἰσρέουσι, πάντες δὲ πάντως ὁπόσους τῆς ἐνδείας χείμαρροι κατασύ-
 ρουσιν, οἵς καὶ δωρούμενος καὶ εὐεργετῶν αὐτοὺς σὺν ἐμπτίπλασαι. Εἰς τού-
 των καὶ ὁ παρὼν πανυπερεντιμότατος ἀνθρωπος, πάλαι μὲν βίου ἔχων ἀρ-
 10 κούντως καὶ τιμῆς καὶ περιφανείας ἐν τε βασιλείοις αὐλαῖς ἐν τε ταῖς τοῦ
 πατριάρχου ἀναστροφαῖς ἀλλὰ καὶ τούτῳ φαγδαῖς ἐπιρρεύσας τῶν ἀριστε-
 ρῶν πραγμάτων ὁ χείμαρρος πρὸς τὴν σῆς φιλοτιμίας ἀπέπτυσε θάλασσαν.
 Καὶ νῦν πρὸς σὲ ἔρχεται ἐκεῖνα ζητῶν, ἀ τοι μὲν φάδιον δοῦναι, αὐτῷ δὲ
 μέγα λαβεῖν. Ζητεῖ δὲ εἰς οἰκονομίαν, εἰς διεξαγωγὴν, εἰς χυβέρνησιν
 15 τὴν ἐκκλησίαν Νέων Πατρῶν, ἦν ή σὴν κραταιὰ χείρ 'Ιταλικῆς χειρὸς
 ἡλευθέρωσε· καὶ ζητεῖ δῶρον τοῦτο τῷ οἰκείῳ τρόπῳ κατάλληλον, ιερὸς
 ἀνὴρ δηλαδὴ διοίκησιν ιεράν. Εἰ δὲ καὶ ἄλλως πρέπει ἐπιχειρεῖν, ἐκεῖνα
 αἰτεῖ, ἀπερ ὁ πρὸς μητρὸς τούτου θείος ἐβέλτιώσατό τε καὶ συνεστήσατο,
 κατήγαγον δὲ πρὸς μηδὲν χρόνος ὁ πανδαμάστωρ καὶ ἀπληστία λατι-
 20 νική· ιερατεύων ἐκείνος παρὰ ταύτῃ τῇ Πάτρᾳ καὶ τιμῶν τὸ λάχος ἥ υπὸ
 τούτου τιμώμενος — τῷ κάλλει τοῦ λόγου καὶ τῷ ὑψει τοῦ βίου τὸν λα-
 χόντα τοῦτον κληρὸν τιμῶν. Εἰ γοῦν ἀντὶ πατέρων γεννῶνται υἱοί, οὐδὲν
 καινὸν εἴ καὶ ἀντὶ θείων ἀνεψιοί. Ἄμα δὲ καὶ μεγαλυνθήσῃ ἀπὸ ταύτης
 τῆς πράξεως, τὰ ιερὰ ταῦτα λάφυρα τῶν πολεμικῶν σου κατορθωμάτων
 25 ἀνδράσιν ιεροῖς χαριζόμενος καὶ τοῖς ποτε τροφίμοις τῆς ἐκκλησίας καὶ
 διαπρεπέσι βίῳ καὶ λόγῳ δωρούμενος. Ταύτης τῆς ἐκκλησίας καὶ σὺ, με-
 γαλουργὲ Κομνηνὲ, παῖς γνήσιος, ἀναγεννθεὶς ὑπ' ἐκείνης διὰ τοῦ θείου
 βαπτίσματος καὶ φθάσας εἰς μέτρον ὑπὸ ταύτη τροφῷ τῆς ἀνδρικῆς τε-
 λειότητος. Καὶ δίδου τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τέκνοις ταύτης τῆς ἐκκλησίας τὴν
 30 ἀδελφικὴν φιλοστοργίαν καὶ περιποίησιν. Τὸ δὲ ἔργον τοῦτο καὶ οἱ τῆς
 Ἀσίας ὑπεδαμαζόνται, ὡς μὴ μόνον τοῦ βασιλέως ἐκείνης τῶν ιερωμέ-
 νων προνοούμενου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐμοῦ μεγαλουργοῦ Κομνηνοῦ τοὺς αὐ-
 τοὺς καὶ τιμῶντος καὶ τρέφοντος καὶ διοικήσεις ιερᾶς ἀπονέμοντος. Ἔγώ

1) Καὶ πῶς?

δὲ ὁ ταῦτα γράφων διγέθεν, οἶδα, τὸν ἐπαινον λήψομαι· ὅτι τε ὑπὲρ ἀδελ- 1
φοῦ πρεσβεύω τοιούτου καὶ ὅτι τὰ μεγαλύνοντά σε καὶ θέλω καὶ πραγμα-
τεύσμαι. Τί δὲ γρὴ τὸν αὐτοχίνητόν σε πρὸς τὰ καλὰ ἔτεροχίνητον γίνε-
σθαι καὶ μὴ μόνον εἶναι σοῦ τὸ μεταδοτικόν καὶ τὸ συμπαθές, ἀλλὰ καὶ τούτου γίνεσθαι συνεργάτην, δέον ὃν μῆδεν παραχωρεῖν σε πρεσβείων ἐν δ
φιλοτιμίαις ἐν εὐποίειαις ἐν δωρεαῖς ἐν χρηστότησι; Καὶ γένοιτο σοι πολλὰ
τὰ καλὰ τῷ ἐμῷ μεγαλουργῷ Κομνηνῷ, πληροῦντι προθύμως ἀπερ ὁ σὸς
εὔχέτης ἐγώ μετὰ θερμότητος ἔξαιτῶ.

3.

F. 26 v.

Πρὸς τὸν χραταιὸν Κομνηνόν.

10

F. 13 r.

Μεγαλουργὲ Κομνηνὲ καὶ προφανῶς θεοφρούρητε ὅτι καὶ τὴν ἔξου-
σίαν ταύτην καὶ τὸν ἔξῆς πλατυσμὸν ἀπόνως εἰληφας καὶ χωρὶς αἴματος,
συστρατηγοῦντός σοι τοῦ Θεοῦ καὶ συναρήγοντος ἐν ταῖς πράξεσιν. "Ωσπερ
δὴ καὶ εἰς τὴν Πρεστάχου ὑποταγήν· δὶ' ὃν βασιλεῖς ποτε ἐχοτρατεύσαν-
τες καὶ τὴν οἰκουμένην σαλεύσαντες ἦγυσαν πλέον οὐδὲν, εἰ μὴ ὅτι μόνον 15
εἰδότες¹⁾ καὶ περιελθόντες τὸ φρούριον τὴν προσεδρίαν κατέλυσαν· τὰ σὰ
τίνα; Θαύματος γέμοντα ως θείας ἔξηρτημένα πάντως δυνάμεως. Καὶ
ἄλλοι μὲν τῶν ῥήτορευόντων περὶ πολίσματος τούτου τὰ δοκοῦντα τούτοις
κομψεύσανται· ἐγὼ δὲ τὴν πόλιν μὲν οὐκ ιδών, προφυλακήν δὲ ταύτην
εἶναι μανθάνων καὶ σκέπτην, ως εἶπη τις, τῶν ἐκ Θεοῦ πολισμάτων σου, 20
σάκος ἀν τούτων εἴποιμι ταύτην καὶ τοῦ Αἰσαντείου ἔκείνου διχυρώτερόν τε
καὶ χραταιότερον, ως προβεβλημένην δὲ τῶν λοιπῶν, ἀκολούθως πάντως
καὶ πρόσακος, προφυλακήν δηλασὴν καὶ ισχυρὰν προσφάλειαν. Εἰ δὲ καὶ
σάκη μὲν τοῖς ἐντὸς τὰ πολίσματα, ως τὰ τῶν ἐναντίων βέλη ἀποκρυ-
όμενα, τοῦτο δὲ τῶν λοιπῶν διὰ θέσιν ὑπέρχειται, δὶ' ὄχυρωσιν· εἰκότως 25
πρὸς τὰ ἄλλα τοιαῦτα σάκη ὡνόμασται πρόσακος, τῆς προδέσεως ταύτης
διδούσης αὐτῷ τὴν πρὸς τὰ ἄλλα ταῦτα ὑπεροχὴν, ως τὸ προτρέχειν καὶ
προλαμβάνειν καὶ προκαθίζεσθαι. Καὶ ήμεν μὲν ἔσται τοῦτο, διδόντος Θεοῦ,
φυλακὴ κατὰ τούτους τοὺς λόγους καὶ ἀσφαλεστάτη συντήρησις, || Θεσσα-
λονικεῖσι δὲ μέγα τραῦμα καὶ ἀπευκταῖον συνάντημα. Ἀλλὰ Θεὸς δὲ μέγας 30
καὶ ισχυρὸς καὶ τῶν παρὰ σοῦ ἐνεργευμένων δὲ ἀρχιστράτηγος καὶ σὺ ὁ τοῦ
Θεοῦ ὑποστράτηγος καὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν ὑμετέραν ποιήσεται, καὶ
ὁ καθήμερος σκόλοψ οὗτος δὲ Πρόσακος καὶ Θεσσαλονικεῖς ἀναγκάσει τῇ
σῇ ἀρχῇ προστεθήσεσθαι. Ἐγὼ δὲ ἡδη τῇ διανοίᾳ καὶ παρὰ τῷ Προσάκῳ

1) ἰδόντες?

ι εἰμι, καὶ τῆς τοῦ μύρου ἀποφορᾶς τοῦ ἐν μάρτυσι περιβοήτου Δημητρίου αἰσθάνομαι καὶ καραδοκῶ κεφαλὴν καὶ χεῖρας καὶ ὅμματα ὅσον ἀπὸ τούτου χρισθήσεσθαι, τόν τε Πρόσακον αὐτῷ τῷ λογισμῷ περιεργόμενος καὶ κοιλαίνω χεῖρας καὶ πίνω τοῦ ὑπορρέοντος Ἀξειοῦ, δὲ δὴ Βαρδάριον ἡ δ ἀγελαία γλῶσσα καλεῖ καὶ παλαιὰ τῶν ποταμῶν ἡγγονικυῖα ὄνόματα· ποσὶ δὲ γηραιοῖς περὶ δχδας τούτου δρχοῦμαι τῷ λογισμῷ, ὡς παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ νύμφαι ποτὲ ποσὶν ἀπαλοῖς περὶ κρήνην τινὰ βαθέσταν, ἦν ἐκεῖνος ποιητικένεται¹⁾, καὶ ταῖς ἀληθείαις θαυμάσιον, ὡς ἀναρριγᾶται φρεύριον τοῦτο πρὸς ὑψός καὶ ἀναφέρεται, ποταμὸς δὲ τὴν βάσιν τούτου κάτω κυκλοῖ 10 καὶ περιλορδᾶται ταῦτην καὶ περισύρεται· ὅθεν ὑδρεύονται μὲν οἱ πολὺται καὶ ἀσφαλῶς βιοῦσι τῇ δαψιλεἴᾳ τοῦ ὑδάτος. Τὰ μὲν δὴ ταῦτα τοιαῦτα καὶ πᾶσαν γλῶσσαν εἰς εὑφημίαν σήν προκαλούμενα· τὰ [δὲ] νῦν ἡ μελετώμενα ἡ τελούμενα νυμφωστολήματα τῶν ἡλιοειδῶν θυγατέρων σου πόσους σοι πλέξουσι τοὺς στεφάνους, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν, τοῦ συῦ κλήρου, πραττόμενά τε 15 καὶ συντελούμενα καὶ ὡς προδίδως²⁾ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὴν οἰκείαν ψυχήν· ὁ δὴ καὶ Παῦλος ὁ μέγας ποτὲ ἐκαυχήσατο³⁾: ψυχὴ γάρ σοι καὶ σπλάγχνα αἱ κόραι αὐταις διὰ τὴν βίαν τῆς φύσεως. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τελέσει Θεός πρὸς τὸ χρηστότερόν τε καὶ πρεπωδέστερον. Σὺ δὲ πολλοῖς ἐπιλάμψας τόποις καὶ κατὰ τὰς τοῦ ἡλίου κινήσεις πρὸς βορρᾶν ἐλθὼν καὶ πρὸς νό- 20 τὸν καὶ κυκλεύσας ὡς φωσφόρος οὗτος πολύπλεθρον γῆν, ἐλθὲ ποτε πρὸς τὸν τόπον σου τοῦτον δήτὸν περὶ ἡμᾶς καὶ ὑμέτερον, ὡς καὶ ἡμεῖς τῶν φωτοβολημάτων σου ἀπολαύσαιμεν καὶ πεφωτισμένον μέρος ἐσοίμενα· καὶ μεγαλυνεῖ σὲ Θεός καὶ κραταιώσοι σε ἐπὶ πλέον, καὶ τὸ βασιλικὸν καὶ πάτριον ὑποδῆσοι σε πέδιλον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω μοι ηὔχθω. Μετάγοντι 25 δὲ τὸ τοῦ νοὸς ἔξεταστικὸν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμέραν στρατιωτικῶν ἀριστουργημάτων σου πρὸς τὰς ἐπικρίσεις τῶν ἐπισκόπων, ὅπως τοὺς βίω καὶ τῷ λόγῳ τῶν λοιπῶν διαφέροντας ἀποδιαστέλλεις τῶν ἀλλων καὶ καθίζεις ἐπὶ θρόνων ἐπισκοπικῶν, δοκεῖς μοι μιμεῖσθαι τοὺς τοῦ χρυσίου μεταλλευτὰς, οἱ πολλὴν ἀνορύττοντες γῆν καὶ χοῦν τοσοῦτον ἀνερευνώμενοι, οὐ 30 πρότερον τὸ σκαφεῖον ἀποχειρίζονται, πρὶν ἂν τὴν χρυσῆτιν εὔρωσι φλέβαν καὶ τὸν τιμαλφῆ γρυσὸν ἀναλέξωνται. Ἡ τρόπον μελίσσης περιίπτασαι μὲν λειμῶνας τοὺς ἱερατικοὺς, ἀνθολογεῖς δὲ ἐκεῖθεν τὰ χρησιμώτατα καὶ, σίμβλοις ὥσπερ, τοῖς θρόνοις τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν ἐναποτίθης εἰς μελιτουργίαν πνευματικὴν οὓς καὶ βίος καὶ λόγος τὴν ἀρίστην ταῦτην καὶ γλυκεῖαν 35 γεωργικὴν ἔξεπαίδευσεν. Ὁποῖος ὁ μακαριώτατος Βουλγαρίας καὶ ὁ νῦν Κερκύρων χειροτονούμενος· ἀνδρὲ τούτῳ οὐμενοῦν οὐδαμῶς εἰς βίον, εἰς

1) Hesiod. Theog. 3.

2) Cod. προδήλος.

3) I Thess. 2, 8.

λόγον τινὸς διευτερεύοντες. Ἐκ τούτου καὶ προσφυῶς ἀποκαλῶ σε θυμόσο- 1 φον, ὅτι στρατιώτης ἀνὴρ καὶ περὶ μάχας ἐπτοημένος καὶ ἀναδεδημένος ὁσημέραι τὰ τρόπαια καὶ τὴν πενονικήν ἐν τοῖς τοιούτοις ἐπιγιγνώσκεις διαταγὴν καὶ ὡς ἔκεινοι παρακελέουνται τὰ περὶ ἐπισκόπων διενεργεῖν κα- μὲ χειροτονητὴν καθίζεις τῶν ἀξίων ἀνάξιον. Ἄλλα καὶ ταῦτα ἀριστά τε καὶ 5 τελεώτατα ἔχονται. Ἐγὼ δὲ νόσῳ μὲν καὶ γῆρᾳ παλαίων οὐχ ἡττον δὲ καὶ κατὰ τοὺς ὅφεις ὀπόσα καὶ φωλεῷ τῇ κέλλῃ μου ἐνειργόμενος¹⁾ καὶ ὡς ἔκεινοι πρὸς κύκλον τῷ χρόνῳ καμπτόμενος, ἄλλα δῆτα καὶ τῷ καιρῷ· χειμῶνος²⁾ γάρ καὶ ὁ γέρων τροχοῦται, καὶ, τὸ τῆς κωμῳδίας εἰπεῖν, πάντα σισύραις³⁾ διὰ τὸ ψυχὸς ἐγκεκορδυλημένος, δημως, ὡς τίνος ἀκτίνος ἐπι- 10 λαμψάσης μοι τῆς ἀκοῆς τῆς σῆς πλησιότητος, τοῦ ἐμοῦ ἐξείρπυσα χηραμοῦ καὶ γένωμαι σοῦ ἔχόμενα, τοῦ κοσμολαμποῦς ἡλίου ἡμῶν, καὶ τῇ συνου- σίᾳ πλέον θαλπήσομαι καὶ ἀνακινήσω καὶ ἀναζήσω. Ἄλλ' ἔοικεν, ὡς εύτυχέ- στεροι οἱ Ἰλλύριοι, τὴν σὴν θέρμην εἰς ἑαυτοὺς μεθελκίσαντες, δθεν καὶ ἐπὶ 15 τῆς αὐτῆς ψυχρίας πάλιν ἡμεῖς, πρὸς τὰ δυτικώτερα μεταβάντος σου. Τί γοῦν κελεύεις; μένειν ἡμᾶς ἐνταυθὸν καὶ τὴν σὴν ἐπιλαμψίν καρτερεῖν ἢ συρῆναι πρὸς τὴν ἐξ ἔδους ἡμετέραν κατάδυσιν, ἐώς ἂν ἀποκάμψῃς κά- κεῖσε καὶ ἐπιλάμπων ἐπιλάμψῃς καὶ πρὸς ἡμᾶς; Ἀχθήσομαι γάρ τῷ κε- λεύσματί σου καὶ μενῷ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Ἀρτῃ ψυχραινόμενος πλέον διὰ τὸ τῶν τόπων τούτων δυσχείμερον ἢ τὴν ἐμὴν εἰσδύσω κατάδυσιν, 20 πρεπωδεστέραν οὖσαν, ὡς θερμοτέραν, τοῖς γέρουσι.

4.

Πρὸς τὸν κραταιὸν Κομνηνὸν, ὅτε τὸν Πλατάμονα παρέλαβε καὶ ὑπέστρεψεν.

Ἐπανῆκες, ὡς ἔμαθον, μεγαλουργὲ Κομνηνὲ, καὶ οὐ κεναῖς ταῖς γερ- 25 σιν οὐδὲ τὴν ἐκστρατείαν ποιησάμενος διπράκτον, ἄλλα καὶ μεγάλα πάλιν κατωρθωκώς καὶ νίκας αὐθίς ἀναδησάμενος. Ὅδος αὐτὸς νῦν μὲν ἀπάγεις καὶ || ἀπόλλεις⁴⁾, τὸ τῆς γραφῆς⁵⁾, τοὺς ὅσοι μᾶλλον τοῖς Ἰταλοῖς ἢ σοὶ δουλεύειν ἐγνώκαστι, νῦν δὲ πᾶν ἀρσεν αἰρεῖς αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ κόσμου δη- λονότι καὶ τῆς ζωῆς, ὃσον ὀπλομάχον καὶ δον ἀντίξουν σοι, καὶ τὰ κῶλα 85 τούτων καταστρωνύνεις εἰς γῆν, καθά που καὶ Θεός ἐν ἐρήμῳ ποτὲ τὰ τοῦ ἀγνώμονος Ισραήλ. Πόλεις δὲ, δσας αὐτοὶ ἐπολίσαντο πρὸς τὴν σφετέραν ἀσφάλειαν, τίθεις εἰς χῶμα καὶ ἀναμοχλεύεις αὐτῶν τὰ θεμέλια· αἱ δὲ,

1) Cod. ἐνειργώμενος. 2) Cod. χειμῶν. 8) Cod. σίσυρες Cf. Aristoph. Nubes. 10.
4) Cod. ἀπόλλεις. 5) Es. 26. 14.

ι αὐδὲ τὴν ἔφοδον καὶ μόνην ὑπενεγκεῖν σου δυνάμεναι, ζυγὸν δουλείας
ὑπέρχονται καὶ τὸ δεσπόσυνδον σου ἐπαυγενίζονται· ἀλλοι δὲ τῶν θεομισῶν
Ίταλῶν ἐν τούτῳ μέρει μιμοῦνται τοὺς ὄρνιθας· τῶν γὰρ οἰκείων φωλεῶν
γινόμενοι ἐκπετήσιμοι, ἀπονητὶ πρὸς τοὺς πόνους αὐτῶν εἰσέρχεσθαι σε
ἢ πρεσβεύουσιν, ὡς ἐν αὐτοῖς ἡ τοὺς ὑπὸ τὴν σῆν δραστήριον χεῖρα οἰκεῖν
καὶ καθάπερ στρουθίους τὰ ἐξ θελήματος σαρκὸς καὶ γεννᾶν καὶ τρέφειν
καὶ αὔξειν ἡ μετὰ τῶν πολισμάτων τούτων καθαίρεσιν τὰ του ἀγροῦ
στρουθία τούτοις ἔχειν ἐννοσσιεύεσθαι. Τὸ δέ γε νῦν τελεσθὲν ἡ κατορ-
θαδὲν ἡ πραγμὴν πρὸς ἑαυτὸν τὴν γλῶσσαν μετάγει μου, ὁ ὑπερνεφῆς
10 δηλαδὴν Πλαταμών καὶ τὸ κατὰ κύκλον τοῦτο περιγεγραμμένον πολίχ-
νον· ὅπως καὶ κυκλωθὲν καὶ πολεμηθὲν ἐάλω καὶ τοῦτο καὶ γέγονεν
ὑποχείριον, ὡς λέγειν καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ θείου Δαιμὸν κυκλώσαντες
ἐκύκλωσάν με, κανὸν οὐκ ἡμύναντο τοὺς κυκλώσαντας· οὐδὲ γὰρ ἐν
ὸνόματι Κυρίου¹⁾ φέτο τοῦτο τὸ πόλισμα, φὸ σὺ Θαρρῶν καὶ φὸ ὄνδ-
15 ματὶ στρατηγούμενος, ἡμύνω μᾶλλον τοὺς κυκλουμένους τούτους ἀλάστο-
ρας. Ἀμα δὲ καὶ εἰς πλατυσμὸν τῶν ἔμπροσθεν ἀπὸ Θεοῦ σχοινισμάτων
σου τὸν Πλαταμόνα τοῦτον ἔχω ὑπολογίζεσθαι· πλατύνων γάρ πλατυνῷ,
καὶ πρὸς σὲ φησὶν ὁ Θεός, τὰ σχοινίσματά σου καὶ τὴν κληρονομίαν σου·
μή ποτε ὁ Θεός ὁ πάντα ποιῶν, ὁ πάντα δυνάμενος καὶ τὸ τῶν μαρτύ-
20 ρων στέφος, ὁ μέγας Δημήτριος, τὴν γείτονα τῆς Θεσσαλῶν παρα-
δόντες σοι, καὶ τὴν ἐντὸς τῆς γειτονουμένης μεγαλοπόλεως εἰσέλευ-
σθν σου προγράφουσιν, ὡς ἔχειν σε λέγειν τῆς τοῦ ἐκεῖθεν μύρου ἀπο-
ροᾶς καὶ ἀπὸ ταύτης αἰσθόμενον· πότε καὶ εἰς πραγματικὴν ὄσμὴν
δραμοῦμαι, μάκαρ, τῶν μύρων σου καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς τὸ θυσιαστήριόν
25 σου καὶ ἔξελεύσομαι καὶ περικυκλώσω τὸν τάφον σου καὶ ἀφομαι φῶτα καὶ
ἄσομαι ἄσματα καὶ τῷ θείῳ μύρῳ χρισθήσομαι, ὡς καὶ χρῖσμα ἔτερον
παριψήσωες θαρρούντως καρδοχεῖν ἐκ ταύτης τῆς γρίσεως. Ἔγω
τέως ταύτης τῆς πόλεως ἀκούσας τὴν ἀλωσιν, εὐδὺς πρὸς τὴν ἀλιευ-
τικὴν μετήνεγκά μου τὸ λογίζομενον· ὅπως ὁ ἀλιεὺς πέτρας μὲν ὑπερκά-
30 θηται, ἀγκυστρον δὲ χαλᾶς εἰς βυθὸν λεπτῇ μηρίνθῳ παρηρτημένον καὶ
τὸν ἐγχάναντα τούτῳ ἰχθὺν ἀμείβων χεῖρα χειρὸς ἀνέλκει καὶ ἐγκολπίζε-
ται. Τροπολογείσθω μοι πρὸς πέτραν οὐτος ὁ Πλαταμών, ὅτι καὶ πετρώδης
ὁ χῶρος καὶ ἐπὶ πέτρας οὐτος ἀνωκοδόμηται· εἰς ἀλιέα δὲ ὁ μεγαλουργὸς
ἔμδες Κομνηνὸς, τῆς πέτρας ταύτης ὑπερκαθήμενος· θάλασσα δὲ ἡ τε πό-
35 λις Θεσσαλονίκη, πόλις πρὸς πλάτος ἐξηπλωμένη, καθά που δὴ καὶ ἡ
θάλασσα, πόλις εὐγενῆς εὐγενεῖ πρέπουσα, πόλις Θετταλίας κολωνία·

1) Psal. 117, 10. 11.

тојто ђи тò παρὰ τοῦ Λουκᾶ ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰς σέμνωμα τῆς τῶν Φι- 1
λιππησίων ἐκφωνηθέν¹⁾. Ἡ αὐτὰ τὰ μύρα τοῦ μάρτυρος, θάλασσα καὶ ταῦτα
σητα μυρίπνοος καὶ χόσμου δλον χυκλοῦντα, ὡς τὸν ὥχεανδν ἀναγγράφου-
σιν· εἰς μήρινθον δὲ ἡ τῶν σῶν μεγαλοφυῶν βουλευμάτων παρὰ τῆς Θεσ-
σαλῶν ἐμπλοκή· ἀγκιστρον δὲ ὁ πόδος, ὃν σε ποθοῦσιν οἱ ἐν αὐτῇ ἐπιχώ- 5
ριοι, δσοι τῆς ἡμετέρας θρησκείας, ὅσοι τοῦ ἑλληνίζοντος, δν ἐκ καλοκα-
γανίας αὐτοῖς ἐνεγάλασσας. "Αγκιστρον δὲ καὶ τὸν διάπυρον ἔρωτα τοῦ κα-
λοῦ κατωνόμαζουσιν αἱ γραφαί, καθά που καὶ τὰ ἐν Βαβυλῶνι παδία τὰ
ἰερά, τῷ θείῳ πόδῳ ἀγκιστρεύμενα, φλογὸς κατετόλμησαν, ἐπὶ πήγεις
ἡρμένης ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα. Ἰχθύς δὲ τίνας εἴποιμ ἀνὴρ αὐτοὺς 10
τοὺς πολιτευομένους ἐν Θετταλῇ, εἰ καὶ καταπιόντες τὸν πόδον τοῦτον ὡς
ἀγκιστρον καὶ ἀναγνθείσαν σοι καὶ ἐντεθέησαν ἐν τῷ κόλπῳ σου, τῇ συν-
οχῇ δηλονότι καὶ τῇ || παρὰ σοῦ φυλακῇ²⁾, ἐν αἷς σωθήσονται τε καὶ ζή-
σονται. Ταῦτα σοί πλέκει ἐκ τοῦ παρέργου ὁ σοφιστής προσκυνήσει δέ
σε καὶ ὁ τοῦ λόγου πατήρ καὶ σοὺς νικοποιοὺς βραχίονας κατασπάσεται. 15

F. 28 v.

5.

Τοῦ χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν κῦρ Γεωργίου Βαρδάνη σητος ἐν τῇ
ἐπισκοπῇ Γρεβενῶν καὶ προσκληθέντος παρὰ τοῦ Ναυπάκτου
ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Βονδίτζης.

F. 29 v.

Παναγιώτατε δέσποτα καὶ καθηγητὰ μετὰ τὸν ἔνα καὶ πρῶτον καθη- 20
γητὴν Χριστόν· οὐ γάρ ἀποστερῶ σε τῶν προσόντων ὄντες μασμῶν, σὺς ὁ
βίος, ὁ λόγος εὖ ποιοῦντες σοι ἐχαρίσαντο. Ἐγὼ καὶ πρὶν μὲν ἔχαιρον, εἰς
ἔμας χεῖρας πιπτούσης τιμίας σου καὶ πανσέρου ἐπιστολῆς, γρῆμά τι
θεῖον νομίζων εύρισκειν καὶ ὡς μαργάρους ἐκλεκτοὺς κόλποις διανοίας ἐν-
θησαυρίζων τὰ σὰ θεοχαρίτωτα λόγια· οὕποτε δὲ τοσαύτης ἐπεφόρημαι 25
χαρμονῆς, δπόσης εἰς τὸ παρόν, οὔγε ὅτι θυμήρη τινά μοι γέγραφας καὶ
ἀναπαύσεως σὺ τῆς τυγχάνουσης προσκλητικά, ἀλλ' ὅτι καὶ περὶ που τὴν τῷ
μεγαλοχήρυκι Παύλῳ ἀβάτην³⁾ Ἰλλυρίδα διάγοντί μοι τῶν γρυπακτίνων
σου ῥημάτων ὁ φωτισμὸς ἐνήστραψε, τελεώτατε. Καὶ πέποιθα λέγειν ὡς
τὸ ὑστέρημα τοῦ σκεύους τῆς ἐχλογῆς αὐτὸς ἀνεπλήρωσας, ίσαπόστολε, 30
καὶ μὴ κοινῇ πρὸς Βουλγάρους, ἀλλ' ἴδιᾳ καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ τῆς ἐπιστο-
λῆς φθόγγος ἐξεφωνήθη. Καὶ ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ κορυφαῖός ποτε τοὺς τῶν
Ἀθηναίων σορωτέρους ἐζώγρει πρὸς πίστιν τῷ ἐπιβωμίῳ τούτων γρησά-
μενος ἐπιγράμματι· κατὰ ταῦτὸν δέ καὶ σὺ, τὸ μετὰ Παύλον στόμα Χρι-

1) Acta 16, 12.

2) Cod. θυσικῆ.

3) Cod. ἐντατῇ v secunda manu in rasura.

1 στοῦ, παρὰ τῶν ἀνὰ χεῖρας ἐμοὶ πράγμάτων, ὅποια διενεργεῖν ἐπιτέτραμ-
μαι καὶ οἱ σπουδὴν, εἰ καὶ ἐμοὶ¹⁾ ἔκουσίαν, ὅμως χαρίζομαι, προσάγεις οἷον
ἄγκιστρόν μοι γλυκὺν, ὅτι καὶ Βόνδιτζα τοῦτο τῇ Βουλγάρων γλώσσῃ δια-
σημαίνεται. Οὕτω σοφῶς λίαν καὶ φιλανθρώπως φήθης ἐλεῖν καὶ μεθελ-
5 κύσαι περὶ τὰς σάς με μαχαρίας καὶ ἡμέρους σκηνάς. καὶ ὥσπερ τις ἐπα-
γωγὸς νυμφοστόλος, ἐτέραν ὠραιοτέραν ἀντιπαραδεινής, πείθεις με τῆς
προμνηστευμένης²⁾ ἀφροντιστεῖν, ὅλον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν διδόναι τῇ παρὰ σοῦ
νυμφαγωγουμένη καὶ κάλους αὐτῆς ἐλευθεριότατος³⁾ ἐτοίμως διγον ἀλίσ-
κεσθαι. Εἴμι μὲν οὖν οὐχ ἀνέραστος· ή πως; μνηστῆς καὶ ταύτης θεοπέμ-
10 πτου διὰ σοῦ μοι προσαγομένης καὶ μαχαριστόν με ποιήσειν κατεπ- II F. 80 r.
αγγελλομένης, ὡς ἴκανῆς σὺν τῷ σώματι κλείσαι καὶ τὴν ψυχήν.
Οὕπω δὲ θαρρεῖν ἔχω τὸν πνευματικὸν τοῦτον γάμον, πρὸς τὸ τοῦ ἄξιώμα-
τος μέγεθος ἀφορῶν καὶ πεφοβημένος, μὴ οὐ καλῶς τὸ καλὸν διοική-
σαιμι, μᾶλλον μέντοι καὶ ἐπαισχύναμι τὴν ἱερωσύνην, ὡς εἰ τις, νῆα πα-
15 ραλαβθών πλήρη πολλῶν ἀγωγίμων καὶ ἀγαθῶν, εἰτα δι' ἀπειρίαν κύμασι
καὶ φαγίαις αὐτὴν πιστεύσει καὶ ὑποθρύχιον ἀπεργάσεται. Τοῦτο δὴ τὸ
τῆς εὐλογωτέρας αἵτιας, ὡς θεοείκελε. Εἰ δέ με δέχῃ κάκ τῶν ἀλλῶν συγ-
χροτοῦντα τὸ τῆς καρδίας μου δειλαινόμενον, καὶ οὐδὲ τούτων ἄξιων ὑπ'
ἐμοῦ κατολιγωρεῖσθαι· οὗτε τὸ τῶν κατρῶν ἀνώμαλον οἶον τέ ἐστιν εἰς τοῦρ-
20 γόν με διεγέραι καὶ ὁ τὰ πάντα ἐμοὶ ἐκ Θεοῦ καὶ μετὰ Θεὸν γενόμενος
ὁ βίω καὶ λόγω πανυπέροχος Ἄθηνῶν ἀναδύεται πως χάρτην ἀπολύσιμον
πρὸς ἱερωσύνης ἐπίβασιν ἐγχαράξαι μοι. Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν, οἵ μικρῷ προ-
σθεν δι' ἀνθρώπου καὶ γράμματος παρέστησα κατὰ μέρος τῇ αὐτοῦ ἀγιό-
τητι τὰ περὶ ἐμὲ τὸν ἀγρεῖον εὐεργετήματα τοῦ μυριονίκου καὶ κραταιοῦ
25 κυρίου ἡμῶν, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, τὴν προτέραν τὴν ὑστέραν εὐμένειαν,
καὶ ὅπως ἀπὸ ἀχρήματος καὶ πεζοῦ κέρμαστιν ἀργυρέοις καὶ μετρίοις ἵπποις
με διεκόμιστε καὶ ἐκκλησίᾳ ἐντέταχεν, οὐ μόνον τῆς παλαιᾶς εὐεστηρίας
αὐτάρκη τὰ ἔχνη περισωζούση, ἐν τε σπορίμη καὶ ἀμπελουργουμένη γῇ,
πολυανθρώπῳ παροικίᾳ, εἰς μηδὲν ἐλχομένη παρὰ τῶν ἐκλεγόντων δη-
30 μόσια φορολογήματα, ἀλλὰ καὶ ναῷ κομώσῃ, οὐ τὸ κάλλος ὡς ἀφραστον
καὶ ὁ κλῆρος εὐπαίδευτος, ὡς εἰναι τὴν ἀρραβωνίζομένην ἐλλείπουσαν
οὐδενὸς τῶν θέλξαι ψυχὴν ἀνθρώπου δεδυνημένων, δνευ μόνης τῆς ἐλλη-
νικῆς εὐομιλίας καὶ περιπτότητος, δι' ἦνπερ ἀρα κάγω ἀσχάλλοντι ἔοικα.
Οὐ περὶ πολλοῦ δ' ἀν καὶ ταύτην ἐποιησάμην, τοῦ ἐμοῦ ἀρχιερέως ὑπαν-
35 έντος με· ὡς νῦν γε πάντως ἐν ἀμηχάνῳ καθέστηκα, καὶ τὸ προσόν μοι
ἀνάξιον κωλύμην γίνεσθαι φανερῶς καὶ ἔβλεψα καὶ πεπίστευχα. Δέδοικα

1) εἰ καὶ μὴ?

2) προμεμνηστευμένης?

3) ἐλευθεριωτάτου?

δὲ, μὴ καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς Ἰλαρὸν καὶ γαλήνιον τῶν χρετούντων, καθάπερ 1
δστράχου μεταπεσόντος, ἐναλλαγήν τινα πάθοι καὶ ὑπαμβλύνοι τὸν ἔλεον.
'Αλλὰ τοῦτο μὲν ἀγαγέσθω, δπως ἂν καὶ ἄγοι Θεός· ίσως γὰρ ἂν καὶ λύ-
πην ἐνέγκοιμεν, ἐνθα μὴ μῶμος ἀπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ εἰ τῷ σώματι
προσέρποι τις στένωσις· σύ δ', οἱ φεύσδοτος ἐμοὶ κηδεμῶν ὁ καταφρονῶν 5
οὐδενὸς τῶν κατ' ἐμὲ μικρῶν τε καὶ ἐλαχίστων, ἐπὶ μνήμης ἔχεις δῆ πει
τὸ τοῦ ἀγίου Ἀθηνῶν ἀδελφικὸν ἀξιωμα, τοῦ μὴ ἐπισχεπεκῇ σφραγῖδι
καθυπαχθῆναι με, ὅπερ, ὡς εἶπον, καὶ εἰς αὐδῆς τηρεῖν με βεβούληται,
ἀλλ' ἔτεραν οίκονομίαν πορίσασθαι ποθεν ζωαρχῇ. Εἶτερον καὶ ὁ δεσπό-
της μου, διέγειρας Ναυπάκτιος, πρὸς ταύτην ἐπιρρεπῆς, ἂν τὴν ὄρφανοισθεῖ- 10
σαν καταγωγὴν ἴεράν εἰς δῶρον ἀπονέυῃ ἐμπρόθεσμον, οὐ βραδυνῶ πρὸς
τὴν ἐνθεν αὐτόθι μετάκλησιν, ἀλλὰ τὸ κατ' ἐμὲ πρὸς τὸ εὖ διαθέμενος,
μεταβήσομαι, κελεύσει μὲν τοῦ θεοφρουρήτου Κομνηνοῦ, θελήσει δὲ καὶ
πρὸς τὴν δηλωθεῖσαν μοι ἐκκλησίαν εἰσεγωγὴν παρὰ τῆς μεγαλοδώρου
ἀγιωσύνης σου.² Ής καὶ γράμμα σοφὸν ἐλπίζω δέξασθαι διὰ τοῦ παρόντος, 15
τί τὸ ποιητέον ἐλευθέρως ἀναδιδάσκον με, τὸν γλῶσσαν διαπαντός ὑπὲρ
τοῦ σοῦ ὄνόματος κινοῦντα εὐχάριστον· ἐγὼ λέγω, καὶ οἱ Θεός ἐπιμαρτυ-
ρεῖ ὁ τῇ ἀγιωσύνῃ σου χαριούμενος γῆρας λιπαρὸν καὶ μακρόβιον. Βαθὺ
σοι καὶ δουλικώτερον ποιοῦμαι προσκύνημα· δμοίως καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν
ὑστερότοχος, οἱ τῆς σῆς εὔποιίας καὶ τῶν χαρίτων ἐν ἀπολαύσει πρώην 20
γενόμενος.

6.

Ἀντίγραμμα πρὸς αὐτὸν τοῦ Ναυπάκτου.

'Α μὲν σὺ γράφεις πρὸς τὸν κινόν ἡμῶν πατέρα καὶ δεσπότην τὸν 25
Ἀθηνῶν καὶ ἀπέρ οὐτος ἀντιφωνεῖ πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα, οἴδατε ἀμφω.
Εγὼ δὲ οὕτως ἔξεχομαι· σου κατάκρας ὡς ἔρμαιον ἡγήσασθαι τὴν τῆς
Βονδίτζης χηρείαν· ἀμα τε || γάρ εἰσέπεσέ μου τὰς ἀκοὰς τοῦ ἱεροῦ νυμ-
φίου ταύτης ὁ χωρισμὸς, καὶ τὸ πρῶτον κίνημα τοῦ νοὸς ὁ Βαρδάνης ἦν
νυμφίος ἀλλος ὥρατος ἀντεισαγόμενος, λόγον καὶ βίον, ἐδνα τὰ πάντα 30
κάλλιστα χαριούμενος τῇ νυμφευσμένῃ, τῷ δέ γε πατρὶ καὶ νυμφοστόλῳ
ἐμοὶ νέον σθένος, ἥδη γεγηρακότι καὶ δεομένῳ τοῦ ὑπερείδοντος. Ἀλλὰ
τῆς ἀγρας ἀπέτυχον, τὸ ἀγκιστρὸν τοῦτο, κατὰ τὴν Βουλγάρων, ὡς γρά-
φεις, φωνήν, οὐκ ἐπὶ τῷ ρήματι τοῦ Χριστοῦ χαλάσας, ὡς ἔσικεν· οὕτε
γὰρ χανῶν εὐθὺς αὐτὸς κατεδέξω, καὶ αὐτὸς οὐκ ἔσχον ὡς ἐκ βάθους τοῦ 35
Βουλγαρικοῦ κλίματος ἀνελκύσαι σε πρὸς ἐμὲ, δπόσα καὶ λεπτῇ μηρίνθῳ,
τῷ γράμματι. Κατὰ τοὺς φρονιμωτέρους ἰχθύς, τὸ μὲν ἐσθίεις κατέχων

ι δέλεαρ, ὅποια τὰ τοῦ βίου καὶ οἱς ἀπατώμεθα· ἔτέρῳ δὲ δεικνυμένῳ
ἐπιχαίνεις μακρότερον, ως ἂν τὸ ἀγκιστρὸν δεδιπτόμενος. Καλῶς δὲ ποιεῖς
καὶ τὴν ἔξουσίαν ὑποστελλόμενος καὶ συμμορφαζόμενος τῷ καιρῷ, καὶ
βλέπων ἐφ' οἱς μετέρχῃ, κατὰ τοὺς ἐν φρονήσει τελείᾳ, ἀμα πρόσω καὶ
δ ποισθεν. εἰεν· πειραν δὲ λαβών σου τῆς λογισθητος ἐξ ὧν ἐμοὶ γράφεις
καὶ τῆς ἀρετῆς ἐξ ὧν τῷ Ἀδηνῶν ἐμαθήτευσας, ἀξιον μὲν ἐπισκοπῶν
χρίνω σε, ἀλλ' οὐ ταύτης ἡ ἐκείνης τῶν χαμερπῶν καὶ ὑπὸ ἀρχᾶς, ἀλλ'
ἀρχικωτέρας ὄποιασοῦν καὶ ισταξίου λυχνίας τοῦ ἐνόντος σοι διπλοῦ λυχ-
ναίου φωτὸς, ἐκ λόγων ἐκ πράξεων. Ἀλλὰ διὰ τὴν περίστασιν τοῦ καιροῦ
10 καὶ τὸ τύγχην εἰναι μᾶλλον τὰ πράγματα τῶν θνητῶν ἡ εὑρουλίας, ως
τις γράφει τῶν τραγῳδῶν¹⁾, καὶ τὸ πιέζειν ἔκαστον τὸ σίκεῖον, ως ἔλεξε
Πίνδαρος²⁾, ὥσπερ κάμε ἡ τῆς ἐμῆς Βονδίτης φροντίς, τὴν σὴν μετεκα-
λεσάμην εἰς ἐσυτὸν ἐντιμότητα. Καὶ οὐκ ἄν μωμηθείην Ἐλκων εἰς ἐμαυ-
τὸν τὸ καλὸν, κανὸν ὅπως ἄφα καὶ ἐλέαιμι· οὐδὲ γάρ οὐδ' ἡ 'Ρεβέκκα μεμπτέα
15 διὰ τὸ πλέον φιλεῖν τὸν ὑστερότερον Ἰακὼβ παραλογισαμένην τὸν Ἰσαὰκ
καὶ τὴν εὐλογίαν τὴν πατρικὴν τῷ τοῦ πρωτοτόκου περιβολαίῳ λωποδυτή-
σασα. Ἔπει δὲ τὰ προγραφέντα τά τε νῦν χαρασσόμενα φιλίας ἐνδεικτικά,
φίλου δὲ τὸ μὴ τὸν φίλον παραλογίζεσθαι ὄπωσοῦν, οὐκ ἀρνήσομαι, δέ-
σποτα, ως τῶν ἐπισκοπῶν αἱ Βουλγαρικαὶ πολλῶν μητροπόλεων, εἰ μὴ
20 καὶ λέγω πασῶν, ἐν ἀφθονίαις πραγματικαῖς, ἐν τοπικαῖς ταῖς χάρισιν ὑπερ-
έκειντο, καὶ ἡσαν αἱ ὑψηλωνυμούμεναι πρὸς αὐτὰς ἡ ως σκιὰ πρὸς σῶμα
ἡ ως πρὸς πράγματα σονειρος, εἰ δὲ βούλει, καὶ ως φωναὶ ἔναρθροι μὲν,
ἀσήμαντοι δὲ, ὡσγε κατ' οὐδενὸς ὑποχειμένου λεγόμενα, ὅποια φασὶ τὸ
βλίτυρι³⁾ καὶ τὸ κνάξ οἱ τῶν φιλοσόφων λόγων ἐξηγηταί. Ἐγὼ δὲ καὶ
25 πάλαι καὶ νῦν, πρὸς τὰ ὄνόματα καὶ τὰς εἰσφοράς τινων ἀποσκοπῶν μη-
τροπόλεων καὶ μᾶλλον τῶν ὑψηλοδρόνων καὶ ἀνατολικῶν, κάκεῖνο εἶχον
ὑπολογίζεσθαι, ὅτι, καθάπερ τὰ κατὰ συνθήκην ὄνόματα συγκείμενα μὲν
οὐσίαν σηματίουσιν ίδικῶς, ρήμασι δὲ προστιθέμενα μετὰ οὐσίας ἐνέρ-
γειαν, τοῖς δὲ κατὰ λέξιν συγχωρίζομενα οὐδὲν οὐδενὸς ὑπάρχει σημαντι-
30 κόν, οὕτω καὶ τῶν μητροπόλεων αἱ πολλαί. Καὶ ἀν τις καὶ ἐπὶ ταύταις
κλῆσιν διείλε καὶ ὑπαρξίν, ἡ οὐδὲ εὔρε δηλοῦν ἐκάτερον τῶν μερῶν ἡ κλῆ-
σιν μόνην πραγμάτων ἔρημον. Οὕτως ἡσαν εἰς τὸν ἀνόπιν χρόνον καὶ
μέχρι ἡμῶν οἱ τῶν ἐπισκόπων ἐπιφανέστεροι θρόνοι, αἱ δὲ κατὰ Βουλγα-
ρίαν ἐπισκοπαὶ κατὰ τε προσόδους κατά τε τοπικὰς θέσεις καὶ ὑψηλο-
35 λογούμεναι καὶ μεγαλιζόμεναι, ως καὶ πολλοὺς τῶν τῆς μεγάλης ἐκκλη-

1) Chaerem. fr. 2 p. 782 Nauck.

2) Pind. Nem. 1,53.

3) cod. βλίτυρι.

σίας τροφίμων καὶ σὺν ἔκεινοις κάμε, εἰ μὴ τὸ φιλοδοξεῖν διεκώλυσεν, ἐρᾶν 1
ἐπιβῆναι Θρόνου Βουλγαρικοῦ. Καὶ καν πάσας καὶ ταύτας πάντως ἡ κα-
ρικὴ ἀνωμαλία τὴν χρείωσεν, ἀλλ' εἰ προσήχει τὴν ἀλήθειαν λέγειν, ὑπερφέ-
ρειν νομίζω καὶ εἰς τὰ ἐσχάτα ταῦτα τὴν τῶν Γρεβενῶν τῆς Βονδίτζης,
τοῦτο μόνον ταύτης ὑπερτερούστης αὐτῆς, τὸν πάντας ἐλληνισμὸν καὶ τὸ 5
μέστον κείσθαι Γραικῶν. "Ἄν τε γοῦν ἐπισκοπῆσαι θελήσεις ἢν τε κατέχειν
ἀνεπισκόπως ἐπισκοπὴν, ἡ τῶν Γρεβενῶν ὑπερτέρα, ἵστω φιλιος κύριος,
ἵστωσαν φιλάνθρωποι ἄγγελοι, ὡς οὐ. . . .

7.

Τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ναυπάκτου.

10

251 F. 1 v. Οὐκ οἶδα τίσι τρόποις¹⁾ προήρπασεν ἡμῖν²⁾ ὁ Θεὸς τὴν πανολβίαν ἔκει-
251 F. 6 v. νην ψυχὴν, τὸν θαυμαστὸν Κερκύρων, τὸν Πεδιαδίτην καὶ Βασίλειον,
οὐκ οἶδα τοῦτο καὶ³⁾ διηπόρημαι. Ἄνθρωπος γάρ ἔκεινος οὐχ ὅπως θεωριῶν
σητῶς ἀνήρ, ἀλλὰ καὶ τῆς πρακτικῆς σοφίας οὐκ ἀμοιρῶν. Μεγάλην οὖν
ἡμῖν ἐξ ἡμῶν ἔκεινος γενόμενος τὴν δυσθυμίαν ἐνέσταξε καὶ μέγας πένθος 15
ἔγκαταλέλοιπε. Ἐκεῖνος μὲν οὖν προαπῆλθε βίου τοῦ ἀνθρωπίνου, Θρόνον
δὲ τὸν αὐτοῦ ἔτερος διεδέξατο· δόξας δὲ καὶ αὐτὸς ὡς ἐν ὀνείροις ιερατεῦ-
σαι, συναπώχετο καὶ αὐτὸς· χρίματα δὴ ταῦτα ἀπερ ἀπέκρυψεν ἀφ' ἡμῶν⁴⁾
ὁ Θεός. Κεῖται γοῦν ἐς δεῦρο ἡ τῶν Κερκυραίων ιερὰ καθέδρα χηρεύουσα
καὶ φροντὶς ἡμῖν οὐκ ἐλαχίστη καὶ περὶ τούτου· μεριμνῶμεν γάρ μετὰ τῶν 20
ἄλλων καὶ περὶ αὐτῶν⁵⁾, καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν⁶⁾ σκάλλει⁷⁾ παρ' ἑαυτοῖς καὶ
μέμηλεν ἀκατάπαυστα. Τὸν γοῦν ιερὸν ὑμᾶς μελισσῶνα ἔκαστον παρὰ τῇ
ἑαυτοῦ καταδύει τὸ μέλι σιμβλουργοῦντα τῆς ἀρετῆς ὑπαναστῆναι διερ-
θίζομεν καὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην κεναγγίαν δι' ιερᾶς ψήφου ἀναπλη-
251 F. 12 r. ρώσειν ὑμᾶς προκαλούμεθα. Σύνελθε οὖν, || ὡ σεβασμίᾳ μοι κεφαλὴ, μετὰ 25
τῶν ὑπὸ σὲ ἀδελφῶν εἰς τὴν ὑφ' ὑμᾶς⁸⁾ γώραν τὴν Ἀρταν, κατὰ τὴν ιε'
τοῦ μέλλοντος ὀκτωβρίου μηνός, καὶ καθίσαντες τὸν οὐκ ἀδόκιμον προ-
χειρίσασθε σὺν Θεῷ⁹⁾, || ἂν δὲ καὶ τὸ ἐμὸν οὐκ ἀπόβλητον παρ' ὑμῖν, εἰ δὲ
καὶ τὰ κοσμικὰ τοῖς ιεροῖς παραμιγνύειν οὐκ ἀπηγόρευται, συνεισφέρω βου-
λὴν παρ' ὑμῖν, ἀλλ' οὐ τυραννικὴν, ὅτι τέως ἐμοὶ πρόσφορος παρὰ τῇ 30
τοιαύτῃ ψήφῳ λελόγισται ὁ ἐντιμότατος χαρτοφύλαξ Ἀθηνῶν καὶ ἡμῖν
ἀγαπώμενος ὁ Βαρδάνης· ἀνθρωπος γάρ ὁ τοιοῦτος οὐ παντοδαπῷ λόγῳ

1) προσώποις 250.

2) ἡμῶν 250.

3) om. 250.

4) ἐξ ἡμῶν 250.

5) αὐτοῦ 250.

6) om. 250.

7) Psal. 76,7.

8) ὑμᾶς 250.

qua des. in cod. 250.

9) Reli-

ι μόνον ἐνσεμνυνόμενος, ἀλλὰ καὶ βίω τὸν λόγον προσεπικοσμεῖν, καὶ τῷ ὄντι πρὸς ἱερατείαν, κατὰ τὴν ἐμὴν δόξαν, ἀρμάδιος· οἶμαι δὲ ὅτι προσήχων φανήσεται καὶ ὑμῖν. ὅμως, ἀλλὰ τραχταΐσατε τὰ τοῦ πράγματος σὺν Θεῷ. Καὶ ἔκεινος, ὃς ἐν γλώτταις πυρίναις—δῆλωσις δὲ, οἶμαι, τοῦτο τῶν δι μετὰ μέδεξιν πνευματικῶν διαβάσεων — τοῖς ἑαυτοῦ θεράπουσι τὴν χάριν διένεμε, χορηγήσαι τὸ ἀπλανὲς καὶ λυχναυγήσαι τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν ἀξιον ὑφ' ὑμῖν χειραγωγηταῖς. ή ἀγία εὐχή σου εἴη μετ' ἐμοῦ. μην. σεπτεμβρ. ἵνδ. η'.

Τύπογραφή· Θεόδωρος δ Δούκας. ὅπισθεν δὲ ἐπιγραφὴ· τῷ παναγιω-
10 τάτῳ δεσπότῃ καὶ ἐν Κυρίῳ πατρὶ μου, τῷ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου,
Θεόδωρος Κομνηνὸς δ Δούκας.

8.

Πρὸς τὸν χραταιὸν Κομνηνόν.

"Ἐδει, χράτιστε Κομνηνὲ, μὴ τοὺς νεκροὺς ἐρωτᾶσθαι περὶ τῶν ζών- 250 F. 18 v.
15 τῶν· μικροῦ γάρ εἰς νέκρωσιν ἡμᾶς ἡ νόσος κατήγαγε· μηδὲ τοὺς τῷ πλείονι μέρει τῶν πνευματικῶν παρακρουσθέντας ἐνεργημάτων περὶ ἐπισκοπικῶν καταστάσεων. ἐπεὶ δὲ Χριστὸς τὰ πρῶτα ἔτι τὸ ἐπισκοπικὸν ἡμῖν ἀποχρέζεται ὅνομα καὶ ἡ σῆ μεγαλειότης τὸ αὐτὸ φρονεῖ ἐν ἡμῖν,
20 ἀπενείμαμεν διὰ τῆς κεφαλικῆς ἐπικλίσεως τὸ προσῆκον σέβας τῷ σῷ ἐγγράφῳ κελεύσματι, δικαίῳ τε ὄντι καὶ καίριον αἴτιον ἐγκείμενον ἔχοντι,
τὴν τοῦ Κερκυράθι λαοῦ ἐπισκοπικὴν καὶ διεξαγωγὴν καὶ χυβέρνησιν. Ἄλλὰ
καὶ ὁ τῆς συνελεύσεως ὅρος καὶ λίαν ἥμερος καὶ φιλάνθρωπος· ἡμῖν τε γάρ τοῖς κατακλίτοις ἀνακωχεύει τὴν νόσον τὸ τεθὲν τοῦ χρόνου μέσον
διάστημα καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου πάντως τὸν ἐκ μακρόθεν βάδον πρὸς τὸν
25 δρισθέντα τόπον τῆς συνενώσεως. Οὕτω τὰ σὰ καὶ φιλάνθρωπα καὶ μετὰ συνέσεως διοικούμενα. Εἰ μὲν οὖν Θεὸς διλγώσει μοι τὴν ἀπὸ τοῦδε κατάχλιστιν, καὶ τὸ τῆς γραφῆς ἐγκαίρως εἰπεῖν, δλην τὴν κοίτην μου στρέψει
ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ μου ταύτη¹⁾, καὶ προπηδήσω τῶν ἀδελφῶν, καὶ δρόμον
σκεσθε χωλῶν, τὸ τῆς παροιμίας. Εἰ δὲ σκληρύνων σκληρυνεῖ καὶ παι-
30 δεύων παιδεύσει καὶ ἐν ἐλέει ἐλεῖξει με· οὕτω γάρ πειθομαι παιδεύειν Θεὸν,
μαστιγοῖ γάρ πάντα ὃν παραδέχεται· σώματι μὲν οὐ παρέσομαι, γράμματι
δὲ πάντως καὶ γνώμῃ κοινωνήσω τοῖς ἀδελφοῖς. Οἶον δέ μοι κόνδυ πικρίας

1) Psal. 40, 8.

ѣмѣлленъ ѿ хроносъ оутосъ хирнанъ, ѿти хатъ Ѹанакатонъ Ѽкоуса тоу мегалоу Кер-1 хуроу хатъ діадохонъ єхеину прорбадесиа метакалоумаси.

ѡ гатиа мїттер Ѽлию т' јнаптичай,
оѡнъ логионъ дроретонъ еисъхуа' ѿта!¹⁾.

птоюнъ дистууиа мейзонъ таутисъ тїсъ ахоїсъ! псиаинъ тѡнъ сумфорѡнъ оу/ ѿпера- бзалье тоуто то падоисъ! феү, ѿ тїсъ сорфіасъ Ѽлию ѿпода гїнъ, ѿ тоу логиу лампакъ єсбесиа, ѿ траунъ хатъ периттї сесігїхе глаутика. Ісааси тацъ єхеиниа прорбодлакъ іерети ѿфауихенесъ 'Италѡнъ, ѿпавъ ѿсъ ѿпода сферендонисъ тацъ діалеїзиа пемптиуа Ѽпакъ ѿфаумакъ дозуматоу хадїреи ѿнтишетонъ, хатъ ѿсъ еисъ хоїнъ єлэ- птуне тацъ єхеиниа оикодомаа: єхеиниа тїнъ глауссанъ єхалкене мєнъ ѿ харисъ 10 тоу пневуматоу, єстомаа ѩе то пуръ тїсъ сорфистихїсъ, хатъ ѿсъ ѿлодисъ єнъ хеирі дунакатоу хатъ тѡнъ ѿнтишетонъ єхеиниа таутенъ јпетохакъето: триа мєнъ оѡнъ сеисмїнай тїнъ оиксумененъ тацъ іерета дідаскуюи логиа²⁾ хатъ тетартонъ тоуто: тоу Вастилеиу певсюнтоу. Тоуто дрориетастанъ мєнъ єпісхопои, ѿсъ јпомелюхоте тѡнъ пребодлонъ, ои єнъ єхуаисіа тѡнъ стетригмдонъ, ои стратиіштаси 15 тѡнъ тацъ єхалеиа аутоисъ Ѽплиизонта хатъ хратунонта, ои ѿтетиа єпидеїзъ тѡнъ ілардонъ месітени хатъ тѡнъ таухунъ, ои пантеа тѡнъ панта паси геноменонъ јпосто- столихїсъ. 'Алл' ѡ Ѹанакате Ѽлодрорета тѡнъ халѡнъ, јрхнистата тѡнъ хреите- нюнъ! хатъ тоуто плеонъ дехасаси тацъ Ѽхроу...

9.

20

Тоу панагиотатоу 'Аднану проръ тѡнъ Нашпактоу.

251 F. 12 г. **Каирбъ тоу сиғанъ хатъ хайрбъ тоу еіпенъ логионъ** єгѡ тоинунъ, ѡ Ѹеспесиа деспотора, ѿпода тїсъ носу хатаподеиа, єхвадиа хатъ єсігїса єхъ јгасиа хатъ еіпонъ ѿсъ ѿнтишетонъ то птомуа оуде лалїсва пайдиқа ваттарісмаата, мїлланъ ѩе јсунета. хатъ тоуто Ѽнъ то айтюнъ тоу мїнъ пророфетиа Ѽхасиа тїнъ сїнъ 25 сорфіанъ єпі тосоутоиа Ѽтеси. мїнъ јаир ѿпода бета єхъ јгітїсъ сиа ѿсъ ѿлло ти Ѽнъ то хатеҳонъ тїнъ Ѽмїнъ фавнїнъ. аллакъ нунъ логионъ фадиа, ѩнъ ѿ фусиа ѿнагиахїи мє хатъ ѿ діаңесиа тоу пневуматикоу миу ѿиу хуръ Георгіоу тоу хартофулакъ, Ѽстисъ ємбъ єгироне тацъ хатакъ логионъ хатъ мадимасиа ѿнумадиа 80 Ѽхато Ѽса еікисъ хатъ нунъ, єпелъ тѡнъ макарітїнъ Керхураси ѿ Тедисъ проресел- вето, хатъ Ѽдеи тѡнъ тоуто Ѽррононъ діадеїзасиа Ѽтеторонъ, єпойісасиа, ѿсъ Ѽмас- щонъ, Ѽхроу, хатъ Ѽмнїснїсъ тоу хуръ Георгіоу, ѿсъ Ѽкоуса, [хатъ] прорекривасъ. јхїиа ѿсъ хатъ аутаа тїнъ јгасиа Ѽнъ сиа, ѿсъ Ѽмїнъ јгїривъ хатъ Ѽдакъ тїнъ тоу мегалоуригюу Дюнхака Ѽленинъ јгасиа Ѽхеи еисъ тѡнъ тоиоу-

1) Eurip. Hippolyt. 601.

2) Prov. 24,56.

ι τον κατ[α]νεύσης ὀλοσχερῶς εἰς τὴν αὐτοῦ χειροθεσίαν. καὶ οὕτως οὐ παύσομαι || ὑπερεύχεσθαι τῆς ἀγιωσύνης σου· ἦν διατηροίη ὁ Θεός ἀνωτέρων παντὸς κακοῦ πολυχρόνεον.

Καὶ ὅπισθεν ἐπιγραφὴν ταύτην· τῷ ἀγιωτάτῳ μ[ου] δεσπότῃ καὶ ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, τῷ ὑπερτίμῳ κυρὶ Ἰωάννῃ τῷ Ναυπάκτου δ'Αθηνῶν Μιχαήλ: ||

10.

Ἄντιγραμμα πρὸς τὴν τοιαύτην γραφήν.

Τὰ μὲν τῆς σῆς ἐμοὶ μακρᾶς ἀποσιωπήσεως οὕτως ἔχέτω, τιμία καὶ ἱερὰ 250 F. 9 r.
 10 κεφαλὴ, καὶ πείθομαι· βαρὺ γάρ λόγους ἔξωριάζειν τοιούτου πατρός¹⁾). Ἀλλ᾽ ἐγὼ τὴν ἐπὶ τοσοῦτον σιγήν τῆς σῆς σοφῆς γλώσσης καὶ κατὰ τοὺς ἀεννάους
 ῥεόντης τῶν ποταμῶν ἀντικρυς ἀποστροφὴν ἡγούμην Θεοῦ καὶ βαρυτέραν
 τῆς ἐνάτης τῶν Αἰγυπτίων πληγῆς. Ἐπει δὲ ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ὁ Θεός καὶ
 ἐφθέγξω, ἀντιλαβὼ καὶ αὐτὸς ὀλίγα πάντη καὶ τὸ ὅλον λακωνικὰ, οὕτω με
 15 βιαζομένων ἀρρωστημάτων, ὑφ' ὧν καὶ ἔκτετηκα. τό τε γάρ μοι εὐώνυμον
 οὓς ἔτος ἥδη δεύτερον παρελθόν ἀδιάκοπον ἦχον ἥχει καὶ βαρὺν, καὶ τῷ αἰ-
 σθήτρῳ τούτῳ βαρέως ἀκούω, καὶ ἡγανάκτησα κατηχούμενος· καὶ ἀν που
 γειρὶ ἐπιπωματίσω τὸ δεξιὸν ἢ ἐπιφράξω δακτύλῳ, ὡς Ὁδυσσεύς ποτε κηρῷ
 τὰς ἀκοὰς τῶν ἑταίρων, ὅτε σειρήνας παρέπλεε, μένω κατὰ τοὺς ἀνδριάντας
 20 οὐκέτι μὲν δύσκωφος, τὸ δὲ σύμπαν, ὡς ἐκεῖνοι, κωφοί. Ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν
 παθημάτων ἀπαγγελίαν τῆς βραχυλογίας τὴν ὑπόσχεσιν ἐψευσάμην. Πάσχω
 δὲ καὶ ὡδί· γρόνιος περὶ τοὺς νεφροὺς ἐγένετό μοι λιθιασμὸς καὶ ἔκπεμπον-
 ται διὰ τῆς βαλάνου λίθῳ ποτὲ μεγάλοι, ἐρεβίνθῳ ἵσοι· τὸ μέγεδος, καὶ—
 τὸ βαρύτερον—ἐτερόσχημοι· εἰσὶ γάρ πολύγωνα καὶ τρίγωνα καὶ τετράγωνα.
 25 καὶ τὸ πολύσχημον τοῦτο τῷ τοῦ φαλλοῦ αὐλῶνι ἐμπίπτον καὶ ταῖς ἀγω-
 νίαις φλέβιον τὸν πόρον, ἀφόρητον ποιεῖ μοι τῆς ὄδύνης τὴν αἰσθησιν· ἐνίστε
 δὲ διὰ τὸ μέγεδος ὁ τὴν τῆς σύρήθρας ἐπιφράσσων ὅπὴν, τό τε ὑγρὸν συν-
 ὅλως ἐπέχει· καὶ τοῦτο δριμύσσον τὸν πόρον ρίπτει τε αυτίκα εἰς γῆν καὶ πρὸ
 ὄφθαλμῶν ἴστα μοι τὸν θάνατον, καὶ ἀζώτοι μὲν τὰς ἔδρας ἐπλήγησαν,
 30 || ἐγὼ δὲ τοῦτο τὸ μέρος εἴμι ἐλκεσίθρωτος καὶ ζῶν ὅζω καὶ γίνομαι φόρτος
 κλίνης μισθούμενος. Ποδαλγίας δὲ πέρι πάρεργον λέγειν, πλὴν ὅτι ἐνσκή-
 πτουσά μοι καὶ αὐτὴ καιρικῶς ἐλαφρότερον εἰς ἀλγηδόνα δεικνύει καὶ τὸν
 σωματικὸν μελισμόν. Ἐν τούτοις ὅντι μοι, δέσποτα, ὡς τι ἀφίκετο ἀκεσώ-
 δυνον φάρμακον τὸ τίμιον γράμμα σου, καὶ ἐπέρρωσεν ὥσπερ πρὸς τὴν

F. 9 v.

1) Aesch. Prom. 17.

προσκειμένην δόδον καὶ τὴν τοῦ σοῦ κατὰ λόγον υἱοῦ εἰς ἱερωσύνην προβί- 1
βασιν. οὐ κλέος μὲν οἰον, ἀκούω, ὅψιν δὲ οὐχ ἀνελεξάμην· φίλω δὲ ὅμις
τὸν ἄνδρα ἔξόχως καὶ τῆς αὐτοῦ ἔξεχομαι σεμνοπρεποῦς βιοτῆς· οὐδὲ γάρ
ψεύδεται τὸν σὸν μαθητήν, ἀλλ᾽ ἐξ ὧν ἐμοὶ ἐπιστέλλει σός τε γενέσθαι
όμιλιτῆς παριστᾶ καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπόξει πόρρω καὶ τῆς σεμνότητος. Καὶ οὐκ δ
οἶδα, πότερον ἡ αὐτὸς δραμοῦμαι πρὸς τὴν ὁσμὴν τῆς εὐώδους τούτου ἀπο-
φορᾶς, ἡ αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς διὰ χρέσιν μύρου τοῦ νοητοῦ. Αὐτὰ μὲν ὠδῆγη-
σαν καὶ ἥγαγόν με πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐπιπόθησιν· καὶ πρὸ τοῦ μὲν ἐν ψήφῳ
τῆς τῶν Κερκύρων αὐτοῦ ἐπεμνήσθην σήν τε χάριν καὶ τῷ δικαίῳ τιθέμε-
νος, νῦν δὲ καὶ χειροθεσίᾳ τελείᾳ σαῖς εὐχαῖς τελεσθήσεται· οὐ γάρ ὅλως 10
πρέπει τὸν τοιούτου τοιούτον δεύτερον τῶν ἄλλων ἐλθεῖν εἰς τὴν πνευ-
ματικὴν προκοπήν. ὅπου γε καὶ θερρῷ ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς χρισμένης
μᾶλλον ἀγιασθήσεθαι. Ἐπίπεμπε μοι εὐχάς τῶν σωματικῶν ἐλαφρυνού-
σας ἀρρωστιῶν καὶ ρωνυσούσας πρὸς ἐργασίαν τῶν δικαιωμάτων Θεοῦ.
Πιστεύω δὲ γάρ θεῖον εἶναι δικαιώματα καὶ τὴν τοῦ σεμνοβίου Βαρδάνου 15
επιλογὴν εἰς προγεέριστιν καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀψίδος ἐπίβασιν.

11.

Τοῦ γαρτοφύλακος Ἀθηνῶν κυροῦ Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη¹⁾
[πρὸς τὸν Ναυπάκτου].

250 F. 9 v. Ταλυρίσθεν τὸ γράμμα, εἰ καὶ μὴ πρὸς Ἰλλύριον, ἀλλ᾽ ὃν ἐλληνίζον- 20
τες πάντες τοῦ τῆς γλώττης ἀνθούς καὶ τῆς σὺν ἐπιστήμῃ μελιχύμου
λαλιᾶς ἔξόχως ἀποθαυμάζομεν καὶ μακαρίζομεν τὴν πηγήν· πηγὴ δὲ λό-
γου διάνοια, ἐξ ἡς τοσοῦτοι πακτωλοὶ τὸ καθ' ἡμέραν, ὡς εἴπειν, ἐτοίμως
ἀπορρυίσκονται. Καὶ ἔνδοθεν μὲν ὁ νεῦς διὰ χειλέων δχετηγεῖ, πολλαὶ δὲ
τῶν ἀκροαμάτων δεξάμεναι, τοῦ γλεύκους τούτου πιμπλάμεναι, τὸ ἐκ τοῦ 25
κόρου ταῖς ἀκοαῖς πολέμιον οὐ πεπόνθασιν. Ἐδει γάρ ἐνταῦθα μόνον περι-
φρονηθῆναι τὴν πλησμονὴν, ὅπου τῆς Ναυπακτίων ὁ μεγαποίμην τὰ τῆς
καλλιεπείας φέτιρα συλλειβεῖ καὶ βάθη κατάρδει τῶν καρδιῶν. Ἡ πῶς ἦν ἀρα
καὶ διαπεστίν τὸ ἱερολογηθὲν ἐκεῖνο πρὶν ἐπὶ σοὶ, ὥσπερ ἀκούομεν, χρησμο-
δότημα· πίεσε, φάσκον, ἐξ αὐτοῦ πάντες, ὅτι καὶ τὸ θεόρρυτον αἷμα τῆς σω- 30
τηρίου πλεύρᾶς ἀεὶ τὴν ἐκκλησίαν φωτίζον, ἀεὶ κενοῦται ἀκενώτως καὶ τὴν
ζωσγόνον οὐχ ἴστησι χύσιν¹⁾). Ἀλλ᾽ ὁ μέγας σὺν τῆς διδασκαλίχς ὡκεανὸς,
ὅθεν ποταμῶν συρμάδες πολλαῖ καὶ φρέατα τόσα διανεύγαται, σίμοι, πῶς
ἡνέσχου δύο μόνας ἐπιστολῶν λιβάδας ἐνστάξαι μοι, χρόνου μακροῦ πα-

1) Cod. δύσιν.

1 ραρρεύσαντος; Οὐκ οἶδας τῆς ἐμῆς ψυχῆς τὸ δίψος πηλίκον περὶ τοὺς σοὺς ἴνγγώδεις λόγους, πανυπέρσοφε δέσποτα; ἀγνοεῖς τὴν ἐνταυθοῦ μὲ καμινεύουσαν τῆς βαρβαρότητος φλεγμονήν; καὶ σὺ καινὸν εἰ τοῦτο ὅλως ἡγνόηκας, ἐπει Θεοῦ καὶ μόνου τὸ εἰς καρδίαν βλέπειν καὶ ἀνετάζειν φρέ-
5 νας ἀνθρωπικάς, καὶ οἱ διατειχίζοντες ἥματα παρασάναι (?) παρασάγγαι) τῆς ἀλλήλων διαγωγῆς παντοδαπὴν κατασκευάζουσιν ἀγνοιαν. Ἄλλ' εἰς δεῦρο μὲν οὕτως, καὶ τὸν σὸν Γεώργιον δριμύ τι βέλος λύπης εἰσήρχετο,
τὴν σὴν ἀνασκοποῦντι πάντοτε ὄμιλαν, ἡς ἔκπεσεν εἰς τέλος ἀφόρητόν
μοι πένθος ἐδόκει καὶ ζωῆς αὐτόχρημα στέρησις. Νῦν δὲ, ἀλλ' ἀνασκιρ-
10 τῷμεν καὶ παιωνίζομεν ἀτεχνῶς, ἐπιλεωροῦντες, ὡς γε εἰκός, τὸ προσέρ-
πον τῆς καθ' ἐνωσιν ἥμαν θυμηδίας ἐν πνεύματι. Συνωθούμενα γάρ καὶ
ἀκοντες μεταφυτεύεσθαι τῶν ἐνταῦθα καὶ ὡς ἐξ ἀγριελαίου εἰς καλλιέλαιον
ἐγκεντρίζεσθαι, ίσον δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἀπὸ βαρβαροφώνων ἐπὶ τοὺς καθαρῶς
μετιάντας τὴν εὐγενῆ καὶ ἐλληνίδα φθογγήν. Ἐρεις δὲ τάχις πρὸς ἀνάμνη-
15 σιν ἄγων τὴν ἡμετέραν βραδυτῆτα· [ποῦ] οὐτοὶ οἱ λόγοι οὓς πρώην διε-
λάλησα ἐπιστέλλων σοι χρῆναι μένειν ἐπὶ σχήματος διακονικοῦ μηδ'
ἐπισπεύδειν εἰς ἔργον μεταμελείας ἀνονήτου || παραίτιον; Μεμένηκα F. 26 r.
δὴ οὖν καθάπερ εἰχον βαθμοῦ, τῆς μεγάλης βουλῆς σου τὴν εὐάγ-
γελον νοοθεσίαν δεξάμενος. Καὶ οὖν ἀν ἀρνησάκιμην, ὡς ἐπὶ χεῖρας
20 ἐτί φέρων τὰ σὰ θεόπνευστα ρήματα· καρτερικώτερον δέ τι ποιῶν,
ἀνεβαλλόμην ἐξ ἡμερῶν εἰς ἡμέρας, οὐχ ἵνα τό γε παρὸν τιμω-
τέρου θρόνου κληρονομήσω καὶ ὡς ἐν μεταρσίῳ βατῆρι ἐπαναβήσομαι·
μαρτυρεῖ μοι Θεὸς καὶ τὸ τοῦ συνειδότος ἀπλανὲς δικαστήριον· ἀλλὰ τὴν
δροδυνομένην ἐκ τῶν πραγμάτων τέως ζάλην καὶ τὸν βρασμὸν, Θεοῦ συν-
25 επαρήγοντος, κουφότερον διεκνήζομαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ τοῦ κρατοῦντος θέ-
λημα κραταιὸν καὶ πᾶσαν ὑπερπαῖον ἡμεδαπὴν ἐνθύμησιν, καὶ μᾶλλον
εἰς αὐτὸς βουλεύομαι τούτοις ἀλίσχομαι εἰς τὸ ἀναπόδραστον· οὐκ ἀπειδὼ
τοῦ λοιποῦ ρῦδε ἀντιλέγω, μόνη δὲ τῇ πανσόφῳ σῇ κεφαλῇ διδωμί τινα
μικρὰν σκέμματος ἀφορμήν, καὶ σοφωτέραν δῆπου τῶν ἀλλων ἀπάντων,
30 καὶ ἐννοήσεις διαπράξῃ, τὸν ἐξ ἀφροσύνης ίσως ἐμὸν δισταγμὸν ἐδραιῶν
καὶ ὑπερείδων κατὰ τὸ ἀρέσκον Θεῷ· δέσποτά μου, δοκῶ μοι, — εἰ δὲ καὶ
ἄλλοις, οὐκ οἶδα, — μὴ ἀνευ βασάνου κανονικῆς τὴν τοῦ κατοιχομένου
ἐκείνου Σαμψών τελεσιουργηθῆναι σφραγίδα μηδὲ παραιρεθῆναι τέλεον
τὸ κρατῆσαν ἱερὸν ἔδος ἐν ταῖς τοιαύταις πνευματικαῖς οἰκονομίαις. ἀλλὰ
35 καὶ πρὸς τοὺς ἑτέρως λέγειν ἐθέλοντας διενίσταμαι, ὅτι μετὰ λόγου καὶ
ἐν κρίσει πέπρακται τὸ πραχθὲν, τῆς τε κυριωτέρας ἀρχῆς ἐξῆπται τὰ παρά
τοῦ μεγάλου πατρὸς Ναυπάκτου τετελεσμένα, καὶ οὐδὲν ἐκκάνονον ἐγεγό-
νει παρ' αὐτοῦ, εἰ μὴ ἦν ἐνδεδομένον ἀνωθεν, δῆθεν αἱ δυσμικαὶ τῶν ἐκκλη-

σιῶν κατ' εὐταξίαν καὶ πίστεως ὑπακοὴν ἄμα καὶ μετοχὴν τὸ γρῖσμα¹ καὶ τὸ πνεῦμα θεαρέστως εἰσδέχονται. Τούτου με τοῦ λογισμοῦ συνέχοντος καὶ μεθέλχοντος, τῷ Κομνηνικῷ θεσπίσματι καθυπάγομαι καὶ πρὸς τὴν σὴν δεξιὰν ἀτρομόν τι βλέπω καὶ γαληνόν. Εὐθαρσέστερον δὲ με πολλῷ ποιήσεις, τὸν ἐπιστολιμαῖον τοῦ κρατίστου ὄρισμὸν ἐπελθὼν, καὶ πατρικῶς ἀντιδηλώσεις ἡμῖν τὸ πρεπωδῶς γενησόμενον ἐπ' εὐχαριστίᾳ μὲν τοῦ ὄνόματός σου, τιμῇ δὲ τοῦ κοινοῦ εὐεργέτου, λέγω δὴ τοῦ Μεγαλοκομνηνοδούκα, καὶ πρὸ τῶν ἀλλων αὐτοῦ τοῦ τελεσιουργοῦ τῶν βελτιόνων Θεοῦ, δὲς καὶ ταῖς ιδίαις ἐκκλησίαις χαρίζοτο τὴν παναγιέστητά σου μακροχρονοῦσαν καὶ ὑγιαίνουσαν. Εἰ μέντοι δεήσει πορευθῆναι τὸν παρόντα καὶ 10 ἐπὶ τὴν τοῦ Προδρόμου σεβασμίαν μονήν, συνεργηθῆναι παραιτώ, ως θάρρος ἔχων υἱούδον πρὸς τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου. ήν καὶ βαθυπροσκυνῶν αἰτοῦμαι γράμμα παρ' αὐτῆς ἀντιδέξασθαι, τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν δροῦσετον τῆς μετ' ἀλλήλων ἐνώσεως.

12.

15

Ἀντίγραμμα τοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὴν τοιαύτην γραφήν.

'Εγώ δὲ οὔτε τι μάντις ἔών οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδὼς¹), καλῶς δὲ ίσως εἰκάζων· μάντις δὲ ἀριστος δὲς εἰκάζει καλῶς²). ἐν διακόνοις μένειν σε ὑπεδέμην. Οὐδὲ γὰρ ἔκρινα δίκαιον τὸν λύχνον εἶναι ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῆναι, ως ίσοτίμως πάντας αὐγάζειν ἔχῃ, οὓς ἀν- 20 δρας ἔνδον οίχος ἐμπειριγράφει. Τίς δὲ οὐ πιστεύσει τὸ τοῦ φωτὸς ἔξαλμα μὴ καὶ αὐτὸς φωτεινὸν εἶναι, ὅποιος ὁ τοῦ λόγου ἥλιος, Ἀθηνῶν, καὶ σὺ αὐτὸς ἡ τούτου ἀκτίς; Παρατιθέσθω δέ μοι εἰς μόδιον Τλλυρίς ἡ σκοτεισσα, λυχνία δὲ ἡ τῶν Κερκυραίων μητρόπολις, καθότι νῆσός τέ ἐστιν ἀμφιρρύτη³ αἱ νῆσοι δὲ οὐκ ἀλλως νῆσοι εἰσιν, εἰ μὴ τοῦ θαλασσίου κή- 25 τους ὑπέρκεινται. Καὶ παρεάσθω τό γε παρὸν θέσις τῶν στοιχείων ἡ φυσική⁴ καὶ ως ἐπάνω τῆς γῆς τὰ ὅδατα ἐπιφέρεται, καὶ τὸ συνέχον τὸ ἐπισκοπεῖον τοῦτο πολίχνιον τῆς ὅλης νήσου ἀναρριγάται δὴ καὶ ὑπέρκειται, καὶ ἔοικε πρὸς τὰ ὑποκείμενα ἡ κεφαλὴ ως πρὸς σῶμα, ἡ τὸ ἀνά γειτράς τινι λυχνίᾳ⁵ ως πρὸς ἐπίπεδον. ἐν ἡ τεθῆσεται || μὲν ὁ ἐμὸς Γεώργιος 30 δσον δσον, τὰς δὲ περικύκλῳ ἀποδισκεύσει ἀκτινοβολήσεις βίφις καὶ λόγῳ. 'Αλλὰ ταῦτα τελοίη Θεός καὶ τὴν προβολὴν ἐργάσοιτο δεξιὰν καὶ τὰ μετ' αὐτὴν δεξιώτερα. 'Ημᾶς δὲ μήδ' ὑπολάβῃς ἀρχαίους ως τὰ παρ' ἀξίαν φαν-

1) Homer. Od. I, 202.

2) Eurip. Fr. 978 Nauck.

τάξεσθαι καὶ τὸ ἔκβατον ἥδη πρὸς σὲ προφητείαν τοῦ ἐσομένου λογίζεσθαι, κατὰ τὴν ὑπερθημοσύνην ἔκεινην, ἀλλ' ἡ μὲν παραίφασις ἡμῶν ἀγαθὴ¹⁾· ἐταῖρου γάρ ἦν· ἡληθεύκει²⁾ δὲ, ὅτι τόδε ἀπέβη. καὶ πειστέον τῷ Σταγειρόδεν, μὴ τόδ' ἔκβατεν φιλοσοφοῦντι, ὅτι τυχὸν κατεφάνθη, ἡ δὲ μὴ ἔκβατεν, ὅτι δὴ ἀπεφάνθη³⁾· μηδὲ γάρ τὰς θέσεις ταύτας καὶ ἄρσεις αἰτίας εἶναι τοῦ γενέσθαι τόδε καὶ μή· τῶν πραγμάτων δὲ τὰς ὑπάρξεις καὶ τὰς αὐτῶν ἀποτεύξεις τὸ ἀληθεύειν αὐταῖς παρέχειν καὶ ψεύδεσθαι. Ἄλλα τὰ περὶ τούτων ἔσθω· καὶ συντυχόντες ἀλλήλοις φιλοτοφώτερον συνεσόμενα. Τὸ γράμμα σου δέ μοι ἀφίκετο, κομψεῖς γέ-
10 μον σοφιστικῆς καὶ ἀληθῶς ἐλληνίζουσῆς διαλεγῆς· ζητῆσαν δέ με δρίσασθαι σοι τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν, ὅπου καὶ καθ' ἦν ἐντευξόμενα, ἀδύνατα ἔδοξε μοι ζητεῖν, εἴ γε κλίνει μὲν ὡς ἡμέρα τάνθρωπινα καὶ πάλιν ἐνάγει⁴⁾, καὶ μὴ ὅτι τὸ ἐς αὔριον οὐκ ἔχομεν ἀσφαλὲς, ἀλλ' οὐδὲ ὅλον τὸ σήμερον, τόπον δὲ ἐπὶ τέπον γινόμενοι μεταβατικοὶ καὶ οὐ κατὰ
15 λόγον ἐνίστε, ἀλλὰ καὶ τυχόντως φερόμενοι, ὡς τῶν τοῦ οὐρανοῦ πετεινῶν αἱ πτήσεις καὶ μεταπτήσεις, οὐδὲ τούτου ὅρον δυνάμενα. πλὴν ὅτι καίπερ νοσοῦντες τῶν ἡμετέρων ἔξηλθομεν, οὕτω τοῦ Κομηνικοῦ κελεύοντος γράμματος. καὶ τάχα τοῦτο ἐστὶ τὸ δέλλους ἡμᾶς ζωννύειν, δταν γηράσωμεν, εἴτουν τῷ οἰκείῳ περιστρίγγειν κελεύσματι καὶ ἀγειν ὅπου μὴ θέ-
20 λομεν. συνεχέλευσε δέ μοι τὴν ἔξοδον καὶ διεσπέσιος Ἀθηνῶν, εἰς σὴν τελεσιουργίαν ἐπιταχύνων καὶ προσευχάς ὑπὲρ ταύτης ἡμῖν εὐχόμενος. καὶ σὺ γοῦν ἀπάρας τῶν Γρεβενῶν, καὶ δύο θέμενος δάκρα, "Ἄρταν καὶ Δρυινού-
πολιν, ἦ ἐνὶ τῶν δάκρων τούτων ἐντεύξῃ ἡμῖν, ἦ περὶ που τὴν τούτων
μεσότητα συνόντας μέντοι τῇ κυρίᾳ Δουκατίῃ καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐπιμε-
25 λειών ἀπολαύοντας· νοσοῦμεν καὶ γάρ. Εἰ δὲ καὶ πρὸ τῆς ψήφου εἰς ιερέα προέβης καὶ τὰς νενομισμένας ιερουργίας ἐπλήρωσας, ἀπήντησεν ἂν εἰς καλὸν ἐμοὶ τὸ μὴ μακρύνειν τὴν προσεδρίαν τοῖς ἀδελφοῖς, τὸ μὴ χρονοτρι-
βεῖν ἐν τοῖς ξένοις, καὶ σοὶ τὸ τάχιον τελεσθῆναι. Καὶ εἶης μοι ἐρρωμέ-
νος Θεῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ μεγαποίμενος Ἀθηνῶν φρουρούμενός τε
30 καὶ ποδηγούμενος. Τὰ δὲ περὶ τὸν Σαμψών ἔκεινον, ὅπως ἐγράφη σοι, σάφα οὐκ οἶδα, οὐδὲ εἴ τὴν πρᾶξιν ταύτην κακίζοντες.

1) Homer. Iliad. XI, 793 et alibi. ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἐταιρου.

2) Cod. ἡληθεύη.

3) Aristotel. Περὶ ἐρμην. σ. 9 Becker. p. 18b. Οὐδὲ γάρ διὰ τὸ καταφανθῆναι ἡ απο-
φανθῆναι ἔσται ἡ οὐκ ἔσται (var. ἀποφανθῆναι, καταφανθῆναι).

4) Cf. Sophocl. Aiac. 18 sq.: ὡς ἡμέρα κλίνει τε κανάγει πάλιν ἀπαντα τάνθρωπεια.

13.

[Συνοδικὸν ἐπὶ προβολῇ τοῦ Βαρδάνου χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν εἰς ἀρχιερέα Κερκυραίων].

- 250 F. 6 r. 'Ο τῆς ἐπισκοπῆς λόγος, δι' ὃν οἱ ἔκασταχοῦ ἐπίσκοποι προβαλλόμενα, 1
 251 F. 11 r. τέως προηγουμένην ἔχει αἰτίαν τὴν κατὰ πνεῦμα ποιμαντικὴν καὶ τὴν τοῦ λαοῦ διὰ διδασκαλίας πρὸς τὰ βελτίονα ὁδὸν καὶ¹⁾ ἐπάνοδον ἡνίκα δηλονότι τοῦ κατ' εὐδὺ²⁾ πορεύεσθαι τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ παρατραπεῖς ὁ λαὸς ἐπισκοπικαὶς ὄρθοτομίαις τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας πρὸς τὴν σωτήριον εὐδὺ³⁾. 5
 τηρίαν ἐπαναφέροιτο τε καὶ ἐπανάγοιτο⁴⁾. Οὗτος δὴ πρῶτος λόγος ποιμαντικῆς ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. ἡς δὴ καὶ τῷ μεγάλῳ ποιμένι τῶν προβάτων Χριστῷ τοσοῦτον ἐμέλησεν, ὡς μὴ ἐφ' ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρὶς προσερωτῆσαι τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων Πέτρον περὶ αὐτῆς, καὶ ὅπως ἐστὶ τῷ βουλο-
 250 F. 6 v. μένῳ ἔζον ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς πτυχτῆς || ἀναλέγεσθαι, ὅτι: Εἴ φλετς με, 10
 Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, βόσκε τὰ ἀρνία μου⁵⁾, ὡς ἂν τις εἶποι,
 τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων· καὶ τοῦτο κατὰ κυριακὴν ἐντολὴν, κελεύουσαν μὴ καταφρονεῖν μηδὲ τῶν μικρῶν· ἡ μετὰ τῶν τελείων καὶ φθασάντων εἰς μέτρον ἥλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ μηρυκισμὸν ἀναγόντων τῶν ἐκ τοῦ λόγου τροφῶν καὶ τοὺς ἔτι νηπίους τὴν πνευματικὴν 15
 προκοπὴν καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας γάλα ποτιζομένους, οὓς καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος ἐνιαχοῦ τῶν ἴδιων ἐπιστολῶν γάλα τοῦτο ποτίζων εὑρίσκεται. Οὗτος δὴ πρῶτος λόγος ἐπισκοπῆς, καὶ οὕτως ἐπιμελητέον τοὺς φιλοῦντας τὸν Κύριον, ὡς μηδὲ πόλιν μηδὲ πολιχνην, μὴ παρεικάνειν μηδὲ μονοίκιον καταλιμπάνειν ἀνεπισκόπητον. Τρόπον δὲ ἀλλον ἐπιπρεπεῖς ταῖς 20
 πόλεσιν οἱ ἐπισκόποι, ὅτι τὸ τῶν ἱερουργῶν ἐλλείπον ἀναπληροῦσι διὰ τῆς χρίσεως καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἐντεῦθεν ἱερουργεῖται μιστήριον καὶ διξολογεῖται Θεὸς καὶ ὁ γεννηθεὶς ἀναγεννᾶται διὰ βαπτίσματος καὶ τὰ χρύφια τῆς καρδίας ἔξαγορεύονται ἀνδρῶποι, καὶ τάλλα πάντα τελεῖται διὰ τῆς ἐπισκοπικῆς τελειότητος, ὅπόστα οἱερὸς θεσμὸς παραδέδωκε⁶⁾ καὶ ἡμέ- 25
 τερος. Εἰ δὲ χρὴ τῶν πνευματικῶν ἀφεμένους ἐπὶ τὰ πολιτικὰ μεταβῆναι, ὅσα τε τοῦ κοινοῦ καὶ ὅσα τοῦ ἴδιαζοντος, δοσα ἐν δίκαιοις ὅσα ἐν Ἑριστιν, εὐρήσομεν⁶⁾ καὶ τούτοις πολυωφελῇ τὸν ὄντας ὄντα ἐπισκοπον· συνέξει γὰρ

1) ἦ 250.

2) κατευθὺν 250.

3) ἐπαναγάγοιτο 250.

4) Βόσκε ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου 250. Cf. Ioann. 21, 15.

5) παρέδωκε 250.

6) εὐρήσωμεν 251.

1 τὸ κοινόν, παραμυθήσεται τὸ λυπούμενον, διαιτήσει δικαίως, χρινεῖ οὐ 251 F. 11 v.
 κατὰ τὸν μικρὸν, οὐ κατὰ τὸν μέγαν, οὐδὲ λήψεται πρό- || σωπὸν ἐν κρί-
 σῃ, τὰ τῆς γραφῆς¹⁾, τὸ τε φιλονεικοῦν εἰρηνεύει καὶ τὸ στασιάζον κατα-
 στελεῖ, καὶ ὡς ἡ τοῦ μάννα φύσις ποτὲ μᾶ [μὲν] ἐκρατεῖτο ποιότητι, πρὸς
 5 δὲ τὴν τῶν γευομένων ὄρεξιν μετεβάλλετο καὶ τῷ μὲν ἄρτος ἦν, τούτῳ
 δὲ χρέας, ἀλλὼ δὲ ἀλλὸ τι τῶν ἐδεστῶν, καὶ ὡς ἡ ἐκάστου βούλησις ἤθελε·
 τοῦτο οἶμαι εἶναι καὶ τὸν ἐπίσκοπον, τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γινόμενον, ἵνα
 πάντας κερδήσῃ κατὰ τὴν ἀληθεστάτην ἀποστολικὴν καὶ ἐνδιδάσκαλον
 καύχησιν²⁾. || Εἰ τοίνυν τοσούτων μὲν ἐπωφελῶν αἴτιοι ταῖς πόλεσιν οἱ
 10 ἐπίσκοποι, τὸ δὲ τούτων ἀνεπισκόπητον τῆς τῶν ἀπηριμμημένων πάντως
 ἐναντιότητος, οὐκ ἀν τις ἡμᾶς αἰτιάσαιτο πρὸς τὴν ὑποτεταγμένην πρᾶ-
 ξιν συννεύσαντας τὸ μὲν καὶ ἀφ' ἔαυτῶν, τὸ δὲ καὶ ἀπὸ ἐγγράφου ἐπι-
 τροπῆς τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγάλου Κομνηνοῦ καὶ Θεοδώρου τοῦ
 Δούκα· ναὶ δῆτα, καὶ ἀπὸ γραφῆς τοῦ παναγιωτάτου Ἀθηνῶν, ἀδελφοῦ
 15 ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ καὶ Μιχαὴλ τοῦ Χωνιάτου. ἀ δὴ καὶ ταῦτα τὸ τε
 προσκυνητὸν Κομνηνικὸν γράμμα καὶ ἡ τοῦ Ἀθηνῶν τιμία γραφὴ διεξίασιν
 οὕτως ἐπὶ τῶν λέξεων. Οὐκ οἶδα, τίσι et ceter. Vid. № 7. Εἰχε δὲ καὶ ἡ
 τοῦ ἀγιωτάτου Ἀθηνῶν γραφὴ οὕτωσί· Καιρὸς σιγᾶν et ceter. Vid. № 9.

Τούτων οὕτως ἔχόντων καὶ τοῦ πατρὸς καὶ συναδελφοῦ Ἀθηνῶν συν- 251 F. 12 v.
 20 αινοῦντος ὥσπερ ἡμῖν καὶ ὁμογνωμονοῦντος ἐπὶ τῇ πρᾶξει, συνήλθομεν ἐν
 τῇ Ἀρτῇ ἐν Δεκεμβρίῳ μηνὶ ἴνδικτιῶνος η'. καὶ τὸν περὶ οὐ δὲ λόγος διὰ ψη-
 φηφορήματος ἱεροῦ καὶ τοῦ συνήθους μηνύματος παραστησάμενοι ἔαυτοῖς,
 ἔνρομεν τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας τετελεσμένας ἐπὶ τῶν ἔργων. Βίον τε
 γάρ σεμνὸν δὲ ἀνήρ ἔξασκεται καὶ λόγον πλουτεῖ, τῷ βίῳ συντρέχοντα, ὃν
 25 τε ἡ θυραία σοφία ποικίλως ἐφιλοσόφησε καὶ ὃν ἡ καδ' ἡμᾶς ἱερὰ ἀπλοϊ-
 κῶς ἔξέθετο καὶ παιδευτικῶς, καὶ τῷ συμφώνῳ τῶν δύο θάτερον θατέρῳ
 κοσμεῖ, καὶ οὐ κατὰ τοὺς ἐτερογνάδους τῶν ἵππων πρὸς μόνον τὸν βίον ἡ
 τὸν λόγον ἀπένευσεν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ισορρόπους τρυτάνας ἐκάστη πλά-
 στιγγὶ τὸ ἵσον διδόνες ἔστηκεν ἐπ' ἀμφοῖν ίσοστατός τε καὶ ἀπαρέγκληστος.
 30 Τοῦτον οὖν τοιοῦτον εύρόντες καὶ τοιοῦτον κατανοήσαντες καὶ συνόλως
 εἰπεῖν ἀκριβές ἔχμαγεῖν καὶ τρόπου καὶ λόγου, ὃν ἐμαθήτευσεν Ἀθηνῶν,
 καὶ δυνατὸν ἐν Θεῷ διὰ τὸν βίον, διὰ τὸν λόγον πρὸς τὰ καταμέρος ἀνα-
 πεφωνημένα ἐπισκοπικὰ ἐνεργήματα, ἀρχιερέα τῆς Κερκυραίων διὰ τοῦ
 τελειοποιοῦ ἀνηγορεύσαμεν πνεύματος, οὐ πατριαρχικὰ ἐντεῦθεν σφετερι-
 35 σάμενοι δίκαια οὐδὲ τὰ ὑπὲρ ἔαυτοὺς φαντασάμενοι, ἀλλὰ τῷ καιρῷ δόν-
 τες καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθήσαντες καταστάσει, ἅμα δὲ καὶ τῇ

1) Sir. 55, 18.

2) I Cor. 9,22.

νήσῳ ταύτῃ πρόσφορον τὸν ἄνδρα τοῦτον καὶ συντελῇ ἐπιλογισάμενοι· 1
σταθμὸς γάρ αὕτη τοῦ Ἀδρίου ἔστι καὶ καταίρουσιν ἐν αὐτῇ οἱ ἔξι Ἰτα-
λιῶν καὶ μᾶλιστας ἀνεπέλεοντες ἐμπορικοὶ τε καὶ περὶ λόγους τὸ δύσερι
τοῦτο γένος καὶ δυσπειθὲς καὶ φιλέπεικον καὶ ταῖς σοφιστικαῖς ἐρωτήσεσι
τὴν γλῶσσαν πλέον ἡχονηκός καὶ μεγάλην [ἐν]τελέθεν ἔχον τὴν κόρυ- 5
ζαν ἐν οἷς κενολογοῦσι περὶ ἀζύμων καὶ περὶ Πνεῦμα. Ἄλλ’ ὁ μεγαλουρ-
γὸς Κομνηνὸς καὶ ἡ καθ’ ἡμᾶς Ἱερατικὴ ἐλέπολιν ικανὴν τὸν [αὐτὸν]
τοῦτον πρὸς τὰς αὐτῶν σοφιστικὰς οἰκοδομὰς συνεστήσαντο, ως πλήρη
τούτους ἐγκάρδια καὶ τοῖς ἀληθέσι συλλογισμοῖς τὰς αὐτῶν διαλύη σο-
φισματώδεις ἐπιπλοκάς. Ταῦθ’ οὕτω καὶ πεποίθαμεν, οὕτω καὶ Θεός 10
251 F. 18 γ. ἐπιτε ||[λ]οτὶ τὰ ἐλπίζομενα. Εἰ δέ τις ἡμῖν ἐνσταίη ως κ[αι]νοτομ[ικ]ῶς
τ[οῖς] ὑπὲρ ἔσω[τῶν] ἐνεργήσασιν, ἀλλ’ ἀντιπαρασταίημεν καὶ αὐτοὶ καὶ τὸν
τῆς οἰκονομίας λόγον εἰς ἀπολογίαν προφέροιμεν, ως εἰ γε δὴ οὐκ [ἐν]ην,
ἀλλά γε διὰ ταύτην *«ούκ»* ἔξην. καὶ πολλὰ τῆς οἰκονομίας εὔροι τις ὑπο-
δείγματα, καὶ παλαιάς ἐκκλησιαστικὰς ιστορίας καὶ Ἱεράς πυξίδας ἀναλε- 15
γόμενος. ἔξι ὧν μιᾶς ἡ δύο ἐπιμνησάντες ἐκ τοῦ καθ’ ἡμᾶς καὶ τοῦ [τῆς
εὐστεβείας λόγου] ἱεροῦ, ἀρκέσαι δοκοῦμεν εἰς ἀπολογίαν τοῖς χρίνουσι. τὰς
πράξεις [τῶν ἀποστόλων] ὁ Δουκᾶς συγγραφόμενος καὶ τὴν τοῦ Παύλου
ἀνέλευσιν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα] ιστορῶν εὕτω φησι· αὐτῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆλ-
θεν ὁ Παῦλος σὺν [ἡμῖν] πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύ- 20
τεροι, καὶ ἀσπ[ασάμενος] αὐτοὺς, ἔξηγείτο καθ’ ἐν ἔκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ
Θεός ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ¹⁾. καὶ ως τὴν ὑφὴν τοῦ βιβλίου
ἐν ὅλιγῳ περιλαβεῖν· διὰ τοὺς πεπιστευκότας μὲν Ἰουδαίους, ἔτι δὲ τὰς νο-
μικὰς παρατηρήσεις φυλάσσοντας, τὴν κατὰ Παύλου ἐπισύστασιν αὐτῶν
οἱ μαθηταὶ ὑφορώμενοι, ὑπέθεντο τῷ διδασκάλῳ τούτῳ τῆς οἰκουμένης 25
ἀγνοισθῆναι καὶ δαπανῆσαι μετὰ τῶν ἔχόντων εὑρήν καὶ ἔντελθασθαι²⁾).
Καὶ δὲ τῆς Ἰουδαϊκῆς αἵρεσεως καθαιρέτης καὶ τῆς ἀκροβυστίας ἀπόστολος
αὐτά τε ταῦτα ἐποίησεν οἰκονομικῶς καὶ ἐκ τοῦ πλείονος καὶ τὸν Τιμό-
θεον περιέτεμεν. Οὗτος οὖν ὁ Παῦλος Γαλάταις γράφων εἰς ὕστερον καὶ
ταῦτα ἀλλην οἰκονομίαν τῆς τῶν ἀποστόλων κορυφαῖς ἀκρότητος ἡμῖν 30
παραδέδωκεν, ἐν οἷς δηλαδὴ ἔξηγεῖται τὰ περὶ Πέτρον καὶ δπως, ως τοῖς
ἀποστολικοῖς προσχρηστώμεδα δῆμασι, «πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου,
μετὰ τῶν ἔθνων ὁ Πέτρος συνήσθιεν, ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε καὶ ἀφώ-
ριζεν ἔαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς³⁾», δηλονότι πεπιστευκότας
μὲν τῷ εὐαγγελῷ, ἔτι δὲ τῶν νομικῶν ἀντεχομένους παρατηρήσεων, ἵνα 35
μὴ διὰ τὴν μετὰ τῶν ἔθνων συνεστίασιν [οἱ ἐκ τῆς] περιτομῆς σκανδαλί-

1) Acta 21,18—20.

2) ibid. 24.

3) Galat. 2,12.

1 στῶσιν οὕτοι πιστοὶ καὶ πρὸς τὸ γράμμα [π]άλ[ιν] καὶ τὴν σκιὰν ὄλο-
τελῶς ἀπονεύσωσι, δι' ἁ καὶ κατεγνωσμένον [ὁ Παῦλος] τὸν Πέτρον φησί,
οὐ τῷ Θεῷ καὶ αὐτῷ τοῖς εἰδόσι τὴν τῆς ὑποστολῆς [αἰτίαν τοιαύ] την καὶ
τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀλλὰ τοῖς ἀγνοοῦσι πάντως τὸ τῆς οἰκονομίας [ἱερὸν]
5 μυστήριον. εἰ δὲ [μ.]ἡ γραφῆναι φεύδους ἐμέλλομεν, ὡς τὴν ὑπόσχεσιν τῶν
διττῶν ὑποδειγμάτων τούτων παρατιτρώσκοντες, παρεθέμεθα ἀν || καὶ ὅπως F. 18 v.
ὁ Παῦλος παρὰ [τῷ] τότε χιλιάρχῳ χρινόμενος καὶ Σαδουκαίων καὶ
Φαρισαίων ἐπ[ιστο]υστάντων αὐτῷ, καὶ περὶ κεφαλαίων ἄλλων καὶ ἄλλων
καὶ τιμώμενος, ὡς ἡ βί[βλος γε] τοῦτο τῶν πράξεων ἴστορε¹), οἰκονο-
10 μικῶς τὰ μέρ[η] ἔσχισε, Φαρισαῖ[ον] [έ]αυτὸν ἐπειπὼν καὶ περὶ νεκρῶν
χρινόμενον ἀναστάσεως, ἷν τὸ γέν[ος] τοῦτο ἐπρέσβευε, τὸ δὲ τῶν Σαδου-
καίων ἤδετει, καὶ ὡς ἐ[γένετο στάσ]ις τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδουκαίων, καὶ
ἐσχίσθη τὸ πλῆθος, καὶ ὁ [χιλιάρχος τὸν Παῦλον ἐξείλατο]· ἀπειρόκαλον δὲ
καὶ τοῦτο δεῦρο εἰσενεγκεῖν, ὡς [ὁ Παῦλος καὶ] ρινόμενος παρὰ [Φ]ήστῳ καὶ
15 συσκευὴν καθ' ἔστι τοῦ ἐγνωκώς ἐπεκά[λεσατο] Καίσαρα²). Οὕτως ὁ τῆς οἰκου-
μενικῆς σωτηρίας δε[ξ]ιός οἰκονόμος καὶ τὰ κα[τ' αὐ]τὸν δεξιώτατα καὶ οἰκο-
νομικώτατα δι[γύνθυνε]. ἀλλὰ τούτων ἀλις, καὶ ἀπόχρη τὰ εἰρημένα καὶ πρὸς
τὴν τῆς οἰκονομίας ταύτης ἀπολογίαν. Ἡμεῖς δὲ ἔνα καὶ πρῶτον εἰδότες
σκοπὸν ἐπισκοπικῆς προχειρίσεως τὴν διεξαγωγὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν διδα-
20 σκαλίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν, τὸν ἀνδρα τοῦτον, ὡς τὸν ἀπὸ μυριάδων
ἐκλελοχισμένον ἀπολεξάμενοι, εἰς τὴν τῶν Κερκυραίων προύβαλλόμεθα,
οὕτω τῶν πραγμάτων, οὕτω τοῦ καιροῦ καὶ τῆς οἰκονομίας οὕτως ἀπαιτη-
σάντων. Καὶ ὁ τὰ κατὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ τὰ κατὰ τοῦτον φιλοκρι-
βῶν³) τὸν λίθον ἀγέτω ποτὶ τὰν σπάρταν καὶ τὸν ξυρὸν πρὸς ἀκό[νη]ν, καὶ-
25 τὴν τούτου γνῶσιν δοκιμαζέτω καὶ σεμνοπρέπειαν, ταῦτα δὴ τὰ κεσμοῦντα
τὸν ἐπίσκοπον ἐνώτια χρύσεα, ὡς καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκιντίς ἐνωτιζόμενά
τε καὶ θαυμαζόμενα καὶ ὡς τὸ τοῦ Πιλάτου—μετὰ προσθήκης εἰπεῖν —
εἰς χρίσιν ἔξαγαγόντος τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν· ἵδε, ἀναφωνοῦμεν, ὁ ἄνθρωπος,
ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Τοῦτον δὴ καὶ τελέσαντες καὶ παρα-
30 θέμενοι τῷ Κυρίῳ, καθά καὶ Παῦλος τοὺς Ἐφεσίων πρεσβυτέρους ποτὲ,
ἀπολελύκαμεν ἐν εἰρήνῃ ἐργάτην ἐν Θεῷ ἐσόμενον τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ
καὶ τὸ τῆς ἡμέρας βάρος βαστάσοντα καὶ τὸ πνευματικὴν αὐξήσοντα τά-
λαντον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. ὡς ἡ [δόξα] εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων ἀμήν.

1) Acta 23. 2) Acta 25,11.

3) Cod. φυλαχρινῶν.

14.

250 F. 45 г. Μανουὴλ ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας
 'Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης τῷ ιερωτάτῳ μητροπολίτῃ
 Ναυπάκτου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς
 ήμῶν μετριότητος. +

Τερώτατε μητροπολίτα Ναυπάκτου ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλ- 1
 λειτουργὲ τῆς ήμῶν μετριότητος. οὐκ ἔστιν ὅτε ἡ μετριότης ήμῶν οὐκ ἀπο-
 μνημονεύει τῆς σῆς ιερότητος, οὐ μόνον ἄρτι, ἡνίκα δηλαδὴ ἀδιάλειπτον ἔχω
 τὴν μέριμναν τῆς ἐν Χριστῷ ὁμονοίας πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν διὰ τὸ ἐκ
 τοῦ θρόνου καὶ τῆς ιεραρχίας τοιοῦτο χρεώστημα, ἀλλὰ καὶ πρώην, ὅτε ποτὲ 5
 μὴ ὑπῆν τὸ συναναγκᾶζον ήμᾶς πρὸς τοῦτο ἐλευθέρως κατ' ἔξουσίαν διάγον-
 τας· ἀναλογιζόμενα γάρ ἀεὶ τὸ σεμνόν σου τοῦ ἥδους, τοῦ τρόπου χρη-
 στὸν, τοῦ βίου τὸ ἀνεπιληπτόν, ἀπλῶς εἰπεῖν, τὸν λόγον, τὴν ἀρετὴν, καὶ
 σου τὴν ὄμιλίαν ἐπιποθοῦμεν καὶ φανταζόμενα. Σὺ δὲ ἀλλὰ πῶς ηγέσου
 F. 45 ν. μέχρι καὶ νῦν σιγῆσαι τὰ πρὸς ήμᾶς, οὐκ ἔχω κατανοεῖν. || πλὴν κανὸν ὅπως 10
 ἄρα καὶ ἐστέργετό¹⁾) σοι ἔως δεῦρο τὸ σιωπᾶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κράτιστος καὶ
 ἀγιος αὐτοκράτωρ μου [πρὸς εὐ]χίνητον ἥλθε βουλὴν τοῦ συναγαγεῖν εἰς
 Νίκαιαν τοὺς ἀπανταχόδι ἀρχιερεῖς τοὺς τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ
 τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀλεξανδρεῖας τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ιεροσολύμων, ἐφ' ὃ
 κοινῇ βουλῇ καὶ ψήφῳ πρέσβεις πρὸς τὸν πάπαν τῆς πρεσβυτέρας 'Ρώμης 15
 σταλῆναι χάριν τοῦ λαθῆναι τὰ σκάνδαλα καὶ πρὸς ἀλλήλας εἰρηνεῦσαι
 τὰς ἐκκλησίας καὶ ὁμοφρονῆσαι τοῦ λοιποῦ πάντας χριστιανούς· καὶ διὰ
 τοῦτο καὶ τὸ κράτος τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀπέστειλε πρὸς τοὺς εἱρημένους
 ἀρχιερεῖς καὶ καιρὸν τῆς συνελεύσεως ὥρισε τὸ ἐνιστάμενον πάσχα· καὶ ἡ
 μετριότης ήμῶν ὡσαύτως ἔγραψε περὶ τούτου μετὰ τῶν ἀλλων καὶ τῷ 20
 πανεγενεστάτῳ Δούκᾳ καὶ υἱῷ αὐτῆς κατὰ πνεῦμα τῷ κυρῷ Θεοδόρῳ·
 καὶ δὲ λοιπὸν τοῦ καὶ τὴν σὴν ιερότητα παντοίως ἐπαγωνίσασθαι εἰς τὴν
 τοιαύτην θεοφιλῆ δουλείαν καὶ πάντας τοὺς ἀλλους ἀρχιερεῖς πρὸς τοῦτο
 προθύμους γενέσθαι παρασκευάσαι καὶ πρὸ πάντων τὸν εὐγενέστατον
 Δούκα καὶ περιπόθητον υἱὸν τοῦ κρατίστου μου αὐτοκράτορος καὶ οἰκονο- 25
 μῆσαι ἵνα εἰς ἡνὶ καὶ δύο τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων παραγένωνται προθύμως
 μετὰ συναινέσεως καὶ τῶν ἀλλων εἰς τὴν προκειμένην συνέλευσιν. Εἰ δὲ
 καὶ αὐτόστατος σὺ οὐκ ἐν χάρτῃ καὶ μέλανι προσομιλήσεις ήμῖν, ἀλλ' αὐ-
 τοφει λεαθῆναι καὶ ἐν Κυρίῳ προσολάνησεις τὰ φίλα, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅπόσα
 τοῦτο ἀποδεξόμενα. "Ἐρρωσο ἐν κυρίῳ. μηνὶ Δεκεμβρίῳ ἴνδικτιῶνος η'." + 30

1) cod. στέγετο.

15.

Ἀντίγραμμα τοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὸν πατριάρχην.

1 Ἐφίκετό μοι τίμιον γράμμα σου, θεία καὶ Ἱερὰ κεφαλὴ, καὶ ἐδεξάμην
αὐτὸ μετὰ τῆς προσηκούσσης αἰδοῦς καὶ τοῦ κατὰ πνεῦμα σεβάσματος καὶ
μᾶλλον ὅτι καὶ πρώην καὶ νῦν, ὡς ἐδήλου τὸ γράμμα, οὐκ ἐπελάθετο τοῦ
πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐλαχιστότητα φιλικοῦ καθήκοντος ἡ ἀγιωσύνη σου. Καὶ
δι γάρις αὐτῇ καὶ εὐχαριστίᾳ ὄφελεται παρ' ἡμῶν ἔνεκα τῆς ἀγαθῆς μνημο-
σύνης καὶ τῆς κατὰ Θεὸν ἀγαπητικῆς διαθέσεως. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦ-
μεν, καὶ οὕτως ἔχομεν ἐπὶ σοὶ, ὡς καὶ δοκεῖν ἐντὸς τῶν τῆς καρδίας
πυλῶν περιφέρειν σε καὶ συνεῖναί σοι καθ' ἡμέραν καὶ συνομιλεῖν τὰ ἀδελ-
φιά, μεμνημένοι μὲν καὶ πολλῶν ἑτέρων συνουσιῶν μετὰ τῆς σῆς ἀγιότη-
10 τος, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς κοινωνίας τῶν αὐτῶν παιδευμάτων, ὅτε τῆς Κων-
σταντινουπόλεως ηὔγει· ὁ λύχνος, καὶ σὺ καὶ ἡμεῖς τῷ φιλοσόφῳ ἔκείνῳ
ἐμαδητεύομεν τῷ Ψελλῷ. Καὶ πότει οὕτως, μᾶλλον δὲ ὡς τι χρέος πνευ-
ματικὸν ἐπικείσθω καὶ ἀμφοτέροις τὸ ἀντιμνημονεύεν ἀλλήλων καὶ ὑπὲρ
ἀλλήλων προσεύχεσθαι. ἔως δὲ καὶ δεῦρο ἐσιωπήσαμεν τὰ πρὸς σὲ, ἀπὸ
15 σοῦ τὰς ἀρχὰς λαβόντες τοῦ μὴ λαλεῖν δέον γάρ ὃν¹⁾ γνωρίσαι τῷ φιλῷ
τὴν σὴν ἐπὶ μέγαν θρόνον τῆς Ἱερατείας ἀνάβαστιν, ὡς καὶ προσδραμεῖν
ἡμᾶς τῷ λογισμῷ καὶ περιχαρίσασθαι σωματικῶς γάρ εἴργει τὸ μεταξὺ
χάσμα, ὅπερ ἵταλικὴ τυραννίς ἡμῖν ἐπεβόθρευσεν· ἀλλ’ αὐτὸς ἐν ὑψη-
λοῖς κατοικῶν καὶ θρόνου καὶ τοπικῆς θέσεως· ὑψηλότερα γάρ τὰ ἐψα-
20 τῶν δυτικῶν· ἐπὶ τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς ἴδεῖν διὰ γραφῶν οὐκ ἡξίωσας, ή
ώς δάκος ἀποκαλυμμένον ἡμᾶς λογισάμενος ή ὡς διχρηστὸν σκεῦος, ἐν
γωνίᾳ ταύτῃ παρερριμμένους τῇ δυτικῇ. Οἶδας δὲ, σοφώτατε, ὡς καὶ βέ-
λος ἐν ἀέρι πεμφθὲν τὸν παρασκείμενον ἀέρα κινεῖ, ὁ δὲ τὸν ἐγγὺς, καὶ
οὗτος τὸν ἐμπροσθεν, καὶ οὐ πρότερον ἡ κίνησις ἰσταται, πρὶν ἡ τὸ βέλος
25 ἀπονῆσαν αὐτὸ μὲν αὐτοφυῶς ὡς βάρος ἐπὶ τὸ κέντρον ὄρμήσει, ἐσαυτῷ δὲ
συμπαύσει καὶ τὰς κινήσεις. Σοῦ τοίνυν μηδεμίαν γραφὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκτο-
ξύσαντος καὶ πρὸς τὸ γράφειν πρώτως κινήσαντος, πῶς ἐμέλλομεν κινη-
30 θῆναι δεύτερον, μὴ γενομένης πρώτης κινήσεως; Εἰ γοῦν ἀπάρτι κινεῖς καὶ
γράφων προσφεγγόμενος, δύει καὶ τὴν ἡμετέραν εὐτέλειαν οὐκ ἀκίνη-
τον πρὸς τὸ γράφειν ἡ καὶ δυσκίνητον, ἀλλ’ εὐκίνητον μᾶλλον, ὁσάκις
πρώτως αὐτὸς ἀφορμὰς αὐτῇ παρέξεις κινήσεως. Προσεδήλου ἡ Ἱερά σου

1) cod. 2n.

γραφή καὶ τὴν περὶ χοινῆς πρεσβείας πρὸς τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης 1 πάπαν ἀποστολὴν, ὥστε λυθῆναι τὰ σκάνδαλα καὶ πρὸς ἄλλήλας εἰρηνεῦ-
F. 46 γ. σαι τὰς ἐκκλησίας καὶ ὁμοφρονῆσαι τοῦ λοιποῦ πάντας χριστιανούς, ἵνα
τοῖς σοῖς προσχρήσωμεν ρήμασι. καὶ ἐθαύμασα, οἱ[ῦ]τως ὑμῶν διὰ τοῦ
μετὰ τῶν Λατίνων κήδους προστεθέντων αὐτοῖς καὶ σπονδὰς πρὸς αὐτοὺς 5 ποιησαμένων εἰρηνικάς καὶ τὸ σύμπνον ἔχόντων, ὡς ἀποθαρρῆσαι αὐτοὺς
τοῦ λοιποῦ καὶ κλεῖσαι μὲν τὰς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἔνθα καὶ ἀρχουσί,
μυρία δὲ τὰ δεινὰ κατὰ τῶν ὑπὸ χεῖρα χριστιανῶν διαπράττεσθαι, νῦν ἐδέ
λειν πρεσβείαν στελλασθαι πρὸς τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἔξαργοντα.
ὑπέρ ὧν καὶ αὐτὸς μὲν αἰκαθεν δὶ’ ἐθελοκακίαν τὴν καθ’ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ 10 παρ’ ὑμῶν προσθήκην τῆς μανίας ταύτης εἰλήφει καὶ τῆς παντοδαπῆς
κατὰ τῶν ἡμετέρων ὅμορύλων κακώσεως. Καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι, ἀλλα μὲν
τοὺς ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Ῥωμανίαν ποτὲ χώραις ἐπικρατοῦντας Λατίνους ἐδέ-
λειν ποιεῖν, ἔτερα δὲ τὸν πάπαν ἢ νῦν ἢ διὰ τῆς ζητουμένης πρεσβείας.
Εἰ δὲ αἱ πρὸς Θεὸν ἐντεύξεις τῆς σῆς ἀγιότητος καὶ τῶν ἑτέρων συναδελ- 15 φῶν τοιοῦτό τι μέγα ἰσχύσουσι καταπράξασθαι, τῷ Θεῷ τὰ πρῶτα καὶ
ὑμῖν δευτέρων ὅμολογήσομεν χάριν, δυνατοῖς ἐσομένοις πρᾶγμα τελέσαι
τοιοῦτον, ὅπερ οὐκ ἴσχυσαν οἱ πάλαιοι βασιλεῖς ἔκεινοι καὶ πλὴν ὀλίγου
μέρους τῆς Ῥωμανίας πάσης ταύτης ἐπικρατεῖς, ὅτε καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας
λόγιον ἦνθει καὶ πολύχουν ἐφαίνετο καὶ μονασταὶ καὶ μιγάδες ἀφετῇ καὶ 20 λόγῳ διέλαμπον. Εἰ τοῦτο νῦν τελεσθῇ καὶ λυθῇ τὰ σκάνδαλα αἱ τ’ ἐκ-
κλησίαι ὁμοφρονήσουσιν, ἵνα τῶν σῶν καὶ πάλιν ἐπιμνησθῶ, μέγα μὲν καὶ
τῶν ὑμετέρων προσευχῶν ὅντως δξιον, ἐμοὶ δὲ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων
ἀνθρώπων τέως ταῦτα δυσέλπιστα. Ἄλλ’ ἐπεὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἐν
ἀσθενείᾳ διδασκόμενα τελειοῦσθαι καὶ τὸν Θεὸν μὴ ἐν τοῖς πλείοστι εὔδο- 25 κεῖν, ἐπιβλητέον τῷ ἔργῳ. Καὶ πάντως, ἐπεὶ διὰ τὰ ἐν μέσῳ καὶ κατὰ
χέρσον καὶ θάλασσαν ἐκ τῆς λατινικῆς ἐπηρείας σκῶλά τε καὶ ἐμπόδια
δυσχερής ἡμῖν ἡ πρὸς τὴν Νίκαιαν δνοδος, ὑμῖν δὲ ἐνδρομος καὶ ἀπρόσ-
κοπος διὰ τῶν λατινικῶν χωρῶν ἔως Ῥώμης δόδος, ἐνοδος δὲ καὶ ἡ τοῦ
μεγαλουργοῦ ἡμετέρου Κομιηνοῦ ἐπικράτεια· ἐνταῦθα μᾶλλον τοῖς ὑμετέ- 30 ροις ἀποστόλοις καὶ ὁ ἡμέτερος ἐνωθήσεται, ἐπελθόντων ἡμῶν δηλονότι
τὴν δύναμιν τῆς πρεσβείας καὶ κατὰ τὸ εἰκός συναινεσάντων τῷ χοινωφελεῖ
καὶ δικαίῳ τούτῳ ζητήματι. Ταῦτα καὶ περὶ τούτων. Εἰ δέ με φίλον ὑπο-
λαμβάνεις καὶ πάλαι καὶ νῦν, φίλου δὲ καὶ ἀδελφοῦ κατὰ πνεῦμα τὸ μηδὲν
ἀποκρύπτειν τῷ φιλουμένῳ· γίνωσκε, δέσποτα, ὡς μεγάλην πάσαις ψυχαῖς 35 τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν τὴν δυμηδίαν ἐνεποιήσατε τοῖς Λατίνοις κηδεύ-
σαντες καὶ παρὰ τοῦτο τὴν κατ’ αὐτῶν δρμὴν παρεάσαντες· δέον ὃν καὶ
τὴν σὴν ἀγιότητα καὶ τοὺς αὐτόθι συναδέλφους καὶ ἐπισκοπικαῖς ὑποθή-

1 καὶ καὶ διδασκαλίαις κανονικαῖς τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐπικωλῦσαι, ὡς μήτε τὴν ἀρχὴν γενέσθαι ἢ γενομένην διὰ περίστασιν καρικὴν πάλιν ὑμετέραις ὑποδήκαις ἀπογενέσθαι· οὐ γάρ αἰσχύνη φορτίον ἀποθέσθαι βαρὺ καὶ κοινοβλαβές ἀποποιήσασθαι ἔργον. Εἰς τό γε παρὸν τοῦ πράγματος μέδ νοντος, ἢ δλῶς ὑμῶν¹⁾ ἀποστήσασθαι, διὰ μὴ δώῃ Κύριος, κινδυνεύομεν ἢ ἀμυδρῶς καὶ ἐπιπόλαιον συνεσόμενα· καὶ ταῦτα, ὅσον μὴ σχισθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, ὑπὲρ ἣς Χριστὸς τὸ οἰκεῖον αἷμα ἔξεγεεν, καὶ τὸ ταύτης σῶμα διαιρεθῆναι, ὅπερ δὲ ἀκρογωνιαῖος οὗτος λίθος καλῶς συνέδησε καὶ συνέσφιγξεν. Ἐπέρ τούτων πᾶσαν εἰσένεγκε τὴν σπουδὴν, ὑπὲρ τούτου πρόεις 10 σῶμα, πρόεις ψυχήν. Τί δέ ἐστιν ἀναιρεῖσθαι παρὰ Λατίνων καὶ πρὸς Λατίνους πρεσβεύειν καὶ δυσωπεῖν τοὺς φονεῖς καὶ τοὺς κοινοὺς διώκτας καὶ τῶν τῆς τριάδος αὐτῆς πιστῶν καὶ τῆς πίστεως μαλάσσειν ἐθέλειν καὶ ὑποκλίνειν ἐπιχειρεῖν, ἀπέρ δὲ ἀνόπιν χρόνος ἰσχυσεν οὐδαμῶς, ὅτε καὶ μᾶλλον οἱ κοινοὶ πολέμιοι οὗτοι τοῖς ἴδιοις ὄροις συνεστέλλοντο καὶ συνείχοντο, καὶ οὐκ ἔξηλθον οὕτω εἰς πλατυσμὸν, ὃν ἡμεῖς τῷ πλατυσμῷ τῶν ἀμαρτημάτων αὐτοῖς ἔξηπλώσαμεν; πῶς οὖν οὐ πληθύνωμεν τὰς εὔχας; πῶς οὐ πρὸς | τὸν ὄψιστον νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐπάρωμεν χεῖρας ὑπὲρ τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγαλουργοῦ Κομνηνοῦ, ὅ[τι] οὐ κῆδος παρὰ Λατίνων ἐπισπευδόμενον, οὐ δώσεις χωρῶν, οὐ χρημάτων καταβόλαιον, 20 τῆς κατὰ τῶν κοινῶν ἔχθρῶν τού[των ἀναγ]καίας δρμῆς ἀνέκοψε; Οὐ πληθυς ἀρμάτων, οὐχ ἵππος ἀνάριθμος εὐγενῆς, οὐ χρυσός, οὐκ ἀργυρος ἐκ λαφύρων πολυμικῶν ἀπαρτι προσκτηθεὶς ἢ εἰς ὅγκον ἐπῆρεν ἢ συνθέσθαι τοῖς ἀλιτηρίοις τούτοις συνέπεισαν· ἀλλὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας Θεῷς θαρρῶν, Θεῷ τὸ πᾶν ἀναθεῖς, ἐμπύριος κατ' αὐτῶν ἔξορμῷ, καλῶς 25 εἰδὼς καὶ καλῶς βουλευόμενος, ὡς δὲ κοινοὺς ἀναιρῶν τυράννους καὶ συγνάδια διὰ Θεοῦ διακόπτων τὰς αὐτῶν κεφαλάς, εἰ καὶ μὴ πάντα τὸν φθαρτικὸν λεγῶντα, τέως τῇ κατὰ μικρὸν παραιρέσει εἰς ἔξιτηλίαν συνελάσει²⁾ τοῦτον καὶ συστολὴν, ὡς ἢ μηδὲ δλῶς ἐκτρέχειν ἢ μετὰ συστολῆς καὶ περιεσκεμμένης δρμῆς. Εἰ δὲ εἰς τοιαῦτα καὶ ὅσα τὰς τῶν πολλῶν ἐπλήρωσεν ἀκοάς, 30 τί δὲ ἂν εἰργάσαντο δύο, ἐν τῷ δνόματι τοῦ Θεοῦ, συνόντες ἀλλήλοις καὶ συνασπίζοντες; Γένοιτο ταῦτα σαῖς ὑποδήκαις, τοῦ καλοῦ ποιμένος, τοῦ φροντιστοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δμονοίας, τοῦ τὰ σκάνδαλα περιαιρεῖσθαι πατρικῶς καὶ φιλοστόργως σπουδάζοντος ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ, διὰ γαρίσαιτο ταῖς αὐτοῦ ἐκκλησίαις πολυγρονοῦσαν τὴν σὴν ἀγιότητα. +

F. 46 v.

1) Cod. ἡμῶν.

2) Cod. συνελεύσει.

16.

Ἐπιστολὴ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Μανουήλ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Γαρδίκιου.

251 F. 4 v. Πανιερώτατε μητροπολίτα Ναυπάκτου καὶ σὺ, ἵερώτατε ἀρχιεπίσκοπε 1 Γαρδίκιου, ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖ αἰδελφοῖ καὶ συλλειτουργοῖ! Οὐκ ἀγνοεῖν ἔχει πάντως ἡ ἱερότης ὑμῶν, ὅτι διὰ τὴν πάλαι φθάσασαν γενέσθαι ἐν τοῖς αὐτῷ τοποῖ παρὰ τοὺς ἱεροὺς τῆς ἐκκλησίας τύπους καὶ θείους θεσμοὺς χειροτονίαν τοῦ τε Δοκειανοῦ καὶ τοῦ Καλοσπήτου, ὃν δὲ μὲν τῷ Δυρραχίῳ, ἀτέ- 5 ρος δὲ, δὲ Καλοσπήτης, τῇ Λαρισσαίων ἐπεκηρύχθη, καὶ ἐν μεταμέλψῃ γεγόνατε, ὅσοι κανονικῶς προΐστασθε τῶν δυτικωτέρων ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς διορθώσεως ὑμῖν ἐμέλησε τοῦ ἀτόπου τούτου ἐπιχειρήματος· ἔνθεν τοι καὶ ἀναφορὰν ἔθεσθε διὰ τοῦ μακαρίτου ἐκείνου Κομνηνοῦ κυρίου Μιχαήλ, δεόμενοι συγγνώμης ἐπὶ τοῖς φθάσασι τέως τυχεῖν καὶ δεχθῆναι καὶ τοὺς, 10 ὡς εἴρηται, ἀκανονίστως χειροτονηκότας δύο ἀρχιερεῖς. "Εμενε δὲ ἡ τοιαύτη F. 5 r. ἀναφορὰ τὸ ἔξ ἐκείνου καὶ μέχρις ὑμῶν μηδεμιᾶς ἀξιουμένη τῆς ἀποχρίσεως, οἷα δὴ ἐκείνου καὶ τῶν μετ' ἐκείνον¹⁾ πατριαρχῶν δυσχερανάντων, οἷμαι, πρὸς τὸ τοῦ πράγματος τολμηρόν. 'Αλλ' ἡ μετριότης ὑμῶν, σπλάγχνοις ὑπὲρ ὑμῶν ἀδελφικοῖς κινουμένη καὶ μηδαμῶς ἀνεχομένη τὸ 15 καλὸν καὶ διμωμὸν σῶμα τῆς ἐκκλησίας διπωσοῦν διασπώμενον παρορᾶν, οὐκ διλγούς καὶ ἄλλους συναγαγοῦσα τῶν ἀδελφῶν καὶ τὰ τῆς ὑμετέρας αιτήσεως αὐτοῖς κοινολογησαμένη, συνοδεῖκην ἔξεδετο πρᾶξιν, συγγενώσκουσαν μὲν τοῖς, ὡς διειληπταὶ, γεγονότι καὶ τὰς δύο ταύτας χειροτονίας κυροῦσαν, πλὴν ἀσφαλίζομένην τὸ μετὰ ταύτα καὶ μηκέτι χώραν διδοῦσαν 20 τὸ τοιοῦτόν τι τοῦ λοιποῦ ἐν τοῖς αὐτῷ ἐνεργηθῆναι, εἰ μὴ ἀρα βούλοιντο καὶ οἱ χειροτονήσαντες καὶ αὐτοὶ οἱ χειροτονηθέντες ὑπόδικοι είναι τοῖς ἐξ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις. Καὶ τὴν τοιαύτην πρᾶξιν συνοδεῖκην οἶδας πάντως αὐτὸς, ἵερώτατε ἀδελφὲ Ναυπάκτου, καὶ ἐγχειρισθεὶς διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου φιλιφενδάριού ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ Αὐληνοῦ καὶ ἐνώπιον τούτου 25 ὑπαναγνούς ἔνδον τοῦ θείου ναοῦ τῆς ἐπισκοπῆς Βονδίτζης, τὰς πρὸς τὸν μεγαλογενέστατον υἱὸν ἐν ἀγίῳ πνεύματι τῆς ἡμῶν μετριότητος τὸν Κομνηνὸν κυρίον Θεόδωρον ἡμετέρας ἀποκρίσεις ποιουμένου τὸ τηνικαῦτα. "Ἄρτι γοῦν πάλιν ἐμεμαθήκαμεν, ὡς τοῦ Λαρίσσης τοῦ Καλοσπήτου τὸν τῆδε

1) Cod. ἐκείνων.

1 βίον μετηλλαχότος, ἔπερος ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει κεχειροτόνηται. Καὶ τοῦτο διὰ θαύματος ὅτι πολλοῦ πεποιήμεθα, μὴ δυνάμενοι συνιδεῖν, δπως καὶ παρὰ τίνων τὰ τοιαῦτα τετόλμηται, τὸν ἐπηρημένον αὐτοῖς ἐντεῦθεν κίνδυνον μὴ προβλεπομένων. "Οσον γάρ τὸ ἐφ' ὑμῖν, σὺδὲ παραδεκτέον
 5 ὃλως τὸ πράγμα τὸ γόνυμεθα· πῶς γάρ ἂν καὶ ἐδεξάμεθα ἀλλοτρίαις κοινωνεῖν ἀμαρτίαις, ἵνα μὴ λέγω δτι καὶ τὴν φιλόχριστον τοῦ τὰ πάντα εὐτυχεστάτου μεγαλογενοῦς ἀνθρώπου, τοῦ Κομνηνοῦ, ψυχὴν εἰς Θεὸν προσκρούειν ποιεῖν, ἀνδρες τῆς ἐκκλησίας τρόφιμοι καὶ τῶν ἱερῶν ταύτης νόμων οὐκ ἀδαεῖς; Εἰ δ', ὅπερ καὶ ἐνηγγίμεθα, τοῦ τῆς τῶν Βουλγάρων ἐπει-
 10 λημμένου ταῦτα εἰσὶ διατάγματά τε καὶ ἐνεργήματα, θαυμάζω μὲν εἰ μὴ καὶ πρὸς πολλῷ γείρονα τούτων οὗτος ἐκκυλισθῆ, ἀνθρωπος δὲ ἔξωτερικὸς,
 ὡς οὕτως εἴπειν, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως ἀγευστος τὰ πολλά τάχα γάρ ἂν αὔτὸς ἔξουσίας λαβόμενος δόξειε, μετὰ τὸν εἰ-
 πόντα, καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν προσαράσσειν τῇ || κορυφῇ· πλὴν ἵστω
 15 μηδὲ τὰ ἐν ποστὶν εἰδὼς ἀσφαλῶς, ὥσπερ δὴ μηδὲ τὰ ἐν χεροῖν βεβαίως πάντη κρατῶν διὰ τὸ τὴν ἱεραρχικὴν αὐτοῦ κατάστασιν πολλοῦ ἐνδέειν ἔτι τῆς ἀνέκαθεν συνηθείας. 'Αλλ' οὗτος μὲν οὕτως. 'Τιμεῖς δὲ, ἱερώτατοι ἀδελφοί, μὴ βουληθείτε δεύτερα φανῆναι τὰ καθ' ὑμᾶς¹⁾ καὶ αὐτῶν τῶν παρὰ βαρβάροις χριστιανῶν, οἵτινες συχνοὶ πανταχόθεν τὸ καθ' ἡμέραν ὡς
 20 ἡμᾶς παραγίνονται σχεδὸν τοῦτο μὲν προσάρκτοι, τοῦτο δὲ ὑπερβόρειοι καὶ ἔτι τῶν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, ἀρχιερεῖς γνησίους ἐννόμους ἐπιζητοῦν-
 τες καὶ λαμβάνοντες. 'Η γάρ μετριότης ἡμῶν, ἐπιεικεθσαμένη τῷ τέως τὰ πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἐν τοῖς αὐτόθι ἀρχιερατεύοντας μέρεσι καὶ πρὸς τὰς ἀκα-
 νονίστους ταύτας μὴ δυσανασχετοῦντας χειροτονίας μηδὲ τὸ λυμαντικὸν
 25 τοῦτο τῆς ἐκκλησίας τόλμημα ἀναστέλλοντας, ἔγνω δεῖν τῇ παρούσῃ καὶ μόνη εἰδῆσει χρήσασθαι, δού ὑμῶν καὶ τοῖς ἀλλοις τρόπον ἐπεχούσῃ προ-
 διαλαλιᾶς τινος καὶ ἐπιφωνήσεως πρὸς διόρθωσιν." Ερρωσθε. μηνὶ φεβρουα-
 ρίῳ, ἰνδικτιῶνος²⁾.

'Η ὑπογραφή: || Μανουὴλ, ἐλέφω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντι-
 30 νουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οίκουμενικὸς πατριάρχης. εἰγε καὶ διὰ κηροῦ σφραγίδα, τυποῦσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Ἐμμανουὴλ. δὲ κηρὸς πράσινος· καὶ κάτωθεν ἀπηρημένην μολυβδίνην βούλλαν³⁾, ἡς ἐν μὲν τῷ ἐτέρῳ μέρει τὸ Θεοτόκος ἐγκάρδιος φέρουσα τὸν δεσπότην Χριστὸν καὶ ἐπὶ θρόνου καθημένη, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ γράμματα ταῦτα' || Μανουὴλ
 35 ἐλέφω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οίκουμε-
 νικὸς πατριάρχης. τὸ δὲ σχοινίον ἦν γερανέον λινοῦν.

1) Cod. ἡμᾶς.

2) Cod. βούλαν.

17.

Πρὸς ταῦτα ἀντιγραφὴ τοῦ παναγιωτάτου μητροπολίτου Ναυπάκτου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύχου.

"Οτε δὲ ῥαιφενδάριος τῆς σῆς ἀγιότητος τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐνεδήμει, νόσῳ 1 συνεχόμην βαρείᾳ, ὑφ' ἡς καὶ ἔτι συνέχομαι. καὶ τοσοῦτον ἔστι μοι τὸ ἀπὸ ταύτης ἀδρανές τε καὶ μαλακὸν, ὡς βραχὺ μὲν πνέειν, βραχὺ δὲ ἀναστένειν, κατὰ τὸν Εὐριπίδου 'Ορέστην¹⁾. Ἐμέλει καὶ πρὸς ἴσχύος οὐκ ἵσχον πρὸς τὰ—πράως εἰπεῖν καὶ ἀδελφικῶς—ἐπενεχθέντα μοι αἰτιάματα παρὰ 5 τῆς σῆς τιμίας γραφῆς δλίγον ἐμπροσθεν τῆς τοῦ ρέφερενδάριου ἐπιδημίας ἔως καὶ δεῦρο ἀπολογήσασθαι, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀρρωστίας τῆς μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ὑσχοληθεῖς, τοῦτο δὲ ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων· δλίγοι γάρ παρ' ἡμῖν || καὶ ὄδοι ἐμπειροὶ καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας· ὥστε μαδῶν τὰς τοιαύτας αἰτίας 10 τῆς βραδυτῆτος δός ἡμῖν τὴν συγγρώμην." Αρτὶ δὲ τῷ παρόντι περιτυγών ἐκ τῶν κατωτέρων τούτων καὶ ἡμετέρων πρὸς τὰ αὐτόδι ἀνωτερικὰ ἀνατρέχοντι, δέον ὧδην καὶ ἐγγραμμάτως ὑποκλῖναι σοι κεφαλὴν καὶ περὶ ἐκείνων ἀπολογήσασθαι. Οἶδας δὲ πάντως, τιμία μοι καὶ ἱερὰ κεφαλὴ καὶ πάλαι καὶ νῦν, ὡς περὶ φήφων καὶ χειροτονιῶν ἥτιάτο με. Καὶ ἵσθι ὡς 15 πρόδυμος οὐκ εἰμὶ χειροτονητής, βραδὺς δὲ μᾶλλον περὶ τὰ τοιαῦτα καὶ πρὸς τοὺς τῶν ἔξωθεν καρτερικὸς γογγυσμοὺς, καὶ οἱ πάντες ὑπὸ ἐμοῦ τελεῖσθαι βιάζωνται, τὴν τῆς ἐμῆς ἱερατικῆς καταστάσεως ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως ἀρχαιότητα καὶ τὸ παρὰ τοῖς ἐν Νικαίᾳ πατριαρχοῦσι τάχα γνωστὸν εἰς ἑαυτῶν δικαίωσιν ὑπολογιζόμενοι. Ἄλλὰ καὶ τούτων οὕτω θελόν- 20 των, τὸν μὲν Δυρραχίου, ἐνναετηρίδος ἥδη παρωχηκίας ἀφ' οὐ ἐπεσκόπησεν, ἀπαξὲ εἶδον ἐν "Αρτῇ, χειροτονηθέντα ἐκ θελήματος τοῦ ἀοιδίμου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τῶν ὑπὸ αὐτὸν ἐπισκόπων. Ἐργάτης δὲ οὗτος ἔστι τῆς πράτης σοφίας καὶ μαρτυρίας ἔχει ἐκ τῶν ἔξωθεν. Ὁ Λαρίστης δὲ ὀμοίω τῷ λόγῳ παρὰ τοῦ τετελευτηκότος Λευκάδος κεχειροτό- 25 νηται. Οὐκ ἂν δὲ καὶ εἰς τοῦ σήμερον Κερκύρων τὴν χειροτονίων ἐπένευσα, εἰ μὴ τὸν ἀνδρα τοῦτον λόγῳ καὶ βίῳ κατανόήσας κοσμούμενον καὶ παρὰ τοῦ Βουλγαρίας ὑποβήφιον γεγονότα τῆς τῶν Γρεβενῶν ἐκκλησίας τοῦ χοροῦ τῶν Βουλγαρικῶν ἐπισκόπων ἔξενεγκών, τῇ ἡμετέρᾳ συνόδῳ προσήρμοσα, ἀτε τοιοῦτον ἀνδρα ζημιωθῆναι ἡμᾶς οὐκ εἰς καλὸν ἡγησάμενος. 30 Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐμῆς ἀπολογίας ἐν τούτοις. ἀλλ' ἔτι ταῦτα ἐγράφετο καὶ

1) Eur. Or. 155: ἔτι μὲν ἐμπνέει, βραχὺ δὲ ἀναστενάζει.

1 ή διαπομπή ἐμελετάτο τοῦ γράμματος καὶ με βαλανεῖον εἶχεν καὶ τὰ
ἀποφήματα μετὰ τὴν λοῦσιν, αὐτοῖς ἐπαναπαυόμενον, καὶ τις τῶν ὑπὸ¹⁾
τὸν πανευτυχέστατον αὐτάδελφον τοῦ τῶν ἡμετέρων κράτορος καὶ νι-
κητοῦ Κομνηνοῦ, κῦρ Κωνσταντίνον τὸν Δούκαν, γράμμα μοι σὸν ἐνε-
δ φάνισε, σταλὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Γαρδικίλων ἔκεινου¹⁾.²⁾ Ήν
δὲ τὸ γράμμα καὶ σῇ τιμίᾳ ὑποσεσημασμένον ὑπογραφῆ—ἀσυνήθει μέν
τοι καὶ ἀγνώστῳ τέως ἐμοὶ· οὐδεὶς γάρ ἔως καὶ δεῦρο τῶν ἐν Κωνσταντί-
νου πόλει ἐπισκοπησάντων τὸ ἀκαίοις οἰκουμενικὸς πατριάρχης ταῖς οἰκείαις
ὑποσηματίαις προσέθετο, ὅσα τέως γινώσκειν ἔμε, ἀφ' οὐ καὶ || πατριάρ-

F. 6 v.

10 χας ἐγνώρισα καὶ ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν ἐγνωρίσθην, κἄν ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐ-
τοὺς ἐν εὐφημίαις, ἐν γράμμασιν οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι ἀνακηρύττονται·
ἀλλ' ἔσικεν ὡς οἱ περὶ τι ἐρωτικῶς δισκείμενοι ἥδεως συνεῖναι καὶ τοῖς
δνόμασι φέλουσι, καὶ περὶ τούτων διαγορεύει Πέτρος πατριάρχης Ἀντιο-
χείας, παλαιγενῆς ἀνὴρ λογιώτατος, ἐν οἷς γράφει πρὸς τὸν τότε Ἀκυ-
15 λίας Δομίνικον, πατριάρχην ἀξιοῦντα καὶ εἴναι καὶ ὄνομάζεσθαι—καὶ
σφραγίσι κατησφαλισμένον δυσὶν, ἐκ μολύβδου δὲ αἱ σφραγίδες καὶ ἐκ χη-
ροῦ, ὑποδηλοῦσαι ὡσανει τῷ φέλοντι περὶ ταύτας κομψέυσασθαι ἡ μὲν
μολυβδίνη τὸ βαρύτερον τῆς περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖν ἐνταῦθα ἐπιγειρή-
σεως, ἡ κηρίνη δὲ τὸ τῆς διαλογῆς ἀπαλώτερον καὶ τὸ τῆς γράμματος
20 ἔκεινου ἔχθρεσες γλυκύτερόν τε καὶ ἡμερώτερον, ἡ καθ' ὑμετέραν ἵσως
ἐπιβολὴν, τὸ ἐκ τῆς τῶν σφραγίδων διπλότητος δῆθεν ἴσγυρόν τε καὶ πά-
γιον τῆς περὶ τὰς χειροτονίας κωλύμης. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἡ παρὰ φύρας
ἡμεῖς ἀπαντῶμεν ἡ τοῦ ἀληθοῦς καταστοχάζμεθα· τὰ πλείω μέντοι ἔκει-
νου τοῦ γράμματος ἔξ οὐκ ἀληθοῦς ἀκοῆς ἔκτεινειμένα ἐφαίνετο εἶναι.³⁾ Οτε
25 γάρ Αὐληνὸς ἐπολυώρησεν ἐν Βονδίτζῃ καὶ διὰ λειμμάτων τῷ μεγαλογε-
νεῖ καὶ ἡμετέρῳ περιέτυχε Κομνηνῷ καὶ εἶπε καὶ ἦκουσε ἢ τε εἰπεῖν ἐπε-
τράπη καὶ ὅσα ἔδει ἀκοῦσαι²⁾, καὶ ἐγώ αὐτίκα ἐνόσουν ἐν τινι τῶν ὑπὸ¹⁾
τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν ἀγρῶν, ἀπέχοντι τῆς Βονδίτζης δόδον ἡμερῶν
τριῶν τῷ βάδην πορευομένῳ καὶ σχολαίως, ως τότε διὰ τὴν νόσον ἐγώ.
30 Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἐνδημῆσαι με τῇ Βονδίτζῃ οὕτε συνεκκλησίασέ με δ
ράιφερενδάριος, ως τὸ γράμμα σου βούλεται, καὶ τῆς ἐμοῦ ἐνδημίας καὶ
τῆς τούτου ὑποχωρήσεως ἡμέρα μία ἐγένετο μεσολάβημα. Θτε καὶ συ-
τασσόμενός [μ]οι τὰ ἔξιτήρια, παρ' ᾧ κατέμενον καταλύματι, εἰλητάριον
ἐνεχείρισε, δοχὴν εἰπὼν εἶναι τοῦτο τῶν³⁾ χειροτονηθέντων ἀρχιερέων. Καὶ
35 διὰ τὴν νόσον οὕτε τὸ γράμμα ἐπῆλθον οὕτε τὰ ἐγκείμενα ἔγνων, εἰ μὴ
ὅτι διωμιλήσατό μοι ἐν βραχυλογίᾳ περὶ χειροτονιῶν δράιφερενδάριος καὶ

1) Cod. ἔχίνου.

2) Cod. ἀλκοῦσαι.

- F. 7 r. ήχουσεν, ως ἡ Λευκάς ᾧδού κεχύρευκε πρὸς καιροῦ, καὶ χει-||ροτονησάτω 1
ἐκεῖνεν δεσπότης ἀρχεπίσκοπος, καὶ ᾧδωμεν εἰ που παρὰ τῆς ἐνταῦθα
έξουσίας δεχθῇ. Καὶ ἔως τούτων τὴν πρὸς ἀλλήλους διμιλίαν διαλυσάμε-
νοι, ἐμὲ μὲν πάλιν εἶχεν ἡ κλίνη, ὃ δὲ πρὸς τὸν αὐγιαλὸν καταβὰς αὐτίκα
ἀνήγετο. Καὶ ἐπὶ τούτοις φεῦδος ὁ ῥαιφερενδάριος οὐκ ἐρεῖ, μάλα γὰρ 5
πεπνυμένος ἔστιν. Εἰ δὲ, ως ἔγραψας, ἀνέγνων τὸ γράμμα καὶ τῷ κρα-
τοῦντι τῶν ἡμετέρων τὴν αὐτοῦ ἐγνώρισα, δύναμιν, διὰ χρόνου ἀν παρέστη
τῇ ἀγιωσύνῃ σου ὁ ῥαιφερενδάριος. τότε καὶ τῷ ἡμετέρῳ ὑπογραφεῖ ἐγγε-
ρίσας τὸ βιβλίον ἀπραγμόνως ἐκεῖνο ταμιεύειν ἐνετειλάμην τοῖς πρὸς οὓς
καὶ ἀπέσταλται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κεφαλαίου τούτου ἔσχεν οὕτω, καὶ γέγονέ 10
σοι οὐκ εὐθεῖα ἡ τούτου τέως ἐξήγησις. Ὁ Λαρίστης δὲ ἀπαξ ἀλγήσας
τοὺς πόδας καὶ ζῆται τὰ κατὰ τὴν οἰκείαν ἐκκλησίαν διενεργεῖ καὶ ὑγιέ-
στερός ἔστι Κρήτωνος. Καὶ ὁ μακαριώτατος Βουλγαρίας, ὃν ὑπερθαυμάζω
τέως ἐγὼ τοῦ βίου, τῆς λογιότητος, τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ τὰ ποιητέα ἡμῖν
διατάσσεσθαι ἐπὶ ταῖς ὄτεδήποτε ἱεροπραξίαις, ὅπόσον καὶ οἱ νεκροὶ πραγ- 15
μάτων τῶν ἐν ἡμῖν ἀλλὰ τοῖς ἴδιοις προνομίοις ἀρκεῖται καὶ τοὺς ἀρχαίους
ὅρους οὐχ ὑπεράλλεται. Τοῦτον ἐγὼ τῶν ἐκάστοτε Βουλγαρίας ἀποχρίσεις
παρὰ τοῖς πατριάρχαις ποιούμενον ἐγνώρισα ἐκ μακροῦ, ὅτι σου γενεῆῃ
πρότερος, καὶ εὐσυνέτως ἀπολογούμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπ' ἐκείνων. καὶ
ἥν δὲ ἀνθρωπὸς θαυμαζόμενος τοῖς πολλοῖς καὶ αἰδέσιμος ὅτα τὸ μέτριον 20
ἡθος, διὰ τὸν ἡσυχὸν λόγον, διὰ τὸ ἐν ταῖς διμιλίαις ἀπρόσκοπου, καὶ σὺ
καλεῖς αὐτὸν ἔξωτερικὸν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως
ἄγευστον, τὸν ὑπερλίαν ταύτης εἰδήμονα. Οὕτως δὲ θαρρῶ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀν-
δρὸς σεμνότητι καὶ τῇ γνώσει, καὶ μᾶλλον τῇ καθ' ἡμᾶς ἱερᾷ, ως εἰ γε
βασιλεὺς ἦν καὶ πόλις ἦν ἢ ποτε πόλις καὶ περὶ τοῦ ἐπισχοπήσοντος ἐν 25
Βουλγαρίᾳ λόγος πρόκειτο, ἦν ἀν καὶ αὐτὸς τῶν μαρτυρουμένων αὐτίκα
εἰς ἐπὶ τούτῳ τῷ ἀξιώματι. Καὶ περὶ ὧν ἀκριβῶς οὐκ οἶδας, οὕτω μὴ
ἀποδιάνου. Τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτῶν κατάστασιν ἐν τίνι γράφεις ἐνδέειν
τῆς ἀνέκαθεν συνηθείας, σάφα οὐκ οἶδα· ἐπιλέλεκται δὲ παρὰ τοῦ κρατοῦν-
F. 7 v. τος τῶν ἡμετέρων, διν ἡμεῖς θεόδεν ἀπεστάλθαι φρονοῦμεν || καὶ βασιλέα 30
τῶν ἡμετέρων ἐπιγραφόμενα. Καὶ τὸν Θεόν δρῶμεν πυκναῖς ταῖς κατὰ
τῶν ἐναντίων νίκαις αὐτὸν καταστέφοντα, τὰ ὅριά τε τούτου ὑπερεκτεί-
νοντα καὶ τῆς αὐτοῦ ἔξουσίας πλατύνοντα τὰ σχοινίσματα· ὃ δὲ ἐπὶ τοῖς
τοιούτοις ὑψώμασιν φρονεῖ ταπείνᾳ καὶ τὸ μέλαν ὑποδέδεται πέδιλον καὶ
ἔνα¹⁾ τῶν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ μαχομένων καταλογίζεται ἐκυτόν. Ἐπιλέλεκται 35
μὲν οὖν ὑπὸ τῆς τούτου ἔξουσίας ὁ Βουλγαρίας, κεχειροτόνηται δὲ παρὰ

1) Cod. ſvz.

1 τῆς ὑπ' αὐτὸν συνόδου κατὰ τὴν ἀρχαῖαν συνήθειαν, τοῖς ιδίοις προνομίοις ἀρκεῖται, τὰ οἰκεῖα οὐχ ὑπερβαίνει, ἀλλοτρίαις διοικήσεσιν οὐχ ἐπιστατεῖ.
 Καὶ βούλομαι σε μηδὲν περὶ τῆς αὐτοῦ προσεξεργάζεσθαι ἀρχιερατικῆς καταστάσεως. Εἰ δὲ διὰ τὸ βασιλικὴν μὴ δέξασθαι προβολὴν, κατὰ τοῦτο
 5 πολλοῦ τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ ἐνδέειν λέγεις κατάστασιν, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἀποκρινοῦμαι σοι ἔτερον, ἵσως δέ τις ἀνθυποχρόνεσται καὶ μεῖζονας εἶναι
 ἄλλας καταστάσεις ἀρχιερατικὰς προβολὴν μὴ δεξαμένας βασιλικήν. Καὶ
 ποῖος βασιλεὺς τέως τὸν κατὰ καιροὺς Ἀλεξανδρείας προεχειρίζετο, εἰ μὴ
 διτὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι συνερχόμενοι ἐπελέγοντο καὶ ἐχειροτόνουν
 10 ἐκείνους; καὶ ή ἐκκλησίᾳ ἐδέχετο καὶ κοινωνικοὺς αὐτοὺς εἶχε. Τὸν δὲ σή-
 μερον Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων ποῖος βασιλεὺς προεβάλετο; Ἰνα μή
 τι λέγω ἐγγύτερον. Σφαιρικοῦ δέ τινος ἥκουσα λέγοντος, ώς τῶν ἵσων με-
 γεθῶν ἐν διαστήματι κειμένων τὰ ἔγγιον κείμενα ἀκριβέστερον δρᾶται.
 τὸ δ' αὐτὸν καὶ ἐπὶ πραγμάτων ἀν τις ἐκλάβωιτο. "Εστι δὲ η ἐκ βασιλέως
 15 προγέρισις, ώς εἴκαζω τέως ἐγώ, μόνον γνωριστικὴ τῆς τῶν προσώπων
 ἐπιλογῆς, οὐδὲν δέ τι πλέον συμβαλλομένη πρὸς τὴν ἐπισκοπικὴν τελειό-
 τητα. Ἰσον δέ μοι φαίνεται καὶ η ἀπόβλητος ἐπιλογὴ καὶ αὕτη η προβολή.
 Εἰ δὲ μὴ Ἰσον, σκοπητέον ἐστί, μήποτε οἵς ἐπιμεμφόμεθα, τούτοις καὶ ἐμ-
 πεσούμεθα. Χωρὶς δὲ τούτων παρακαλῶ τὴν ἱεράν σου ψυχὴν ὁ πλέον
 20 τῶν ἄλλων καὶ ποθῶν σε ἐγώ καὶ τὴν σὴν ἴεραρχίαν ἀποδεχόμενος, μὴ
 πολυπραγμονεῖν τὰ ἄλλότρια καὶ τὰ καθεστηκότα καλῶς κινεῖν ὡσανεὶ
 διὰ μόνον τὸ βούλεσθαι· ίδού γάρ ἔχεις μαθῶν, εἰ τέως ἀξιόπιστοί σοι κρι-
 νόμεθα, ώς ἐκ φευδῶν εἰσηγήσεων ἐγράφῃ τὰ πρὸς ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ οἰκου-
 μενικόν σε δραθαλμὸν ὁ λόγος || βούλεται εἶναι, καλῶς ποιεῖς ἐπεντρανίζων
 25 καὶ τοῖς μακράν· δύναμις δὲ ὅμως η ὀπτικὴ τοῖς δρατοῖς προσβάλλουσα,
 εἰ μὴ συσχηματισθῇ τούτοις καὶ, ώς οὕτως εἰπεῖν, συγγρωσθῇ, ἔτερως
 διασκέψει οὐ δύναται τὰς τῶν δρωμένων ποιότητας μεγέθη τε καὶ τὰ σχή-
 ματα καὶ κατὰ εἰσπομπὴν τῇ κοινῇ αἰσθήσει παραδοῦναι ταῦτα τὰ δρατά.
 Καὶ λέγω ἀδελφικῶς, ώς ἐχρῆν οὕτω καὶ τὴν σὴν ἐπὶ τῷ Βουλγαρίας δια-
 30 τεθῆναι διάκρισιν καὶ πρῶτον τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβώσασθαι, εἰτα μέμψ-
 σθαι, μὴ οὕτω δὲ ἀνακρίβως ἀνδρὸς τιμίου καθάψασθαι καὶ σεμνυνομένου
 γνώσει καὶ ἀρετῇ. Ἐγὼ δέ σε καὶ νοῦν ἱερὸν δικαιίως ἀν ὄνομάσαιμι ἐπεχ-
 τεινόμενον καὶ τοῖς πόρρω καὶ περιαθροῦντα τὰ ἐν τοῖς τοπικοῖς διαστή-
 μασιν. Ἄλλα καὶ ὁ¹⁾τε γῆν ἐπερχόμενος ὅλην τυχόν καὶ πλέθρα ταύτης δια-
 35 μετρούμενος καὶ τὰ ὡδε κάκεῖσε περισκοπῶν τε καὶ φανταζόμενος, ὅμως
 πρὸς ἐσωτέρον ἀναστρέψει καὶ τὰ οἰκεῖα μᾶλλον δρᾶ καὶ περισκεπτεῖ, καὶ ἐστιν,
 ώς οὕτω φάναι, η τοιάυτη ἐνέργεια τοῦ νοὸς μὴ κινουμένη κίνησις καὶ δρμή

F. 8 r.

1) οὔτε Cod.

τις ώσπερ ἀσώματος, πρὸς ἐαυτὴν ἐπανακυλουμένη καὶ ἀναστρέφουσα. 1
 Ταύτα καὶ περὶ τούτων δσα ἡμῖν τῇ ἀρχαίᾳ κατακολουθοῦσι φιλίᾳ ἀδελ-
 φικῶς ἐπῆλθε καὶ φιλικῶς θαρρήσαι καὶ γράψαι πρὸς τὴν σὴν τελειότητα.
 ὅκνουν δὲ προσβῆναι καὶ τὰ ἔξης, τό τε μέτρον τηρῶν τῆς ἐπιστολῆς καὶ
 τὴν τῆς ἀδολεσχίας φυγὴν ὑπιδόμενος, τῇ δὲ σῇ θαρρήσας μακροθυμίᾳ 5
 καὶ τῇ χρηστότητι καὶ προσβαίνω ἵδοι καὶ περὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ φύφων
 καὶ χειροτονιῶν μικρά τινα διαλέγομαι, ὡς ἔδει τὴν σὴν ἀκριβεστάτην διά-
 κρισιν διδόναι τὰ πράγματα τοῖς καιροῖς καὶ τούτοις μᾶλλον ἢ τῷ ἀκρι-
 βεῖ κατακολουθεῖν, ὅτι καὶ σωφρονούντων ἐστὶ τὸ τοῖς καιροῖς εἰδέναι ἀκο-
 λουθεῖν¹⁾, οὓς καὶ ψυχὰς τῶν πραγμάτων ἀκούομεν λέγεσθαι. Καὶ πείθει με 10
 οὕτω ἀεὶ φρονεῖν καὶ λέγειν ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων ἀγιώτατος Κύριλλος,
 μᾶλλον δὲ τῆς οἰκουμένης ἀπάστης καὶ φωστήρ καὶ διδάσκαλος. Οὗτος γάρ,
 Γενναδίῳ γράφων πρεσβυτέρῳ καὶ ἀρχιμανδρίῃ, τάδε πρὸς ἔπος φησί·
 «Τὸ μὲν εὔτονον εἰς εὐσέβειαν τῆς σῆς θεοσεβείας οὐ νῦν ἔγνων, ἀλλ’ ἥδεν
 ἔκπαλαι καὶ ἐπαινῶ γε σφόδρα μετὰ τοιαύτης ἀκριβείας θέλουσαν ζῆν. 15
 F. 8 v. ἀλλ’ οἰκονομία πραγμάτων ἔσθ’ δτε παραβιάζεται || βραχὺ τοῦ δέοντος ἔξω
 φέρεσθαι τινας, ἵνα τι μεῖζον κερδάνωσιν, ώσπερ οἱ τὴν θάλατταν ναυτιλ-
 λόμενοι, χειμῶνος ἐπικειμένου καὶ κινδυνευούσης τῆς νηὸς, ἀλύοντες ἀπο-
 φορτίζονται τινα τοῦ σῶσαι τὸ πλοῖον οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν,
 ὅταν μὴ ἔξῃ τὸ λίαν ἀκριβὲς ἀποσώζειν, παρορῶμέν τινα, ἵνα μὴ τοῦ παν- 20
 τὸς πάθωμεν ζημίαν». Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἐν ἀγίοις πατήρ. καὶ κατὰ τού-
 τους, οἷμαι, τοὺς λόγους καὶ ἐπὶ τῷ Ποντικῷ Κερασοῦντος ἔως καὶ δεῦρο
 φιλανθρωπεύεται ἢ ἀγιωσύνη σου, χειροτονίας ποιουμένῳ καὶ φίφους,
 ώσπερ ἀκούομεν, τῶν ἐν τῷ Πόντῳ ἐκκλησιῶν καὶ τῇ Λαζικῇ, αἱ εἰσὶ Τρα-
 πεζοὺς καὶ Νεοχαισάρεια, καὶ ὅσας ἐτέρας ἐν ἔκείνοις τοῖς μέρεσιν ίδρυσατο 25
 ἢ εὐσέβειας οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους διαφόρων θρόνων χειροτονεῖ,
 καὶ τὸ αὐτό σοι καὶ πάλιν μακρόθυμον. Καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως δὲ διαφό-
 ρων ἀρχιερέων ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς σῆς ἀγιότητος ἐν Νικαίᾳ πατριαρχησάν-
 των ποιησάμενος καὶ φίφους καὶ χειροτονίας ὑπ’ ἔκείνων οὐκ ἥπιάδη²⁾
 ἥδεσαν γάρ, ὡς οὐχὶ γνώμῃ οἰκείᾳ, τῷ δὲ καιρῷ καταναγκαζόμενος τὰ 30
 τοιαῦτα ἐποίησε. Καὶ τοῦτο πάντως ἐπὶ τοῖς τοιούτοις εἶναι λογίζομαι, τὸ
 ὑπενδιδόναι τῆς ἀκριβείας κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὑποθήκην καὶ τὸ δι’ οἰκο-
 νομίαν φέρεσθαι τινας ἔξω τοῦ δέοντος, ἵνα μεῖζον κερδάνωσιν, ὡς καν-
 ταῦθα καθισταμένων ἐπισκόπων ἢ μὲν ἀκριβεῖα διὰ τὸν καιρὸν κατατέμ-
 νεται, μεῖζον δέ τι κέρδος ταῖς πόλεσι ἐπιγίνεται, ἢ τῶν ιερέων δηλονότι 35
 τελείωσις, ἢ τῶν ψυχῶν ἐπιμέλεια, ἢ τῶν ὑπὸ τὰ ἐπισκοπεῖα καὶ φροντίς

1) ἀκολουθῶν Cod.

- 1 καὶ συντήρησις, καὶ τάλλον ὄπόσα καὶ ἐπίσκοποι ἐνεργοῦσι καὶ ἡ τῶν καιρῶν κατάστασις ἀπαιτεῖ. Καὶ, ὡς ἐγὼ οἴμαι, οὕτε σχίσμα τὸ τοιοῦτον οὔτε παρασυναγωγὴ.⁹ Όπου γάρ καὶ ὁ χειροτονῶν αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονούμενος τὸ πατριαρχικὸν ἐν ταῖς Ἱεραῖς ἀγιστείαις ἀναφέρουσιν ὄνομα καὶ δὲν ταῖς εὐφημίαις τοῦτο προλέγουσιν, ἔκειται χρηστότης μεσιτεύει καὶ ἐπιεικεῖσθαι. δῆτι τοῦτο μόνον Ἰσως ἡμάρτηται διὰ τὸν καιρὸν, ἡ τῶν ἐπισκόπων δηλονότι αὐτόθιν ἐπιλογὴ καὶ προχείρισις, ὡς ἀδύνατον δὲν ἀνατρέγειν τοὺς ψηφιζομένους πρὸς Νίκαιαν· τὸ μὲν πρόγειρον, διὰ τὰ ἐν μέσω σκῶλά τε καὶ ἐμπόδια, τὸ δὲ καὶ || τούτου ἐντὸς, συλλογισάσθω ἡ τελειότης σου,
- 10 ὡς γάρ κνίζον τὴν ἀκοὴν σιωπητέον μοι κρίνεται. χωρὶς δὲ τούτων εἰς ἀπώμοτον κρίνεται τῷ παρ' ἡμῖν θεόθεν κρατοῦντι μεγαλουργῷ Κομνηνῷ ἡ τῶν αὐτῶν πρὸς τὰς ἐνταῦθα χηρευούσας ἐκκλησίας τῶν ἐπισκόπων καταπομπή. οὐδεὶς γάρ, φησὶν, ἐτέρῳ πονεῖ, καὶ τὰ ἐφ' οἷς πάσχει πολλὰ καὶ τοσαῦτα μογεῖ εἰς ὑπερορίους ἀπολύει ἀρχὰς, ἀλλὰ θέλει δσας πόλεις 15 νόμῳ πολέμου ἐστῶ παριστᾶ καὶ κόποις μακροῖς χειρὸς ἀποσπᾷ τῆς λατινικῆς, τῇ τῶν Ῥωμαίων δὲ ἔξουσίᾳ προστίθησιν, ὥφ' ὧν αὐτὸς δοκιμάζει καὶ οἱς ἐδάρρησε πρὸ μακροῦ οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐν τῇ τούτου αὐλῇ καὶ λόγου μέτοχοι καὶ ἀρετῆς ἐπιμεληται ἐπισκοπικῶς διεξάγεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω θέλει.
- 20 Κωλύμῃ δὲ τῆς σῆς ἀναφορᾶς οὐδεὶς νοῦν ἐβάλλετο πώποτε, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ποεῖ, καὶ τὸ ἔτερον ἀπαντάνεται καὶ λείπεται κατ' ἐντολὴν τέως τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης σου τὰς τῶν ἐπισκόπων καταστάσεις ἐνταῦθα προβαίνειν, ἵνα μὴ αἱ τῶν αὐτῶν ἀντόθι χειροτονουμένων καταπομπαὶ ἀναπομπαὶ τούτων γίνονται, ὡς τινῶν ὀδωτῶν παλίρροιαι, καὶ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης 25 σεμνὸν ἐντεῦθεν ὑβρίζοιτο, καθάπερ καὶ ἐπί τισι τῶν χειροτονηθέντων καὶ σταλέντων ἐν τοῖς μέρεσι Βοσπόρου Χερσῶνος καὶ Σουγδουφούλων, ὡς ἡμῖν ἡκούσθη, ἐγένετο, μὴ καταδεξαμένων πάντως τῶν ἐκεῖσε κρατούντων τὰς τῶν ἐπισκόπων τούτων ἀποστολάς. Ο δὲ Κομνηνὸς ἐκεῖνος καὶ Δαιιδὸς οὐ μάστιξιν ἡκίσατο καὶ ἀπεπέμψατο τὸν τῆς ἐκκλησίας διάκονον 30 ἐκεῖνον τὸν Παμμακαριστήν, ὅτι ψηφισθεὶς ἐν Ἀμάστριδι ἀνέπλευσεν ἐν αὐτῇ, ὡς περισκοπῆσαι τὰ κατ' αὐτήν; οὐ καλῶς μὲν ποιήσας οὐδὲ δικαίως, ὅμως παρεστήσατο ἐκεῖνος τὸ μὴ θέλειν παρὰ τῇ ιδίᾳ ἀρχῇ ἀφ' ἐτέρας ἔξουσίας καταστῆναι ἐπίσκοπον.¹⁰ Εστι δὲ καὶ τὸ κατὰ σὴν προτροπὴν τὰς χειροτονίας ἐνταῦθα προβαίνειν εἰς μεγαλοσύνην, ὡς οἴμαι, τῆς σῆς ἀγιότητος, εἴγε καὶ αὐτὸς καταδέξονται οἱ παρ' ἡμῖν βασιλεύοντες. Ἀπέστιοι σοι δὲ ἡ τοῦ δοκεῖν περὶ ἐμοῦ εἰρῆσθαι τὰ τοιαῦτα ὑπόληψις· ἐγὼ γάρ καὶ γήρας βαρούμενος καὶ ἀρρωστίαις ἐκπιεζόμενος ὀλίγου δεῖν τὸ μεταβατικὸν ἡρνησάμην· ἀλλ' ὥστε μὴ τὸν λαὸν Κυρίου μένειν || ἀποίμαντον καὶ τὰ

F. 9 r.

F. 9 v.

τῶν ἐκκλησιῶν καταφθείρεσθαι, ὅποῖον καὶ ἐπὶ τῇ Λευκάδῃ ἐγένετο, χη- 1
ρευσάσῃ μὲν καὶ πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἐπιδημίας τοῦ φαιφερενδαρίου, μενούσῃ
δὲ ἀποιμάντῳ ἔως καὶ δεῦρο. Νῦν δὲ τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος ἀριστούρ-
γοῦ Κομηνοῦ καὶ Σέρρας καὶ Νέας Πάτρας τῆς λατινικῆς λυτρωσαμένου
χειρός, ἐν μὲν τῇ Νέᾳ Πάτρᾳ ὁ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας διάκονος πατρι- 5
αργικός νοτάριος καὶ διδάσκαλος τῆς γύρας ὁ Κοστομύρης προκέχριται,
διν καὶ ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη σου διὰ γράμματος ἵεροῦ εἰς λογοθέτην ἐτί-
μησε, εἰς δὲ τὰς Σέρρας ὁ ἐκ Θετταλίας Γοριανίτης, ἀνθρωπος οὗτος μέτ-
οχος καὶ εὐλαβείας καὶ λόγου καὶ τῆς ἐκείνης μητροπόλεως κληρικός, τὸ
ἡδος μέτριος, νοήμων τε καὶ καλλιγραφῶν καὶ τὰ νοούμενα οὐκ ἐπίψυγα 10
ἐκτιθέμενος· εἰς Λευκάδα δὲ ἀνὴρ ἱερεὺς, εὐλαβής καὶ αὐτὸς καὶ ἀδιαβλή-
του διαγωγῆς. Είτα σὺ οὐ θαυμάζεις καὶ δι’ ἐπαίνου τίθεις πολλοῦ τὸν
ἀριστοεργὸν ἡμέτερον Κομηνόν· ὡς τὴν περὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ὄρμὴν
τοῦ λόγου αὐδίς ἀναλαβεῖν· ὅπως νύκτας ἀύπνυσις ιαύει καὶ ἡματα δια- 15
περφά αἴματόντα¹⁾· οὐδεὶς γάρ πόλεμός ἐστι αἵματων ἀνευ ἐκχύσεων
καὶ ὡς ἄρματά τε καὶ ἴππους καὶ στρατιωτικὴν ἰσχὺν ἐστιν ἐν τοῖς πολέ-
μοις ὅπου ἀποβαλλόμενος· ὅτι καὶ φύσει ἀπαξ πόλεμος ἑτεροκλινής καὶ ἐτερ-
αλκής ἡ νίκη, ὡς γνωματεύεται τὸ φαψώδημα²⁾· καὶ τῇ φωματικῇ κληρου-
χίᾳ πόνοις τοσούτοις τὰς πόλεις ταύτας αὖθις ἐπικληρούμενος, οὐκ ἀφορᾷ
πρὸς γρηματισμὸν οὐδὲ θέλει τὰ τῶν ἐκκλησιῶν παρατρώγειν καὶ τὰ ἐν 20
τοῖς πολέμοις οίκετα κενώματα καὶ δαπανήματα κάκι τῶν ἐκκλησιαστικῶν
προσόδων ἐν μέρει ἀναπληροῦν· ἀλλ’ ἄμα τέ τις ἥλω πόλις αὐτῷ, καὶ ἄμα
ἐπίσκοπον ἐν ταύτῃ θέλει καθίστασθαι καὶ τὴν λατινικὴν μαρίαν διὰ
τῆς ἡμετέρας ἀρρύπου καὶ θρησκείας καὶ ἀγιστείας ὥσπερ ἀνακαθαίρε-
σθαι; Οὐ ταῦτα γοῦν ἀποδαυμάζεις καὶ ἐπαίνεις· ἀλλ’ εἰς τοὺς ἀλλοτρίους 25
χόπους, ὡς λέγεις, ἑτέρους σπεύδεις εἰσάγεσθαι, οὓς οὐκ ἔγνω οὐτος, οἷς
οὐκ ἐθάρρησε; Καὶ τὸ μὲν δίκαιον οὐκ ἀρνήσομαι, ὡς ἐχρῆν καὶ μίαν εἶναι
βασιλείαν τὰ κοσμικὰ διεύθυνουσαν καὶ πρῶτον ἐνα ποιμένα τὰ ιερα-
τικὰ διοικονομούμενον. Ἐπει δὲ αὕτη [μὲν], ἐφ’ ἐαυτὴν μερισθεῖσα διὰ 30
τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, οὐκέτι συνίσταται, ὃ δὲ εἰς καὶ πρῶτος ποιμὴν ιερὸς
καὶ αὐτὸς ἔξω τῆς οίκειας πλάζεται μάνδρας καὶ ἡμεῖς τὰ πρόβατα ἄλλος
ἄλλαχού διεσπάρημεν καὶ ὑπὸ διαφόρους εἴουσίας κατέστημεν, ἀναγκαῖως
ὑποκείσθαι ταύταις, ὡς τοῦ Θεοῦ κελεύοντος, τὴν ὄντως ὑποταγήν. Καὶ
πῶς τῶν κρατούντων μὴ συνερχομένων ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοὺς ἴδιους πό-
νους καὶ τὰ οίκεια λάγη ἴδιουμένου ἐκάστου καὶ κατὰ μόνην τὴν χριστια- 35
νικὴν κλῆσιν καὶ πολιτείαν συνερχομένων, τὰ δ’ ἄλλα διεστηκότων, ὅσα

F. 10 r.

1) Homer. Iliad. 9,325.

2) Homer. Iliad. 7,26 8,171.

ι περὶ στρατηγίαν, ὅσα περὶ πολέμους, ὅσα περὶ πολιτικάς διεξαγωγάς τε καὶ διοικήσεις· ἐνδια ταῦτα, ἐκεῖ εὐλογον οἴμαι ἐνοῦν ἐπιγειρεῖν τὰ μὴ συν-
εργόμενα καὶ ὑπὸ ταύτην βιάζειν ταύτη ὡς φασι τιθέναι ἀρχὴν, διὰ τῆς
δῆθεν εὐλογοφανοῦς τῶν ἐπισκόπων προφάσεως; τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ᾧδην
δ ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία διδάσκει. καὶ ἔως, οἴμαι, τίμιε δέσποτα, αἱ κοσμι-
καὶ ἀρχαὶ διεστήκαστιν, ἀνάγκη *μὴ* διεστηκέναι καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἱερατικά
ὅσον τέως ἐφ' οἵς αὐτός ἐθέλεις καὶ περὶ ὧν γράφεις καὶ ἀγωνίζῃ. τὴν δὲ
πίστιν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγιστεόν, τὴν ἐν πνεύματι ἐνώσιν καὶ
ταῦλ', ὅπόσα τοὺς ἀμυθρήσκους γνωρίζουσι, καὶ ἡνωμένοι ἐσμέν καὶ ἔως
10 θανάτου συνημμένοι ἐσοίμεθα. Καὶ σκόπησον, εἰ κείσεται σοι πρὸς καλοῦ
ἐκ Θεοῦ τὸ παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ ἀκλινὲς καὶ μονό-
τονον, ὡς τὰ ἔξ ἀμαρτίας ἡμετέρας πλασάντα σέλοντός σου δίχα Θεοῦ
καὶ διαστεῖλαι καὶ διαλύσασθαι, ἢ μᾶλλον τὰ διαστάντα οὔτως ἐνώσαι
καὶ δίχα δηλονότι θείας κελεύσεως. Ἐπιλογισάσθω δὲ σου ἡ τιμία ψυχὴ,
15 ὡς πολύτροπον ταῖς ἐκκλησίαις ἐπάγγεις] τὴν ταλαιπωρίαν τε καὶ τὸ σύν-
τριψμα, τῶν ἐπισκοπείων αὐτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὰ, τῶν μὲν ἀμελουμέ-
νων, τῶν δὲ ταλαιπορουμένων, τῶν ἀνθρώπων μὴ ποιμαινομένων καν-
τεῦθεν τὰ ποικίλα πάθη νοσούντων· τὸ γάρ ἀνεπισκόπητον ἀδεράπευ-
τον· ἱερέων δὲ ἐκλιπόντων καὶ μὴ καθισταμένων ἐτέρων κατ' ὄλίγον
20 σχολάσαι πάντως τὰ ἱερατικά, ἀ εἰσιν ἀγιστείας τελείωσις, βρεφῶν
δὰ βαπτίσματος ἀναγέννησις, ψαλμῳδίαι, ὕμνοι, πάννυχοι στάσεις, ἰλασ-
μὸς εἰς Θεόν, ἀγίων μνημόσυνα καὶ τάλλα πάντα, ὅσα ὁ ἐπανετός χρι-
στιανισμὸς || παραδέδωκε καὶ ἡ ἐκκλησία παρέλαβε. Εἰ δὲ καὶ αὐθεντικώ-
τερα ἐπιτάξει ἡ παρ' ἡμῖν ἔξουσία καὶ χειροτονηθῆναι κελεύσει ἐπὶ ταῖς
25 χριστιανούσαις ἐκκλησίαις, τοὺς ψηφισθέντας ἀρα καθαιρήσεις, ὡς γράφεις, καὶ
τὸν χειροτονηθησόμενον καὶ τὸν χειροτονήσαντα, τοσούτων προσειμένων
αἰτιῶν καὶ τόσων σκώλων καὶ ἐμποδίων εἰς τὸ ἀνατρέχειν τοὺς ἀπὸ τῶν
ἐνταῦθα εἰς Νίκαιαν; Οὐ σκοπεῖς δὲ ὡς ράφαι ζητῶν μεῖζον τὸ σγίσμα
ποιήσεις, καὶ ἡ εἰρηνοποιὸς μερὶς καὶ καθιερώμένη Θεῷ στασιάσει καθ'
30 ἐσαυτὴν, καὶ πόλεμον ἀναρριπίσεις τὸν ιερόν· λεγέσθω γάρ καὶ πόλεμος
ιερός, ὥσπερ καὶ στρατιωτικός; Εἰ ταῦθ' οὔτως ἔσται, ὁ μὴ δώῃ ὁ τῆς ἐνώ-
σεως καὶ τῆς εἰρήνης Θεός, τίς ἐσεῖται δ τῶν τοιούτων διαλυτής καὶ συν-
άπτων αὐθὶς τὴν οὔτω διάστασιν; αὐτοὶ δὲ οἱ καθαιρεθέντες, ὡς τινες
ἰχθύες, τὸ τῆς καθαιρέσεως καταπιόντες ἄγκιστρον, αὐτίκα τεθνήξονται ἡ
35 κατὰ τοὺς ὄψιμόρους ὄρφους ἐπιζήσονται, καὶ ὡς οἱ θαλάσσιοι σκάροι,
ἰκμαλέσαν προήσονται λαλαγήν¹⁾ καὶ τοῖς καθαιρέταις ἀντεγκαλέσουσιν τὰ

F. 10 v.

1) Oppian. Halieut. I, 195.

τὴν αὐτὴν ἐπάγοντα καταδίκην· αἱ γὰρ βαρύτεραι καὶ τῶν αὐτόθι ἔξου- 1
σιῶν οὐδένα τῶν καθ' ὑμᾶς ἀφῆκαν, ὡς συνορῶ, ἐλεύθερον κανανικῆς πλή-
ξεως. Ἀλλ' ἐγὼ μὲν, τίμιε δέσποτα, καὶ γῆρας, ὡς προσανεταξάμην, βαρού-
μενὸς καὶ νόσῳ θάνατον ἀπειλούσῃ περιπεσών, εἰ μὴ Θεῷ καὶ μόνῳ θερα-
πευτῇ, τέως ἀθεραπεύτῳ τοῖς ιατροῖς, καὶ γωνίαν μόνην ἐπιποθῶ καὶ ἀπρα- 5
ξίαν διγω ἐπισκοπικοῦ παντὸς ἐνεργήματος καὶ καθ' ἡμέραν ἐκδέχομαι
τὸν λυτῆρα θάνατον τοῦ ἐμοῦ ἐκ τῶν ἐναντίων συνδέσμου. Ἄ δὲ περιεσκό-
πησα καὶ ὧν κατεστοχασάμην ἐπὶ τῶν τόπων ὧν, καὶ ὅσα ταῖς ἐκκλησίαις
ἐπισυμβήσεται καὶ ὅσα μέσον ἡμῶν ἀναφανήσεται σκάνδαλα, τῇ αἰδεσίμῳ
σοῦ ἐγνώρισα κεφαλῆ, εἰ μὴ που λογίσῃ ὡσεὶ λῆπρον τὰ δήματα καὶ με διὰ 10
ταῦτα κατὰ τὸν Ἡρακλείτειον λόγον κοπρίψιν νομίεις ἐκβλητότερον.. Σὺ δὲ
ὅτις εἰρήνης πατήρ, ὁ τῆς ὄμονοίας διδάσκαλος, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπι-
μελητής, ὁ τῆς διακρίσεως λύχνος, ὁ τῶν αἰσθήσεων¹⁾ θρόνος, ὁ τῆς φρο-
νήσεως ὄρος, τὸ καθάρδον δοχεῖον τοῦ πνεύματος, τῇ τοῦ νοὸς τρυτάνη- 15
ζυγοστατήσας τὰ γεγραμμένα, δώσεις πάντως τῇ χρείττονι ρόπη τὰ πράγ-
ματα καὶ ποιήσεις τὸ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀρεστὸν καὶ ἀπρόσκοπον, ἐμοὶ
δὲ, εἰ μὲν ἐπιβιώην, τὸ εύμενὲς καὶ φιλάδελφον, εἰ δὲ μετασταίνην τῶν
F. 11 r. τῆδε, || τὰς σὰς ἐφόδους καὶ ἰλασμὸν ἐπὶ τοῦ δικαίου κριτοῦ.

18.

[Τῷ Χωνιάτῃ].

20

250 F. 75 r. ..... Εἶχον εὔρωστως καὶ μηδὲ ἐδεόμην ἔτι τοῦ ἐκατέρωθεν ὑπανέχον-
τος, νῦν δὲ δυσκινήτως ἔχων καὶ ἀσθενῶς, ἐγὼ μὲν καὶ ἄκων ἀναμενῶ καὶ
ζέσιν ἡλίου καὶ μεταβολὴν καταστήματος, σὺ δὲ καὶ ἔτι μακροθύμησον ἐπ'
ἐμοὶ, ἔχοντι μὲν τὸ πνεῦμα πρόδυμον, ἀσθενῆ δὲ τὴν σάρκα. Μαρτύρομαι
σοι τὸν φίλιον, ὡς ἔξεχομαί σου καὶ τῆς προκοπῆς καὶ τῆς παρυψώσεως, 25
ἀλλὰ τὰ ἐμπόδια δῆλα· αὐτώπτησε γὰρ ἡμᾶς καὶ ὁ σὸς Ἰωάννης ὑπὸ²⁰
δύο ἀνεχομένους ἐν ταῖς ὅλιγοδιστάτοις ἡμῶν μεταβάσεσι. Καὶ χάρισαι
μοι τὴν τεσσαρακοντάδα τῶν νηστειῶν ἐφεστηκυῖαν ἥδη καὶ τὰς τῶν ἀν-
θρώπων κόπτουσαν θύρας, εἰς ἀνεσιν ψυγῆς, εἰς ἀνάπταυλαν σώματος.
Ἐπιστάσης δὲ καὶ τῆς κυρίας τῶν ἡμερῶν καὶ ἐπιλάμψαντος ξαρος, ἀσμε-
νος ὄφθήσομαι σοι ἀσμένω, εἰ δρα ἐπιβιώην, ή ἐν Ελλάδι ή ἐν Λαρίσῃ,
τάχα δὲ καὶ τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ὁδὸν τὸ ἐπισκοπικὸν ἡμεῖς ἐγκαίνιο-
μεν καὶ τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ καὶ τῷ νικητῇ Κομνηνῷ ἱερατεικὴν

1) cod. ἀσθήσεων.

ι προσκύνησιν ἀφοσιωσόμεθα, ἔχοντες τὸν καλὸν Λαρίστης, ὡς Θετταλὸν,
καὶ δόδον προηγὸν καὶ καταλύματος εὐρετήν. Καὶ συλλόγισαι, ὅπόσα κατ'
αὐτὸν ἀπαντήσει χρηστά· ἔαρος ἐπιλαμψίς, ἀδελφῶν ἔνωσις, σὴ τελείω-
σις, δόδον κοινωνία, προσκυνήσεως ἀφοσίωσις. Καὶ τοῦτο καλὸν καὶ τοῦτο
ο τερπνὸν ἀδελφοὺς ἥμας ἐπὶ τὸ αὐτὸν συγκοινωνῆσαι τῷ ἀνωτέρῳ. "Εστι δέ
μοι καὶ ἄλλως οὐ μετρητὴ τερπωλὴ τῷ θαυμαστῷ συνόντι Λαρίστης καὶ
συνοδεύοντι, ἀνδρὶ πάλαι μὲν φιλῷ, νῦν δὲ φιλτέρῳ καὶ κατὰ προσθήκην
ἰερῶν ἐνεργημάτων συμπράξετοι. Γένοιτο τούτῳ πολλὰ τὰ καλὰ καὶ δέ
βίσσα μακρός, ὅτι με ἀπὸ καρδίας φιλεῖ, τὸν τοῦ φιλεῖσθαι ἀνάξιον. Καὶ σὺ
δέ μοι νίκα φερωνύμως ἐν πολλοῖς ἀγαθοῖς, καὶ μέμνησό μου ὡς πάλαι
γνωρίμου καὶ ἐγκαρδίως πονοῦντός σε. Εἰεν. 'Ο δὲ σὸς Ἰωάννης σοὶ μὲν
δουλεύει, ἄλλα καὶ τῶν κοσμικῶν καλῶν συμβαμάτων ἔξηγητής ἐστιν
ἀκριβέστατος. Ἐξέθετο γάρ μοι τὰ περὶ Θεσσαλονίκην, τὰ περὶ Χριστού-
πολιν, ὡς ἀνὴρ ἡ παρῆν ἡ συνέπρασττε τοῖς ἐπαινουμένοις κλέπταις τῆς πό-
λης λεωφ. 'Ως δὲ ἔξηγειτο, ὡς δὲ καὶ ἀττικὰς τῇ ἀφηγήσει λέξεις συνέπλεκε
καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλονίκην φρεάτια ὕδατα ψυχρὰ ὡς τὴν Πεντέλην εἶναι
προσέδετο, πλέον τέ με ἡγάδυνε καὶ παρεκίνησεν εἰς μειδίαμα πολυμε-
ρῶς ὁδυνώμενον. Καὶ χάριν ὡμολόγησά σοι διπλῆν, τὴν ἐκ τῆς ἀφηγή-
σεως τοῦ παρόντος, τὴν ἐκ τῆς ἀποστολῆς τῶν ὄρνιθων, καὶ διὰ τὸν ἐνο-
χλοῦντά μοι χυμὸν μελαγχολικὸν οὐδὲν τὸν ἐμὸν οἰσοφάγον διέρχεται
μελανόκρεων. 'Ο δέ γε Αἰλιανὸς τὸ βιβλίον μικρὸν τι φανὲν ἥματιν ἀπε-
κρύψετο, ἡ σοῦ πάντως ὄντος φιλοαιλιανοῦ ἡ ἥματις τοῦ ἥμετέρου χρίνον-
τος ἀναξίους. Ἀποστερητὴν δέ σε τῶν τοῖς φιλοῖς προσόντων οὐκ ἀν εἰ-
ποιμι, ἐπαινέσαιμι δὲ τὸ φιλόβιβλόν σου, ὡς φιλολόγου, ὡς μὴ φεύδῃ τὴν
τοῦ ἐν ἀγίοις Ἀθηνῶν ἀνεψιότητα, τοῦ πρώτου τῶν λογίων, τοῦ πρώτου
τῶν φιλολόγων, οὐ αἰ εὐχαὶ καὶ σὲ καὶ ἥματις ἔως ἀναλύσεως συντηρήσαιεν.

19.

[Τῷ Λαρίστης].

"Ινα τί, κεφαλὴ τιμία καὶ σεβασμία ἐμοὶ, ἀπο[μ]άχῃ πρὸς τὴν ἐνέρ-
γειαν καὶ κατ' ὄφθαλμοὺς παραθεωρεῖς καὶ ἀντιλέγεις || τοῖς χωρογρά-
φοις, καὶ τὴν Φθίαν—γῆ δὲ αὕτη τὸ σὸν λάχος καὶ τὰ Φάρσαλα περιγρά-
φεισα καὶ ὅσας πόλεις ἐτέρας τὸ πλάτος τοῦτο τὸ ὄμαλὲς ἐντὸς ἔχει—
τραγὺν ἀποκαλεῖς καὶ δυσπόρευτον, καίτοι ἵππηλατον ὅλον ἐστὶ καὶ ἀμαξή-
λατον καὶ παιδίοις ἀρτιπαγέσιν εύπόρευτον; Οὔτω χαρίζειν θέλεις, ὡς
οὐ πρὸς εἰδότας ὃν εἰπὼν τὸ μὴ ὃν καὶ τὸ λεῖον τραχὺ καὶ τὸ ὄμαλὲς

άναντες και τὸ μηδεμίαν ἐμποιοῦν ἀηδίαν τοῖς ὁδοιπόροις ἀργαλέον ἀπο- 1
καλεῖς διὰ τὴν σκληρότητα. Ἀλλὰ ταῦτα δπως ἀν ἐθέλης ἔχέτωσαν, και
ἀν τῷ θελήματι σου ἐθέμην, εἰ μὴ προέφθανον ὄφθαλμοις τὸν τόπον πα-
ραλαβεῖν. Περὶ δὲ τοῦ Θεσσαλονίκης ὅλγα μοι ἔγραψας· ὁ γάρ πανευτu-
χέστατος κύριός μου ὁ Δούκας ἐκεῖθεν ἐπανελθὼν μεῖζονα τῶν ὑπὸ σοῦ 5
γραφέντων ἔξιγγήσατο και βαρύτερα· ἀλλὰ και ὁ κραταῖς Κομνηνός ἐν
ἰδίᾳ γραφῇ ἔπι και τούτων δριμύτερα, δι' ἡς και μετακαλεῖται με κατὰ τὸ
παρόν εἰς τὰ Σκόπια. Ἔγώ δὲ τὸ γῆρας και τὴν ποδαλγίαν και τὸν χει-
μῶνα ἔχειν ἐμπόδιον παρηγησάμην τὴν ἐν τῷ παρόντι ἀπέλευσιν, μετὰ
δὲ τὸ ἄγιον Πάσχα παρεδήλωσα τῷ κράτει αὐτοῦ ἀνελθεῖν εἰς Θεσσαλο- 10
νίκην. Και ἐπει, ἐὰν ἐπιζήσω, μέλλω και τὴν σὴν διελθεῖν Λάρισσαν· ἐντεύ-
ξιμαί σοι πάντως και πρὸς τὴν πατρίδα σου πορευσόμεδα. Κατ' ἐπιταγὴν
δὲ τοῦ αὐθέντου μου τοῦ Δούκα ἐποίησα και πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης γρα-
φὴν, και ἔστιν ἀβούλλωτος, ἵνα ἐμφανισθῇ τῷ κράτει τῆς αὐτοῦ ἀντιλή-
φεως, και, ἀν δόξην αὐτῷ, ἵνα σταλῇ πρὸς αὐτόν. Και ζητήσας ἀνάγνωσι 15
ταύτην, οὐκ εἰσὶ γάρ ἔξι οἰκονομίας, ὡς εἰκάζω, και τέχνης τὰ γεγραμ-
μένα. Και ἐτοίμαζέ μοι ἔνειαν μετὰ τὴν καινὴν κυριακήν· οὗτος γάρ ὅρος
ἐτέθη τῆς ἐμῆς ἐκ τῶν ἔμῶν ἔξελεύσεως. Ὁ ἀγιώτατος συνάδελφος ἡμῶν
ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἥλθεν εἰς ἡμᾶς και μεθ' ἡμῶν διάγει και τὰ παρὰ σου
δοθέντα διεκομίσατο. και ἐγὼ τὸ ἐλάχιστον πρὸς ἔκατὸν πήγεις ἥμην 20
ἀλμυριωτικοῦ λινείου ὑφάσματος, οὐ μὴν πρὸς ἐνδυμα κτενοσακούλη. Και
ὅ τὴν προσάρτεσιν πλούσιος οὐκ οἶδα πῶς περὶ τὰς δόσεις σμικρολογῇ. Χα-
ρίζου μοι ἀπὸ Θεοῦ πολυγρόνιος.

20.

F. 76 r.

Θεσσαλονίκης δεσπότη Θετταλίας
ἔξι ἀσεβάστου τῶν θυτῶν οὗτος λόγος.

25

Ἄναστάσεως ἡμέρα· και ἡ ἀρχὴ δεξιά. Ἡ δὲ πρότασις αὕτη κατὰ κῶ-
λον μεριζομένη ἐμοὶ και σοὶ πρέπει. Σύ τε γάρ διὰ καιρικὴν περιπέτειαν
ἐπωσοῦν ἐκπέπτωκας τῆς λαχούσης σε, πάλιν δὲ διὰ τῆς ἐπανελεύσεως
ἀνέστης, ὥσπερ και ἀνορθώτερις, και ἔστης ἀπὸ τοῦ θρόνου σου· και τῇ 30
ἀρχῇ ταύτῃ τῶν πρὸς σὲ μου γραμμάτων γένοιτο και τὸ τέλος ἀκολου-
θῆσαι τὸ τῷ εὐωνύμῳ ἀντίθετον. Και τὰ μὲν τοῦ προοιμίου ἐς τόσον.
Χάριν δὲ και εὐχαριστίαν τὴν δι' εὐχῶν ἀναπέμπειν ὑπὲρ τούτων τῷ κρα-
ταιῷ Κομνηνῷ και σὲ και ἡμᾶς τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ. Σὲ μὲν, ὡς δι' αὐτοῦ
τῇ πόλει σου ἐπανασωθέντα, ἡμᾶς δὲ, ὡς οὕτω λαβόντας τὸν δεσπότην, 35

ι τὸν συνάδελφον, τὴν εὐφυίαν, τὴν εύστομίαν, τὴν λογιότητα, τὴν παράχλησιν, τὴν σύναρσιν, τὴν συγχρότησιν, ἐν οἷς πάντως ἡ χρεία καὶ ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ. Τὰ μὲν οὖν ἐλπίζομενα τοιαῦτα. Σὺ δὲ δώσεις οἶδα καὶ πλείσια τῷ μὲν διὰ Θεοῦ κυβερνῶντι δεξιῶς τὰ ἡμέτερα μεγαλουργῷ Κομ-
δηνῷ τὰς διὰ λόγων εὐχαριστίας, τὰς διηγεκτῆς πρὸς Θεόν ὑπὲρ αὐτοῦ προσευχάς, ὡς κυβερνῶτο διὰ Κυρίου, ὡς κατορθοίη τῶν προκαταρθωνέν-
των ἀριστευμάτων ἀλλὰ μεῖζω καὶ τελεώτερα, ἥμιν δὲ τὴν ἐνδιάθετον σχέσιν καὶ ὄσα ἐπισκόποις ἔξι ἐπισκόπων εἰς συναντίληψιν ἐποφείλεται.
Εἰ δὲ καὶ ἐν τοῖς καιροῖς ἡμῶν τῶν οὐδαμινῶν καὶ ἐλαχίστων τὰ εἰς Θεόν
10 κατώρθωσεν ἐν Κυρίῳ & καὶ κατώρθωσε· λέγω θαρρούντως, ὡς ἐπὶ τῷ ποδὶ τοῦ μεγάλου τὴν ἀρετὴν, τὸν λόγον, τὴν σύνεστιν καὶ τἄλλα, ὅπόσα κοσμεῖ τὸν κατὰ Θεόν, ἡρωϊκὰ κατωρθώσει πάντως καὶ ἀνδρικὰ, ὑπὸ τοιούτου ποιμένος καὶ συγχροτούμενος καὶ συνασπιζόμενος· προσελέμην δὲ ἐν καὶ τὴν πραγματικήν σου οἰκονομίαν καὶ τὴν ὡς νοῆμον τοῦ κόσμου δια-
15 κυβέρνησιν, εἰ μὴ μεγάλοις μικρὰ ἐδόκουν συγχρίνειν καὶ τοῖς ὑψηλοῖς ταπεινὰ καὶ τοῖς ἐκκρίτοις τὰ κάτω πάντως καὶ ὑποχείρια. Ἄλλ' ὁ Σταγειρόθεν σοφὸς, ἐν οἷς τὴν οἰκονομικὴν φιλοσοφίαν συντίθησιν, οὐδὲ ταῦτα τὰ κατὰ γῆν καὶ ἀνθρώπινα ἐπιστήμης δίχα καὶ χωρὶς ἐμπεριστρόφου τῆς δεξιότητος κατορθοῦσθαι δύνασθαι λέγει, ὃν ἀμφοτέρων οὐκ οἶδα εἰ τις ἀν-
20 θρώπων τοῦ ἐμοῦ Θεοσαλονίκης τὸ πλέον ἔχειν καυχήσεται. "Ινα γὰρ μὴ χωλεύῃς ἐν οὐδενὶ τῶν καλῶν, προκατωρθώσω μὲν ἀρετὴν, λόγον δὲ προη-
σκήσω, γλῶτταν δὲ ἐξηκόνησας, καλλιρρημοσύνην δὲ ἐμελέτησας, καὶ ὡς εὐγενεῖς θεμελίους τῇ ψυχῇ σου ταῦτα ὑποβαλὼν καὶ τὴν ἀνθρωπικὴν σο-
φίαν οὐκ εἰασας ἀτημέλητον, ἀλλὰ καὶ ταύτην προσαρμόσας κατὰ συνθή-
25 κην τοῖς σοὶς παντοδαποῖς προτερήμασι· μέγα γὰρ οὕτως ἐπιστήμης τε καὶ συνέσεως ἐπῆξω θεατὸν κατὰ Πίνδαρον¹⁾. Ὁ γοῦν εἰς γνῶσιν τοσαύτην τού-
των ἐλθῶν ἀει καὶ πάντα καὶ ἐν παντὶ τοῦ μὲν καθήκοντος οὐ διαπεσεῖται,
τὰ καίρια φθέγγεται, καὶ ζυγοστατήσει ἐκάστῳ τὸ τοῖς καιροῖς ἐπιπρεπὲς καὶ τοῖς πράγμασιν. Ταύτας μου τὰς περὶ σὲ ὑπολόγψεις οὐκ ἐπαινεται ἀγ-
30 γελίαι παρεσάλευσαν μικροῦ καὶ παρέκλιναν, ἔξι ὃν ἐξήγγειλέ μοι τῶν ἀκου-
σμάτων καὶ ὁ πανευτυχέστατος κύριός μου κῦρο Κωνσταντίνος ὁ Δούκας, ὃ καὶ μᾶλλον ἐδέμην, τῷ ἀξιωματικῷ τοῦ προσώπου πρὸς τὴν τῶν λαληθέν-
των πίστιν καθυπαχθείς· οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν δοκούντων προσφερόμενος λό-
γος ταύτην ἴσχυζῃ τῷ προίσοντι ἔξι ἀδόξούντων. Καὶ οὐκ ἔχω μὲν εἰπεῖν ὡς
35 παρεφθέγξα[το] οὐτος· ἐγγὺς δὲ ὅμως ἥλθον τοῦ ἀπειθεῖν, ὡς φέπι- || F. 76 v.
μαρτύρομαι τὰ καλά, εἰς τόσον ἥλθε τῆς τῶν ἐπισκόπων περιφρονήσεως,

1) In editionibus non invenitur.

ώς πάντας μὲν ἡμᾶς ἀνεπισκόπους καλεῖν, ἐσυτῷ δὲ μόνῳ καὶ τὸ ἐπισκο- 1 πικὸν ἀξίωμα προσκληροῦν, καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Κομνηνικὴν μεγάλην ἔξουσίαν ὡς τινα φαύλην ἡγεῖσθαι καὶ εὔτελῆ καὶ ἀποτοξέυειν ταῦτην τὰ δάκνοντα. Καὶ ἀμαδίαν μὲν θρασεῖς ποιεῖν, τὸ πεπαθευμένον δὲ ὄκνηροὺς, τὸ Θουκυδίδειον ἀποφθέγγεται¹⁾). Καὶ δὲ τῆς δευτέρας μερίδος, οὐκ διδα, πῶς συνιδεῖν οὐκ ἔχω, εἰ μὴ κατὰ χρίσιν τοὺς οἰκείους λόγους οἰκονομιῶν. Τὰ μὲν οὖν ἀκούσματα ταῦτα, ἀκοῦσαι δὲ τὰ συμφέροντα· γλῶσσαν μὲν γάρ ἀρκοῦσαν ὡς πρὸς τὴν σήν οὐχ ἔξομεν σύνεσιν, ὥτα δὲ ισως. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ συμβιβάστοι τὰ καθ' ἡμᾶς. Κανὸν ἀποφώλιοι λελογίσμεθα, δινειδίσω ἀδελφικῶς, ὡς μὴ 10 τὰ προσρητικὰ ἡμῖν ἐγχαράξαντα, ἵν' ἐκ σου μᾶλλον, καὶ μὴ ἐξ ἑτέρων τῶν ἀγγειλάντων τὴν εἰς τὴν τῶν Θετταλῶν ἐνδημίᾳν σου, τὰ χαρμόσυνα χαρπωσώμεθα. Ἀγαπητὸν ὅμως τὸ ἀγαθὸν, κανὸν διθενὸν ἀπαγγέλληται. Ἡ γάρις τοῦ Θεοῦ διατηροίη σε πολυχρόνιον, μεμνημένον, κανὸν ἀναξίου, καὶ τῆς ἡμῶν οὐθενότητος.

21.

15

F. 53 v.

Πρὸς τὴν δέσποιναν χυρὰν Μαρίαν.

Δέσποινά μου ἀγία καὶ κραταιά! εὐχομαι ὑγιαίνειν τὸν κραταιὸν καὶ ἄγιον μου αἰδέντην καὶ βασιλέα καὶ τὴν βασιλείαν σου καὶ τὰ ἐκ Θεοῦ διθέντα σοι τέκνα βασιλεια. Ζῶ καὶ αὐτὸς, μέχρι καὶ τῆς τρισκαιδεκάτης τοῦ Μαρτίου ἀναμείνας ἐν τῇ Ἀρτῃ διὰ τὴν ἀρρωστίαν καὶ τὸν χειμῶνα· 20 παρέμεινα δὲ τὸν τοσοῦτον καιρὸν πάντοθεν ἀπαράκλητος, ἀπὸ μόνης δὲ τῆς βασιλείας σου διὰ τῶν προσκυνητῶν γραμμάτων σου καὶ τοῦ καλοῦ Μονομάχου παρακληθείς. Οὗτος γάρ πάσης ἐγένετό μοι παρηγορίας καὶ παρακλήσεως αἴτιος, ψωμίζων, ποτίζων καὶ ἀπὸ πάντων παρηγορούμενος. Ἀλλον δέ τινα οὐδὲ παρακαλοῦντα εύρον οὔτε συλλυπούμενον. Ἀλλὰ καὶ 25 αὐτὸς ὁ πολλὰ κακὰ παθῶν ὑπ' ἔμοι Ἀρτης, ἵνα μὴ καινοτομηθῇ εἰς τὸν μητροπολίτην ἀσταφίδας καὶ κάρυα, μόνον με καταλιπὼν, εἰς τὸν Ἀχελῷον καὶ ἀλλαχοῦ ὑπεχώρησε, τῷ μὲν φαινομένῳ ιστρείας χάριν ἔλεγε, τῷ δὲ ἀληθεῖ, ἵνα μὴ τὰ πράσα αὐτοῦ εἰς τὸν μητροπολίτην καινοτομήσῃ. Χάρις οὖν τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἀγίᾳ σου βασιλείᾳ, ὅτι αὐτὸς μὲν ἐλέησέ με, σὺ 30 δὲ διὰ γραμμάτων οὐκ ἐπάύσω παρηγοροῦσά με. Καὶ ἀξίωσαι με δὲ Θεός καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ προσκυνῆσαι τὴν βασιλείαν ὑμῶν καὶ τῆς ἐν τῇ βασιλικῇ στεφηφορίᾳ μὴ στερηθῆναι λαμπρότητος. Ἡ ἀντιληφτὶς τῆς βασιλείας σου χαρισθείη μοι πολυχρόνιος. Τὴν χυρὰν Ειρήνην μου ἀπὸ καρδίας ἀσπάζομαι.

1) Thuc. II. 40: ἀμαδία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ δκνον φέρει.

22.

Πρὸς τὸν χραταιὸν βασιλέα.

Ως εὐτυχές μοι τὸ γράμμα τοῦτο, χράτιστε βασιλεῦ, καὶ τῶν πρὸς σὲ μου γραμμάτων πάντων εὐδαιμονέστερον. εἰ δὲ καὶ τοῦτο κάκεῖνα περὶ σὲ τὰ γράμματα ἦν καὶ μίαν πάντα εἰχον ὑπόθεσιν, τὸν ἐμὸν καὶ τότε καὶ νῦν βασιλέα, καὶ εἰς ἔκφανέστερον ἄρτι ἐξήπλωται σοι ὄνομα τὸ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἀξιωματικὸν ἀνθρώπινον ὄνομα· ἀλλ' ἀσον τοῦ ἀρχειν ἀπλῶς καὶ τοῦ βασιλεύεντος ἐστὶ τὸ διάφορον, τόσον, οἷμαι, καὶ τὰ πρὸς βασιλεῖς πεμπόμενα γράμματα ἀξιωματικῶτερα πάντως τῶν πρὸς τοὺς δίχα βασιλικοῦ διάματος χωρῶν καὶ πόλεων ἀρχοντας. Οὕτως ἐξηγενισμένον μοι τοῦτο τὸ γράμμα, οὕτω μακάριον, οὕτως εὐδαιμόν! καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ δυστυχῆ,
 μήπω χράτει τῷ σῷ γενόμενος ἐμφανῆς μηδὲ τὴν συνήθη ἀφοσιωσάμενος τούτῳ εὐνοϊκὴν καὶ ὑποπεπτωκύιαν προσέλευσιν." Ἐχει δὲ τὸ μὲν πρόθυμον ἡ ψυχὴ, τὸ δὲ βαρὺ καὶ γεῶδες αὐτῆς ἐφόλκιον ἀσθενεῖ, καὶ δεσμεῖται τούτῳ δούλῳ δεσπότης καὶ τῶν οἰκείων θελητῶν οὐκ ἔχει ἐντέλειαν." Ω βίας ταύτης καὶ ἀναρμόστου συναρμογῆς! ὅτι δούλῳ τυραννεῖται
 δεσπότης καὶ τὸ συνέχειν ταχθὲν συνεχόμενον γίνεται, καὶ τὸ κινοῦν ὑπὸ τοῦ κινουμένου ἐπέχεται καὶ ἀργοῦσιν ἐντεῦθεν τὰ βουλητὰ τῇ ψυχῇ καὶ αὐτῇ ὥσπερ οἰκετικῶς τῷ δούλῳ πρόσπολος γίνεται. Εἰ μὴ γάρ ταῦτα ἦν καὶ τὸ ἀκόλουθον δίκαιον ἐν ψυχῇ καὶ σώματι ἦν, εἰδεν ἂν πρὸ πολλοῦ καὶ γῇ Θετταλῶν καὶ τὰ ἐπέκεινα ὄρια καὶ δρόμον ἡμῶν τῶν χωλῶν
 καὶ ως ἐλάφους ἀλλομένους τοὺς γέροντας. Νῦν δὲ ἀκουσιάζοντος μὲν τοῦ σώματος, ἔκουσιάζοντος δὲ τῆς ψυχῆς, δυσὶν ἐγὼ μερίζομαι πάθεσιν, καὶ ὄρμῳ μὲν πάνδος γάρ ψυχῆς ἡ ὄρμῃ ἐπέχομαι δὲ τῇ ἀρρωστίᾳ τοῦ σώματος, καὶ ἀπροσκύνητος ἐς δεῦρο τὰ εἰς ἐμὲ ὁ χραταιός, ὁ δυνάστης, ὁ ἰσγυρός, ὁ ἀγέτητος. Εἰ δέ τι δεῖ με τροπολογῆσαι καινότερον, τίς ἔκεινος δὲ ἀμπελῶν; ποία δὲ ἦν ἐπὶ τούτῳ φυλάκισταν τίθηστιν ἡ νύμφη τοῦ ἀσματος¹⁾; μήποτε φυλάκισσα μὲν τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ, τοῦτο δὲ ἀμπελῶν, ὅτι τὸν μὲν ἐκ τῆς ψυχῆς φραγμὸν περιτίθεται, κείρεται δὲ παρὰ τῶν νοῦν ἔχοντων τῷ χριτικῷ τοῦ λογιστικοῦ τὰς ἀνοήτους ἐπιθυμίας ὡς κληματίδας [ἀ]κάρπους, σκάπτεται δὲ σκαφείῳ τοῦ λογισμοῦ, || λογιζόμενου πάντως ὄρθᾳ, καὶ τὸ σκάμμα τοῦτο βαδὺ, ὡς καὶ τὸν καρπὸν ἐνέγκῃ καὶ πέπειρον καὶ ἀδρὸν τὸν βότρυν, λέγω τῆς ἀρετῆς, καὶ τῷ τούτου ἀποθλιψιῷ Θεόν εὑφράνη τὰ πρῶτα καὶ καρδίας τῶν ἀνθρώπων τὰ δεύτερα. Ναὶ, ταῦτα καὶ οὕτως ἔδει ποιεῖν καὶ οὕτω τὸν ἀμπελῶνα τοῦτον ἐργά-

F. 77 v.

1) Cant. cant. 1, 6.

ζεσθαι, ἀλλὰ παθαινομένη πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τοῦ ἀσματος ἡ τροπολο- 1 γουμένη αὕτη φυλάκισσα—«ἀμπελῶνα» φησὶν αἴμὸν οὐκ ἐφύλαξε¹), ὡς καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ τὸ σῶμα τὸ ἔσωτῆς, καὶ παρὰ τοῦτο ἀκανθαν μὲν καὶ τρίβολον ἀνατέλλει, τὴν κεντρίζουσαν ἀμαρτίαν, καὶ ταῖς ἀρρωστίαις ὥσπερ χερσομανεῖ καὶ δὶ αὐτῶν κλινοπετεῖ καὶ παθαίνεται. Ὁδεν καὶ σή- 5 μερον μὲν ποδάργραν ἔχει πιέζουσαν, ἐσαύριον δὲ χειραλγίαν φέρει πικρα- νουσαν· ἡ δεξιὰ μοι καὶ γὰρ τὴν ἐνεργητικὴν ἡρνήσατο δύναμιν. καὶ τούτῳ 10 χλωρῷ ἕηρῷ ἕηρά τὰ δηλωθέντα πρέμινα συνήρηται. Ἐλλ' ἡ μὲν ἐμὴ οὔτως ἔχει, ἡ δὲ σὴ, ὡς δέσποτα καὶ βασιλεὺς ἡμέτερε, ἔθνη ἔξολοι θρεύ- σει—λεγέτω μετ' ἐμοῦ καὶ Δαυὶδ — καὶ πολεμίους ἐκβαλεῖται λαοὺς καὶ 15 τοὺς ὄμογενεῖς καταφυτεύει²), καὶ ἔμπνους σοι καὶ φίλωντας καὶ αὐξηθήσεται ἡ φυτεία σου, ἵνα καὶ ὁ φυτεύσας χαίρῃ, καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῷ φυτευτῇ προσάγῃ τὸ φύτευμα. Ἔγὼ δ', εἰ μὲν ἐπιβιῶ, καὶ δοθήσο- μαι τῷ προσώπῳ σου καὶ ἐν τῷ ὄφθηναι μοι τὴν δόξαν σου χορτασθήσο- μαι· εἰ δὲ τῆς ζωῆς ἀνεκλωσθῇ μοι δὲ μίτος, ἀλλὰ καὶ τότε οὐκ ἐπιλή- 20 σομαί σου, οὐδὲ ἀνευκτά σοι τὰ ἔξ ἡμῶν, ἀλλὰ τελευταίαν φιλοφροσύνην ἀποπληρώσω σοι τὰς εὐχάς. Τὸ δὲ παρὸν τὸ συμπαθὲς γαρζού μοι καὶ τὸ σύνηθες ἀντιληπτικόν, ἵνα παράκλησιν ἔχω ταῦτα καὶ τῶν ἐμῶν ἀρρω- στιῶν καὶ τῶν ἐμῶν κατακλίσεων.

23.

Τῷ κραταιῷ βασιλεῖ.

F. 60 г. Ή φωνή σου ἡκούσθη, μέγιστε βασιλεῦ καὶ ὅσον ὅσον κύριε χριστὲ, 20 πρὸς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς· τοιαῦτα γὰρ ἡ Ναύπακτος πρὸς τὰ ἀνω- τερικώτερα ταῦτα καὶ ὥψηλότερα· καὶ ὡς ἐκέλευσας, ἥγειράς με Δάζαρον ἄλλον, ὡς ἀπὸ τάφου, τῆς κλίνης· ἐνεθαπτόμην γὰρ ὡσανει τῷ κραββάτῳ διὰ τὴν ὀλοσώματον πάρεσιν ὅλα δὲ τὰ τοῦ τότε θαύματος πληρῶν ἐν ἐμοὶ ἀλύσατε αὐτὸν» προσεῖπας ἀκαὶ ἀφετε ὑπάγειν, καὶ κατὰ τὸ πρόσταγ- 25 μά σου τῶν ἐνταφίων ἀπελύθην δεσμῶν. Τίνων τούτων; τῆς ἀκηδίας, τῆς ἐκ τοῦ γήρως ταλαιπωρίας, τῆς τῶν ποδῶν ἀσθενείας· καὶ ἐβάδισεν ὁ νε- κρὸς ἄχρι καὶ τοῦ Κίτρους αὐτοῦ. ἔνα δὲ ἀπὸ τῶν ἐμῶν πρὸς τὴν βασι- λείαν σου στείλας, ἐρωτῶ, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, δηποτὲ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω. Ἐμοὶ δὲ πάντως εἰσὶ μαθηταὶ οἱ παρ' ἐμοῦ τρα- 30 φέντες καὶ παιδευθέντες, πάσχα δὲ ἡ ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐδοιπορίας διάβα- σις πρὸς τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐλπιζομένην ἀνάπταυσιν ὑπὸ σοῦ. Μήτε γοῦν

1) Cantic. cant. 1, 6.

2) Psal. 48, 3.

ι ἀνώγεων ἐστρωμένον καὶ μέγα τῷ ἀποστόλῳ μου δεῖξης μήτε διωρόφους οἰκίας καὶ τριωρόφους, τόπον δέ τινα ἄλλην καταπνέομενον καὶ τὴν ἐξ ὕδατος γλυκεροῦ παράκλησιν ἔχοντα. Καὶ χαῖρε, χράτιστε θαυματουργὲ βασιλεῦ, στὶ καὶ νεκροὺς μόνῳ λόγῳ διανιστᾶς || καὶ μέλη παρειμένα ῥῆδ ματὶ τῷ σῷ ἀρτιεῖς καὶ πλέον ὡδε τοῦ Λαζαροῦ τερατουργεῖς· ἐκεῖνος μὲν γάρ ἐκ τοῦ τάφου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν ἐβάδισεν, ὀλίγον δὲ τὸ ἀπὸ ἐκείνου πρὸς τὴν Βηθανίαν διάστημα· ἐγὼ δὲ διὰ μεταχρόνιος Λαζαρος εἰς Θεσσαλονίκην ἀπὸ Ναύπακτον, ὅδὸν δολιχὴν ἀργαλέην τε¹).

24.

10 [Πρᾶξις συνοδικὴ περὶ τῆς τοῦ δεσπότου Θεοδώρου εἰς βασιλέα Φ. 58 γ. ἀναγορεύσεως].

Παῦλος δὲ θεῖος ἀπόστολος περὶ τῆς εἰς Χριστὸν διαλεγόμενος πίστεως, καρδίᾳ μὲν, φησι, πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ διμολογεῖται εἰς σωτηρίαν²). Τοῦτο τὸ ἀποστολικὸν οἰκειούμενον καὶ ἡμεῖς οἱ κατὰ μοῖραν 15 ταύτην τὴν δυτικὴν ἐπίσκοποι πάντες, ὅσοι θρόνων ὑψηλοτέρων καὶ ταπεινοτέρων ὑπάρχομεν πρόδεροι, ὅπερ ἐπιστεύσαμεν εἰς δικαιοσύνην καρδίας, τὴν ἀναγόρευσιν δηλαδὴ καὶ στεμματοφορίαν καὶ χρῆσιν τοῦ κρατιοῦ καὶ ἄγιον ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κυρίου Θεοδώρου τοῦ Δούκα, τοῦτο καὶ στόματι διμολογοῦμεν καὶ γειρὶ γράφομεν. Αὐτὸς γάρ ἐγένετο 20 ρύστης μετὰ Θεὸν καὶ σωτήρ ἡμέτερος καὶ αὐτοτελῆς σωτηρία, πολλοὺς μὲν πόνους ὑπομείνας ἔνεκα τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν, πολλοὺς δὲ ἴδρωτας κενώσας ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ, τὸ τοῦ ποιητοῦ ἐγκαίρως εἴπειν, νύκτας ἀύπνους ἱαύων καὶ ἡματα διαμετρῶν αἴματόντα³) ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων καὶ συμπλοκῶν ὑπὲρ ἀφανισμοῦ μὲν τελείου τῶν καταπολεμησάντων 25 ἡμᾶς ἀδέων Λατίνων, ἕπι δὲ καὶ τῶν ἐκ τοῦ Αἴμου Σκυθῶν· Ζυγὸν αὐτὸν ἡ κοινὴ συνήθεια ὄνομάζει. Ἐκ τούτων τῶν κόπων, ἐκ τούτων τῶν ἴδρωτῶν, ἐκ τούτων τῶν ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ (?) πάντα τὰ καδὸν ἡμᾶς μέρη ταῦτα τὰ δυτικὰ ἴδρωσιν ἀμέτροις καὶ πόνων ὑπερβολαῖς ἀπαξάπαντα αἰχμαλωτισθέντα τε καὶ ἀφανισθέντα εἰς τὴν ἀργαίαν χριστιανικὴν ἀποκαταστήσας διαγωγὴν καὶ κατάστασιν καὶ πολλοὺς μὲν καὶ δυσαρδίμους ἀνακαθάρτας ὅχθους Λατίνικούς τε καὶ Σκυθίκούς, πολλὰ δὲ ἐπισκοπεῖα Θεοῦ καὶ ιερὰ μοναστήρια τῆς Λατίνικῆς καὶ Σκυθικῆς λυτρωσάμενος μιαρίας, ἐν τούτοις μὲν τοὺς φυγάδας τοῦ Κυρίου ἀρχιερεῖς ἐμπρέπειν ταῖς σφετέ-

1) Odyss. 4,398. *

2) Rom. 10, 10.

3) Iliad. 9, 325.

ραις ἐπισκοπαῖς φύκονόμησεν, ἐν τούτοις δὲ τοὺς ἡγουμένους αὐδίς ἀπεκατ- 1
έστησεν, ὡς καὶ τούτους κάκείνους τῶν οἰκείων προβάτων αὐδίς ἀγελαρ-
χεῖν. Τὸ δὲ μεῖζον εἴπειν καὶ διὰ παντὸς φύμολόγηται στόματος, ὡς
διαφόρων βασιλέων ἀπόγονος καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν ἀναγωγὴν δικαιούμε-
νος, ὡς στρατιώτης ἔμπυρος, ὡς ἄγρυπνος φύλαξ, τὴν τῆς βασιλείας ἀντί- 5
μισθίαν ἀντέλαβεν ἐπισκοπικαῖς διμολογίαῖς καὶ λοιπῶν ἱερέων καὶ μονα-
χῶν καὶ στρατιωτῶν ἐπιχρίσει καὶ πάντων τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν, καὶ
εἰς τὸ τῆς βασιλείας οὔτως ἀναβεβήκει ἀξίωμα. Καὶ τοῦτον μόνον βασιλέα
διμολογούμενον καὶ τοῦτον στέφομεν καὶ τοῦτον χρίομεν καὶ τὰ πιστευθέντα
παρ' ἡμῶν καὶ διμολογηθέντα εἰς δικαιοσύνην, εἰς σωτηρίαν καὶ ταῖς οἱ- 10
κείσις ὑπογραφαῖς βεβαιούμεθα. Ἀμήν.

25.

Τῷ βασιλεῖ.

- F. 58 γ. "Αγιέ μου δέσποτα καὶ βασιλεῦ θέοσωστε, θεοφρούρητε! Πολλά με τὰ
πείθοντα ἔκτενέστερον τῆς βασιλείας σου ὑπερέύχεσθαι· τὸ πρᾶσον, τὸ ἥμε- 15
ρον, τὸ χάριεν, τὸ ἐλεύθερον, ἡ πρὸς πάντας ἐκ ταπεινώσεως μία καὶ ἡ
αὐτὴ συγκατάβασις. Καὶ ἄλλος μὲν τυχόν βασιλεὺς καὶ τὴν ὁφρὺν ἵσως
ἄρη καὶ διὰ λειμάτων τὰς διμιλίας ποιήσεται καὶ ἀγνοήσει || τὴν φύσιν,
ὡς βασιλέως καὶ ιδιώτου μία καὶ ἡ αὐτή, ἐντεῦθεν ἀποστρέψει τοὺς
ὁφθαλμοὺς αὐτοῦ τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τέλος, ἡ καὶ ποτε καὶ βύσει πρὸς 20
τὰς ἀναφορὰς ἀκοήν, ὡς μὴ φωνῆς ἀκοῦσαι τῶν δεομένων, συνάξει τε
τὰς ὁφρῦς καὶ χαλάσει τὸ ἐπισκύνιον, ἀξίωμα τὸ βασιλικὸν οἵμενος πα-
ραδειχνύειν ἐκ βλοσυρότητος καὶ τῷ σχήματι τῷ τοιούτῳ τὰς πρὸς αὐ-
τὸν ἐντεύξεις ἐναποχρούεσθαι, καὶ τὴν βασιλείαν ἡγήσεται οὐκ ἀρχὴν ὑπερ-
έχουσαν, διπέρ ἐστιν, ἄλλὰ διαστολὴν τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἀποχώ- 25
ρησιν καὶ τῆς φυσικῆς ταυτότητος ἀποξένωσιν. Ἄλλ' οὐ βασιλικῶς ποιή-
σει οὗτος ὁ βασιλεὺς οὐδὲ Χριστοῦ μιμήσεται συγκατάβασιν. Τὸ γὰρ ἀλ-
λογενὲς, ὡς ἔοικε, καὶ τὸ κόκκινον ἡ τε καταμάργαρος ἐσθῆς καὶ ὁ στέ-
φανος τοῦ τοιούτου βασιλέως ὑπεκχρούοντα ἄλλον εἶναι τοῦτον παρὰ
τοὺς ἄλλους ὑπόδωνται καὶ φύσιν ἐξηλλαγμένην τε καὶ ἀλλόκοτον. Ὁ δὲ 30
τοιοῦτος καὶ ὄργιεῖται ταχέως καὶ ἐν σποδιᾷ, τῇ ψυχῇ, παραφυλάξεται
τὴν ὄργην καὶ ὑπανάψει ταύτην μετόπισθεν καὶ τὸν κότον ἐκείνον θήσε-
ται εἰς συντέλειαν καὶ τοῖς ὄργισθεῖσι τὸ ἀνταπόδομα ἀνταποδώσεται.
Καὶ πῶς ὁ τοιοῦτος ἐτυμολογηθήσεται βάσις εἶναι λαοῦ καὶ ἔδρα καὶ στή-
ριγμα, τῷ ὑπηκόῳ μὴ προσφερόμενος εὔμενῶς μηδὲ διαλύων ὄργην, ἀλλ' 35
ὡς ἐν μοχλίῳ τῇ ὄργιλῳ ψυχῇ ὑποσαλεύων οἷον καὶ ὑποσπῶν τοὺς θε-

1 μελίσους τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης τῶν ὑπηκόων παρακινῶν τε τούτους καὶ παρασταλέων ἐντεῦθεν τῆς πρὸς αὐτὸν εὔνοϊκῆς διαθέσεως; Ἄλλ' οὐ σὺ τοιοῦτος· ἔξι πλαρότητος δὲ, ἔξι ἐλευθέρου τοῦ ἡθους, ἔξι ἀπλότητος ψυχικῆς ἔνα τῶν πολλῶν ἡγῇ σεαυτὸν καὶ πάντας ἔλκεις εἰς τὴν σήν ἐπι-
5 πόθησιν. Καὶ πῶς ἀξίως ἐπαινέσομαι σου τὰ μέτρα τῆς πρὸς ἡμᾶς χρι-
στομιμήτου συγκαταβάσεως; Εὖ γάρ εἰδὼς, ὡς πηλὸς οὐ διαφέρει πηλοῦ,
κανὸν ἔξαρθν χρυσῷ περιγράψηται, τὴν μὲν βασιλείον ἀμπεχόνην φορεῖς,
τὴν δὲ ἐνδὸν φύσιν οὐκ ἀγνοεῖς, καὶ γίνεται σοι ἡ γνῶσις αὕτη ἀρχὴ καὶ
μέση καὶ τελευτὴ ταπεινώσεως. Εἰ δὲ βούλει, καὶ ὥσπερ χρυσῇ σφραγί-
10 δες καὶ ἀργυρᾷ σιδηρέα τε καὶ χαλκῇ ἐκτυποῦσαι κηρὸν τὴν μὲν ὅλην
διάφορον ἔχουσι, τὸ δὲ ἐκτύπωμα οὐ διάφορον· οὔτω βασιλεὺς καὶ ὁ δεῖνα
καὶ ὁ δεῖνα καὶ ὁ καθ' ἔκαστα· ἔξαρθν μὲν ἀλουργὶς πορφύρα καὶ μάργα-
ροι, ἔσωθεν δὲ διάπλασις ἡ αὐτὴ καὶ τὸ φυσικὸν ἐκσφράγισμα ἀπαράλλα-
τον. Ταῦτα καὶ τὰ πλείω τῶν σῶν, δόποια τὸν τοιοῦτον βασιλέα κο-
15 σμοῦσι, καὶ τὰς ὑπὲρ σοῦ εὐχὰς προχαλοῦνταί μου, καὶ σιωπῶσα καὶ φθεγ-
γομένη ἐντεῦξις γίνομαι σοι τὰ εἰς Θεόν. Καὶ ἄλλος μὲν ἡ εἶδεν ἡ ἡκου-
σε τῶν τινα βασιλέων τῷ στήθει θαλαμεύοντα τὴν ὄργήν σὺ δὲ οὐκ
αὐτῆμαρ καταπέττεις τὸν χόλον, ὡς Ὁμήρῳ δοκεῖ¹⁾), οὐδὲ κοτέεις ἐς χρο-
νικὰ διαστήματα, εὐθύωρον δὲ καὶ δργίζῃ καὶ εὐδύωρον συγχωρεῖς. Οἶδεν
20 ὁ λέγω ἡ ἐν Ἀρτῃ κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης ὄργή, ἣτις ἀνήρθη μὲν, ὡς
πυρσός, ἐκ τοῦ πάραυτα δὲ ἀπέσβη, ὥσπερ σπινθήρ. Καὶ δὲ περὶ τῶν θα-
λασσίων κυμάτων φησὶν ὁ Δαυίδ· ἀναβαίνουσιν ἔως τῶν οὐρανῶν καὶ κα-
ταβαίνουσιν ἔως τῶν ἀβύσσων, ἡ ἀναβαίνουσιν ὡς δρη καὶ καταβαίνουσιν
25 ὡς πεδίον²⁾· τοῦτο καὶ τότε ἦν ἴδειν ἐνεργούμενον· ἀναψιν ὄργῆς ἐχφανῆ
καὶ σβέσιν ταύτης ἀκόλουθον, ὡς συναφθῆναι ἀλλήλοις κατὰ τὰ ἐν σώ-
μασιν ἀλληλένδετα καὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸν οἰκτον. Βαβαὶ τῆς συν-
τόμου σβέσεως τοῦ τότε θυμοῦ καὶ τοῦ κατὰ ψυχὴν τὴν σήν κλυδωνίου
καὶ τῆς συντρόχου γαλήνης. Οὔτω βασιλεὺς, βασιλεῦ, οὔτως δργίζου,
οὔτως συγχώρει, ὡς μήτε τὸν κότον παραμένειν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τοῦτ'
30 αὐτὸ κότον ἐκ τοῦ κείσθαι παρανομάζεσθαι καὶ τὸν οἰκτον τοῦ τοιούτου
πάθους μὴ διαζεύγνυσθαι· δόποια ταῦτα ἐν τῷ ἐμῷ σοι βασιλεῖ κατεῖδον
ἐγώ, ἐν τοιούτοις καιροῖς πολλάκις παρατυχών. Καὶ σὺ μὲν οὔτω ποίει,
καὶ Κυρίου ὄργὴν οὐ φοβηθήσῃ ποτέ, οὐδὲ ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν ἀοργήτου
ἴδης τοῦτον εἰς τὸ παρὰ φύσιν κινούμενον, τὴν δργήν, ἀλλ' ὅλον ἐλεων,
35 ὅλον συμπαθῆ, ὅλον ἀόργητον || τὰ εἰς σέ. Καὶ τὰ μὲν σὰ οὔτως ἔχοι
καὶ ἔξαι. Ἐμὲ δὲ καὶ ἡ τοῦ Μαρτίου τρισκαιδεκάτη εἶδε κατὰ τὴν Ἀρταν

1) Iliad. I, 81.

2) Psal. 103, 8.

τῇ κλίνῃ προσηλωμένον· τὰ γόνατά μου γὰρ ἡσθένησαν, οὐκ ἀπὸ νηστείας, 1
ώς φάλλει Δαυὶδ¹⁾), ἀλλ’ ἐκ μοχθηροτέρας τῆς ὅλης καὶ τῆς ἐξ ἀμαρτημά-
των κακώσεως, καὶ καθ’ ἑαυτὴν μὲν τὴν ποδοκάκην ἐμίσησα, ἡγάπησα
δὲ ἄλλως, ὅτι τῶν κατὰ Ναύπακτον δδυνῶν ἐπὶ καιρὸν ἐλυτρώσατο,
καὶ τὸ φευκτὸν καθ’ αὐτὸν ἐγένετο μοι δι’ ἔτερον αἱρετόν. Καὶ ἀξιωθείην 5
καὶ ἐπιζῆσαι καὶ τοῦ ἐμοῦ σου βασιλέως αὐθίς κατατρυφῆσαι, μὴδ’ ἐς
τοσοῦτον ἐλάσαι με τὸ δυστύχημα, ως τῆς σῆς στεφφορίας ἀπολειφθῆναι
με καὶ τῆς χρίσεως, ὡς καλέ βασιλεῦ, ὡς τὰ πάντα χρηστὲ, ὡς τὰ εἰς ἐμὲ
συμπαθέστατε. Καὶ ως τοῦ εὐχὴν ἐπαναλαβεῖν, δώῃ σοι Κύριος πάντα τὰ
αἰτήματα τῆς καρδίας σου καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρώσαι· ἃ εἰσιν, 10
ώς ἐγὼ εὔστόχως ὑπολογίζομαι, πάντα συμπατῆσαι ἔχθρὸν καὶ γῆν πα-
τῆσαι τῆς Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐκεῖσε βασιλείοις αὐλήν. Ἀκό-
λουθον δὲ τῷ πατήματι τούτῳ καὶ ἡ ἐπὶ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ κάθισις
καὶ ὥσα τῇ καταστάσει ταύτῃ ἐπόμενα. Ἐμοὶ δὲ γίνου κατά τε τὸ παρόν
καὶ εἰς τὸ ἐξῆς προνοητικὸς καὶ φιλεύσπλαγχνος· τὸ γὰρ γῆρας τοῦτο τὸ 15
βαθὺ καὶ λυπρὸν καὶ προνοίας χρήζει βασιλικῆς καὶ τῆς ἐνδεχομένης
περιποίησεως.

26.

Πρὸς τὸν πατριάρχην πιττάκιον τῶν ὄλων ἀργιερέων σχεδίασθεν
παρὰ τοῦ Ναυπάκτου.

20

F. 68 v. Χρόνιον ἡμίν τοῖς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως
θρόνον δυτικοῖς μητροπολίταις καὶ ἀρχιεπισκόποις καὶ τοῖς ὑψῷ ἡμᾶς ἐπι-
σκόποις, ἔτι δὲ καὶ τῇ κατὰ Βουλγαρίαν αὐτοκεφάλῃ ἀρχιερατικῇ ἐξουσίᾳ
καὶ τοῖς ὑπὸ αὐτὴν ἐπισκόποις· ἡθέλησε γὰρ καὶ αὐτῇ τῷ ἀξιωματικῷ
τοῦ σφετέρου θρόνου τὴν παροῦσαν ἡμετέραν ἀναφορὰν καὶ δι’ ἑαυτῆς 25
συγκροτῆσαι· τὸ πρὸς τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου γράμμα τοῦτο καὶ τὴν
ἰερὰν τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων ὅμιγυριν, παναγιώτατε ἡμῶν δέσποτα
καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα, καίτοι ἐχρῆν κατὰ τὴν ἐν πνεύματι ἔνωσιν
οὕτῳ καὶ γράμμασιν ἐνσύσθαι τὴν ἀνατολικὴν ιεραρχίαν καὶ δυτικήν, καὶ
ἡμᾶς μὲν μετὰ τῆς ἐνδεχομένης πνευματικῆς ταπεινώσεως πρὸς τὸ σὸν 30
ὑψός ἐγγραμμάτως διομιλεῖσθαι, σὲ δὲ πάλιν τοῖς αὐτοῖς τὰ καθ’ ἡμᾶς
ἐποπτεύειν καὶ καταφωτίζειν τὰ δυτικὰ λαμπάσι σῶν ἀρετῶν, φωταυγείας
ἐπιστολῶν. "Ἐπρεπε ταῦτα καὶ μὴ τὴν παλαιμναίαν τῶν πραγμάτων φο-
ρᾶν καὶ τὸν κατασχόντα τὴν καθ’ ἡμᾶς οἰκουμένην βίσιον κλύδωνα ἐπὶ

1) Psal. 108, 24.

1 τοσοῦτον ἰσχῦσαι, ὡς καὶ τὸν ἡμῖν πνευματικὸν σύνδεσμον διαλύσασθαι
καὶ σῶμα διελεῖν ἐκκλησίας τῆς ἡνωμένης ἐν πνεύματι. "Οπερ ἡμεῖς ἐκ
τῶν κατωτέρω δηλωθησομένων τεκμηριούμενοι γεγόναμεν ἐν κοινοθουλίψ
κατὰ τὴν Ἀρταν, ἐνδημοῦντος ἐν ταύτῃ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βα-
σιλέως, καὶ κοινὴν πρεσβείαν ἐποιησάμενα πρὸς τὴν ἀγίαν αὐτοῦ βασι-
λείαν ἐχχωρηθῆναι παρ' αὐτοῦ τῇ καθ' ἡμᾶς τῶν ἐπισκόπων δλότητι
ἀνενεγκεῖν πρὸς τὸ τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης σου ὑψος περὶ ἐκκλησιαστικῶν
ζητημάτων· ἀπερ, ὡς οἰόμενα, τέλος λαβόντα χρηστὸν, πλέον καὶ σὲ με-
γαλυνοῦσιν ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀναφορὰν καὶ τὸ μνημόσυνόν σου ἐπιστη-
10 ρέζουσι καὶ ἡμᾶς ἀπαλλάξουσι διχονοίας ἀπάσης καὶ πίστιν ἐμφυτεύσουσι
ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς τοῦ πατριάρχην ἔχειν ἡμᾶς κοινὸν φροντιστήν καὶ
μὴ διακροῦντα τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐνοῦντα μᾶλλον καὶ συμβι-
βάζοντα. "Ο δὲ, ὅποιος οὗτος εὐσεβής καὶ φιλόθεος καὶ περὶ τὴν πίστιν
θερμότατος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀταραξίας ἐπιθυμῶν, εὐθὺς ἐκέλευσε
15 καὶ τὸ γράμμα πρὸς τὴν σὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σχεδιασθῆναι καὶ τὴν
ἀναφορὰν τῶν αἰτουμένων γενέσθαι· δὲ καὶ ἐπὶ κεφαλαίων ἔχουσιν οὕτως.
Πληροφοροῦμεν τὴν μεγάλην ἀγιωσύνην σου ἐν ἀδόλῳ συνειδήσει καρδίας,
ἐν γνώμαις ἐλευθέραις, ἐν γλώσσαις ἀληθευούσαις, ὡς ἀδέλητόν ἔστι τῷ
ἡμετέρῳ κραταιῷ βασιλεῖ ἀρχιερεῖς ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὰς ἐν δύσει χηρευού-
20 σας ἐκκλησίας καὶ χειροτονεῖσθαι καὶ καταπέμπεσθαι· καὶ οὐ βαδὺ τὸ δι' ὅ,
πρόχειρον δὲ καὶ τῇ διακρίσει τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης σου πρόδηλον, καν
ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου διαφωτίζομεν, ὥσπερ τὸ δοκοῦν
σκοτεινόν· εἴ τινα τῶν ἐνταῦθα καὶ παρ' ἡμῖν ἀνθρώπων — πολλοὶ δὲ καὶ
λόγου καὶ ἀρετῆς εἰσὶ μέτοχοι — ἡ καθ' ἡμᾶς ἀγία ἐπιλέξεται βασιλεία καὶ
25 τοῦτον αὐτόθι ἀποστελεῖ, ἐφ' ὧ προστατήσαι ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἀρ-
καὶ εὐχόλως δεχθῆσται δ τοιοῦτος καὶ διχα τινὸς ἔξετάσεως χειροτονηθῆ-
σται, καὶ τὰ πιστὰ ἔχειν δόξει πρὸς τὴν αὐτόθι ἀρχὴν, καὶ οὐ παρέξει μᾶλ-
λον ἐννοίας τοῦ ἔχειν ἐπικλινῶς πρὸς τὸν εὖ ποιήσαντα τούτῳ καὶ ἀποστε-
λλαντα καὶ τὸν δεξάμενον καὶ εἰσοικισάμενον; Χωρὶς δὲ τούτων, τίς, δέ-
30 σποτα ἡμῶν παναγιώτατε καὶ ὑμεῖς, ἡ ἀνατολικὴ ἀδελφικὴ ἀρχιερατικὴ
κοσμιότης, τὰ πόνῳ προσκτηθέντα τούτῳ μακρῷ ἐτέρῳ γαρίσεται, καὶ
πιστεύσει πόλεις πολυσανθρώπους, ἐφ' αἵς πολλοὺς πολεμικοὺς ἴδρωτας ἐκέ-
νωσε καὶ χρήματα κατεβάλετο καὶ δύναμιν ἀπεβάλλετο στρατιωτικὴν,
ταύτας δὴ ταύτας ἀγνῶσι πιστεύσει, ὃν τὸ πιστόν οὐκ ἐνδηλον πρὸς αὐ-
35 τὸν, ἀλλ' οὐδὲ ὡς οὐ χρόνιον; Τούτων οὖν ἐν πληροφορίᾳ κειμένων, παρα-
καλοῦμεν τὴν ιεράν σου ψυχὴν θεραπευθῆναι τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν δεύτε-
ρον λόγον, ὥστε κατ' ἐπιτροπὴν καθολικὴν || τῆς μεγάλης ἀγιωσύνης σου
καὶ καθάπτας καὶ ἀπροσώπως ὄφείλουσαν, τὰ ἐνταῦθα χειροτονίας

καὶ ψήφους προβαίνειν τῶν χηρευουσῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ἵνα μὴ καὶ 1
τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ μαχρ[ὸν] ἀποίμαντα διαμείνωσιν καὶ καταφθι-
ρωνται τὰ ὑπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ αὐτα τὰ θεῖα τεμένη διὰ τὸ ἀπεριποτη-
τον καταπίπτωσιν αἱ τε χειροτονίαι τῶν θελόντων ιερᾶσθαι μὴ γίνωνται,
καὶ τὰ λοιπὰ πνευματικὰ ἐνεργήματα κωλύμην ἔξει τὴν παντελῆ. Ἐπιτρα- 5
πέντος δὲ τοῦ ζητήματος, πάντως ὁ προστάσσων τόδε γενέσθαι ἔκεινος
τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῷ προστάγματι ἐπακολουθήσει ἀπαν χρηστόν· τῆς πα-
τριαρχικῆς μεγαλειότητος ἡ ἐλευθέρα ἐν τοῖς ὅδε ἀναφορὰ, ὥσπερ δὴ καὶ
ἔστιν ἡμῶν αἵτησει καὶ κελεύσει τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου βασιλέως ἡμῶν,
τὸ καθ' ἡμέραν ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς μοναστηρίοις μνημόσυ- 10
νον, ἡ τῶν ἐκκλησιῶν περιποίησις, ἡ τοῦ λαοῦ ποίμανσις, καὶ δσα ἀλλα
ποιμένες πνευματικοὶ πρὸς τὰς ποιμανομένας ψυχὰς ὄφειλουσι διαπράττε-
σθαι· Ὡς τῷ γε μὴ ταῦτα ἐπιτραπῆναι οὐ μόνον τῷ τοπικῷ χάσματι διαστή.
σονται ἵσως δυτικοὶ καὶ ἔφοι συνάδελφοι, ἀλλὰ καὶ τῇ πνευματικῇ διαστά- 15
σει, ὃ μὴ γένοιτο, ἀλλήλοις οὐ συναφθήσονται. Οὐ μόνον δὲ περὶ τῆς ἐπι-
τροπῆς τῶν χειροτονιῶν οἱ πάντες πρεσβεύομεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ δεγ-
θῆναι τοὺς προχειροτονηθέντας ἀρχιερεῖς, τὸν λογώτατον δηλονότι Κερ-
κύρων, τὸν Λευκάδος, καὶ τὸν Φαρσάλων· φθάνει γάρ ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη
σου διὰ σπλάγχνα χρηστότητος καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Γαγγρῶν τοῦ Καληγο-
πούλου ἐν τε Ποντοπρακλείᾳ χειροτονηθέντας καὶ τῇ Ἄμαστριδὶ καὶ δέξα- 20
σθαι καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν καταδέξασθαι, καὶ ἀλλα παριδεῖν οὐκ δλίγα
ἐν τοῖς αὐτόθι μέρεσι καὶ ἀρχὴν λαβόντα καὶ τέλος παρὰ τε τοῦ Κερασοῦν-
τος, ὥσπερ ἀκούομεν, καὶ τινῶν ἐτέρων. Ἡ γάρ καιρικὴ τῶν πραγμάτων
περιφορὰ καὶ καθολικὴ σύγχυσις ἀδειαν παραλόγου καινοτομίας καὶ ἐπὶ 25
τοῖς ἐπισκοπικοῖς εἰσήνεγκεν ἐνεργήμασι. Καὶ ἀν τινῶν ἐπεμνήσθημεν,
εἰ μὴ σε ἥδειμεν, ὡς λύχνον ἀρετῆς, οὕτω δὴ καὶ λύχνον διακρίσεως ὅντα
καὶ τὰς τοῦ καιροῦ συγχυτικὰς ἐνεργείας ἐν παροράσει τιθέμενον· δίδως
γάρ ταύτας οὐ τῇ προαιρέσει τῶν ἐνεργούντων, τῇ δὲ φορᾷ τοῦ καιροῦ, ἡ
πάντα ὅσα τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, ὅσα τῆς ιερατικῆς διοικήσεως συνέχεε τε 30
καὶ συνετάραξε. Τοῦτο γοῦν αὐτὸ, θεία καὶ ιερὰ κεφαλὴ, τὸ ἐκ τῆς σῆς
μεγάλης ιεραρχίας πρὸς τὰς κατὰ δύσιν ἐκκλησίας ἐπὶ μαχροῖς ἡλίοις
ἀνάσχολον καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὑπὸ τὴν σὴν ποιμαντικὴν χεῖρα ἐκ σι-
γῆς μαχρᾶς ἀπροσάδητον ἡνάγκασεν διπαντας εἰς τὴν παρούσαν κατα-
νεῦσαι ἀναφορὰν, ἀντικρυς χωρισμὸν ἀπ' ἀλλήλων ἡγησαμένου σύμπαν-
τος τοῦ καθ' ἡμᾶς ιερατικοῦ τήν τε μακρὰν ἀφροντιστίαν τῶν χηρευουσῶν 35
ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ τὸ τοὺς σοὺς ἡμᾶς ἐπισκόπους γραμμάτων μὴ
καταξιοῦσθαι δεσποτικῶν. Καὶ τί χρὴ, τῶν κατὰ τὴν ἔών μοιραν καὶ δυ-
τικὴν πραγμάτων διαιρεθέντων, συνδιαιρεῖσθαι τούτοις καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς

ιερατικά; καὶ ταῦτα τοιούτου παρὰ Θεοῦ δοθέντος συνδέτου, τοῦ γνώσει
καὶ πράξει καὶ διαχρίσει παρὰ τοὺς πρώην πατριάρχας ἐκλάμψαντος. Εἰ
δέ σε καὶ οἰκουμενικὸν δρθαλμὸν ὁμολογεῖν ἡ ἀλήθεια βούλεται, τί τὸ
πεῖδων ἐν τοῖς ἑῷοις μόνοις ἔκτείνειν τὴν ὅρασιν, ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις καὶ
δυτικοῖς μὴ θέλειν διαχέειν αὐτὴν, ὡς εἰσαγγέλλεσθαι σοι καὶ τὰ ἡμέτερα;
καθά που καὶ δρθαλμὸς, τὸ τῆς ὁράσεως δργανον, τὰς χρόας καὶ τὰ πο-
λυειδῆ αἰσθητὰ τῇ κοινῇ αἰσθήσει ἀντιπέμπει κατὰ ἀνάκλασιν, καὶ αὗτη
καὶ διαχωρίζει καὶ διαχρίνει τὰ οὕτω πρὸς αὐτὴν εἰσπεμπόμενα. Μή ποτε
δὲ τοῖς ὑπὸ σελήνην καὶ κατωτέρω ταῦτα παθοῦμεν κατὰ δόξαν Ἑλλήνιον·
10 ἀπέρ ἀπρονόητα ἐφαντάσθησαν Ἑλληνες, ὡς τῆς προνοίας τάχα ἀδυνατού-
σης καὶ αὐτὰ διακυβερνᾶν, ἀλλ’ ἵσταμένης ἐπὶ τὰ ἀνωτέρω καὶ μόνα τοῦ
περὶ σφαῖραν τὴν ἐβδόμην σεληνιακοῦ σώματος. Ἀλλὰ μὴ σύ γε, ὡς οἰκου-
μενικὲ δρθαλμὲ, ὡς κοινὴ τῶν καθ’ ἡμᾶς ιερατικῶν αἰσθησις, ἀλλ’ ἔκπεμ-
ψόν σού ποτε τὸ βλέμμα καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν κατωτέρω μοῖραν ταύ-
15 την καὶ δυτικὴν προνοίας τῆς ἐνδεχομένης ἀξίωσον· ἡς καὶ εἰσέτι μεινάσῃς
ἀργῆς, φόβος ἐστί, μή ποτε ἐξ ἀνάγκης ὁ κραταιὸς ἡμῶν βασιλεὺς, ὅπερ
ἔχει διὰ μελέτης καὶ εἰς ἔργον ἐντελὲς ἔξαγαγγη, τὸ καταστῆσαι δηλονότι
τὴν ιερατικὴν ἐποπτείαν τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ εἰς τὸ
κλίμα || τοῦτο τὸ καθ’ ἡμᾶς. "Οπερ ἡ ἡμετέρα ἐλαχιστότης ἐὰν γνῷ λαμ-
20 βάνον ἀρχὴν, ἀνάγκην ἔχει πάντως, παναγιώτατε δέσποτα, τὸ τοιοῦτον
μὲν ἐπιχείρημα διὰ τῆς πρὸς τὸν κραταιὸν ἡμῶν βασιλέα πρεσβεύσεως
ἐναρτησαι, αὐτὴν δὲ οὐ κατὰ γνώμην μέντοι ἔκούσιον, ἐξ ἀνάγκης δὲ, εἰς
τὰς ἀναγεγραμμένας ἀπονεῦσαι πάλιν καινοτομίας. Καὶ σόν ἐστι τοῦ λοι-
ποῦ τὸ σκοπιμώτατον ἀμά καὶ διελιμώτατον διορίσασθαι. Καὶ ἐτέμη δρος
25 τῇ πρὸς τὰ γραφέντα ταῦτα ἡμέτερᾳ ἀπολογίᾳ τριμηναιὸν διάστημα, ἀρ-
χὴν καὶ τέλος ὀφεῖλον ἔχειν τῶν ἐκ τῶν ἐνθάδε πρὸς τὰ ἐῷα ἀνάπλουν
καὶ τέλος τῶν ἐκ τῶν ἑψῶν κατάπλουν πρὸς τὰ ἡμέτερα δυσμικά. Τὰ μὲν
οὖν τῆς ἀναφορᾶς εἰς τόδε καὶ τὰ αἰτήματα ἔγνωσται. Ἐναγόμενα δὲ εἰς
τὸ καὶ περὶ τίνος ἐτέρου τῇ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ σου γράψαι, πληρωτικοῦ
30 καὶ μάλιστα τῆς πατριαρχικῆς δλοκλήρου τιμῆς ἐνταῦθα καὶ παρ’ ἡμῖν.
Θαυμαίζομεν γάρ, πῶς ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη σου ἐν ταῖς ιεραῖς σου γρα-
φαῖς οὐ κατονομάζει βασιλέα τὸν ἡμέτερον ἐκ Θεοῦ δεσπότην καὶ αὐτο-
κράτορα, καίτοι πολλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἔχοντα τὰ δικαιοῦντα τοῦτον εἰς
βασιλείαν καὶ κλῆσιν βασιλικήν· τὸ τοῦ γένους ἐπισημότατον, τὸ ἐκ βασι-
35 λικῶν αἰμάτων κατάγεσθαι καὶ ἀπόγονον εἶναι βασιλέων μεγάλων τε καὶ
πολλῶν, καὶ κατὰ τὸν ἐνδεχόμενον λόγον κληρονόμον τῆς βασιλείας. Εἰ
δὲ καὶ πρὸς τὰ παρὰ τούτου κατορθώματα ἀπίδη τις, ἐξ ὅτου θεόθεν παρέ-
λαβε τὴν τῶν ἐνταῦθα τόπων διακυβέρνησιν, ἀλλ’ οὐδὲ ταῦτα, εἰ μή τι

ἄλλο εἶχομεν εἰς προτίμησιν, οὐκ εἰκαίως τούτῳ ἀποβραβεύσει τὸ τῆς βα- 1
σιλείας ἀξίωμα. Ἡν Πέτρος ἐκεῖνος ὁ τῆς Λατινικῆς φυλῆς βασιλεὺς,
Σηήων μὲν ἄλλος βασιλεὺς Ἀμμοραίων τῇ τῆς ψυχῆς ἐπάρσει καὶ τῷ φρο-
νήματι, Σεναχηρείμ δὲ δεύτερος τῷ πλήθει τῶν στρατευμάτων, ὃν καὶ
τοὺς ὑπ’ ἐκεῖνον ιδών τις τῷ τότε εἴπεν ἂν ἐγκαίρως τὸ φαλικόν· οὗτοι δὲ
ἐν ἄρμασι καὶ οὔτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου¹⁾· μέντοι γε καὶ
καθεῖλεν ἐκεῖνον ὁ νέος οὗτος Δαυὶδ αὐτοῖς ἵπποισι καὶ ὅχεσφιν, ὡς καὶ
τῇ ῥαψῳδίᾳ προσχρήσασθαι²⁾), καὶ νόμου τακτικοῦ κειμένου, ὥσπερ ἀκού-
ομεν, τὸν καθελόντα βασιλέα πολέμιον τὴν αὐτοῦ δικαιοῦσθαι περιβαλέ-
σθαι ἀμπεχόνην καὶ τῷ τοῦ καθαιρεθέντος ἐρυθροβαφεῖ ὑποδήματι ἐναρμό- 10
ζειν πόδα τὸν ἔσωτου· ἀλλ’ οὔτος τότε οὐ τῇ νέκῃ ἐπήρθη, οὐ τοῖς κατορ-
θώμασιν ἐθραύσνῃ, οὐκ ἐπεγράψατο ἔσωτῷ τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τὴν
βοήθειαν ταύτην ἐν ὀνόματι Κυρίου είναι εἰπών, οὕτω τοὺς ἄλλους τῆς
Ῥωμανίας ἐχθροὺς πολέμῳ πάντας ἀνάλωσεν. Οἱδασιν οἱ πάντες τὸν ἀγέ-
ρωγον ἐκεῖνον Μαρκέσιον, τὴν ἄλλην καὶ μεγάλην τῆς καθ’ ἡμᾶς οἰκουμέ- 15
νης πληγὴν, τὸν πολύξυλον στόλον ἐκεῖνον, τὸν χθές που καὶ πρὸ τρίτης
τῷ Ἀλμυρῷ προσοκείλαντα καὶ πληρώσαντα καὶ γῆν ὁμοῦ καὶ τὴν θά-
λασσαν τὴν μὲν μυριοφόρων τῶν πλοίων, τὴν δὲ γῆν ἵππων καὶ ἄρμά-
των καὶ στρατευμάτων, τῶν πάντων μεγαλαυχούντων καταλήψεσθαι τὴν
ἡμετέραν, ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλειμμένα ἄραι ὡά. Ἄλλ’ ὁ Θεὸς δὲ 20
μὴ ἐν τοῖς πλείοσιν εὔδοκῶν καὶ τὰς ὑπερηφάνους ψυχὰς ταπεινῶν ὑπέ-
ταξε καὶ τούτους ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ συνέτριψεν, ὡς
ψάλλει Δαυὶδ, τὰ κράτη τῶν τόξων ἐκείνων, ὅπλον καὶ ῥομφαίαν καὶ πό-
λεμον³⁾, οὓς ἐμπεσὼν ἀνάλωσε καὶ ἡράνισεν, ὡς πῦρ ἀκάνθας, ἢ ὡς ὅδωρ
πολὺ σύρον πέτρας, τὰς πόλεις ἀνεσώσατο τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, τὰ ἐπι- 25
σκοπεῖα Θεοῦ Λατινικῆς μιαρίας ἀπελυτρώσατο, τοὺς αἰγυμαλώτους συνή-
γαγε, μοναδικὴν πολιτείαν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀπεκατέστησε, πᾶν χρηστὸν,
πᾶν σωτήριον τῷ κλήρῳ τοῦ Χριστοῦ ἐχαρίσατο. Τὸν γοῦν τοιοῦτον καὶ
ἐν τοιούτοις διαλάμψαντα κατορθώμασι, τὸν ἀριστέα, τὸν νικητὴν εἰ μή τις
τοῦ τῆς βασιλείας ὀνόματος ἀξιοῦ, σχολῇ γ' ἀν ἔτερον. Καὶ δικαιούσθω 30
λοιπὸν ὁ μόνη τῇ Κωνσταντινούπολει τὸν βασιλικὸν περιγραψάμενος πλα-
τυσμὸν, ὁ ἀ[ζ]υμίτης, ὁ περὶ τὴν πίστιν σφαλλόμενος, βασιλεὺς ὀνομά-
ζεσθαι, ἔπι δὲ καὶ ὁ τοῦ Αἴμου κατάρχων Σκύθης Ἀσᾶν καὶ βασιλεὺς
ὑψηλότατος ἀκουέτω καὶ μεγαλυνέσθω ἐν γράμμασι, παροράσθω δὲ ὁ τὸ
δικαίωμα τῆς βασιλείας ἐκ προγόνων λαβών καὶ εἰς αὐτὴν δικαιώς καλού-

1) Psal. 19,8.

2) Iliad. IV, 297.

3) Psal. 75,4.

1 μενος. Θεδς δὲ, οὐ ἐν τῇ χειρὶ τὰ σὰ κινήματα καὶ βουλεύματα, δὸν ἡ ἀλήθεια στέφει, ὃν κοσμεῖ ἡ διάκρισις, κινήσει τὴν ἱεράν σου || ψυχὴν εἰς τὴν τῶν παρ' ἡμῶν αἰτουμένων ἀπάντων παραδοχήν τε καὶ [π]λήρωσιν. F. 62 г.

27.

5 Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν πατριάρχην ἴδικῶς πιττάκιον.

Μωσῆς ἐλάλει, φησὶν ἡ γραφὴ, ὃ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ φωνῇ¹⁾. ἡμεῖς δὲ καθάπαξ πρὸς τὸ σὸν λαλήσαντες μεγαλεῖον, οὐδεμιᾶς τῆς ἀντιλαλίας ἡξιώθημεν, καίτοι τὸ γράμμα ἐκεῖνο θεόν σε κατὰ μέθεξιν ὡμολόγησε διὰ τὴν ἔξ ἀρετῆς τελειότητα. Μή ποτε δὲ, ὅτι κατὰ Μωσέα ἡμεῖς, 10 ἄλλ' οὐδὲ ἕχον τῆς ἀρετῆς ἐκείνου παρ' ἑαυτοῖς ἐτυπώσαμεν, παρὰ τοῦτο ἵερὸν ἡμῖν οὐκ ἔξηγηται ἀντιφώνημα; Εἰ μὲν οὖν τοῦτο, καλὴ ἡ κρίσις, ἐπαινετὴ ἡ σιγή, ἄλλὰ μή τι, κύριέ μου, ἐὰν λαλήσω, ὅτι τὸν οἰκέτην καὶ τὸν ἀδελφὸν παρελύπησας Θεοῦ δὲ ἔργον τὸ ἐν ὑψηλοῖς κατοικεῖν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορᾶν, καὶ τῶν μιμητῶν τοῦ Θεοῦ τὸ τὰ ἐκείνου ἔργα ἐν ἑαυτοῖς ἀπομάττεσθαι. Εἰ μὲν οὖν δὲ πρέσβις ἐκείνος ἡ ἐκὼν ἡ λαθόμενος ἡ τὸ τρίτον κατὰ περίστασιν τὴν ἐμὴν οἰκτρὰν λαλιὰν ταῖς σαῖς ἀγίαις καὶ καθαραῖς χερσὶν σὺ παρέθετο, Ἡράκλεις τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἀγαθοῦ, Ἡράκλεις τοῦ ἐμοῦ δυστυχήματος. Εἰ δὲ παραθεμένου τοῦ κομιστοῦ, καὶ ἀπερρίφη καὶ ἐβδελύχθη διὰ τὸ τοῦ γεγραφότος ἐπίρρυπον, καταδέχομαι 20 τὴν ἀποστροφὴν, ὡς αἴτιος τῆς ἀποπομπῆς. Πλὴν δὲ τὸ ἀπ' ἐκείνου πᾶσα μοι συνέπεσεν ἀνωμαλία καὶ σύγχυσις, καὶ πλέον ὅτι γῆρας τὸ λυπρὸν, συνεχεῖς ἀρρωστίαι, χειρῶν, ποδῶν ἀλγημα καὶ τὰ τοῦ βίου περιστατικὰ συσσεσαθρώκασί με· καὶ ἀν ἐς τὸ παντελὲς ἀπωλόμην, εἰ μὴ ὁ κραταιός καὶ ἄγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλέυς διὰ τῆς περὶ ἡμᾶς ἐλεημοσῆτικῆς αὐτοῦ παρακλήσεως τὰ ἐκ τοῦ γήρως καὶ τῆς ἀσθενείας κακὰ πολυτρόποις ταῖς ἀντιλήψει παρεμυθεῖτο καθ' ἡμέραν καὶ ἀνεκτάτο με. Τοῦτον τὸν ἐμὸν καὶ βασιλέα καὶ παρακλήτορα ἐγνώρισεν ἡ καθ' ἡμᾶς γενεὰ καὶ τὸ κλίμα τοῦτο τὸ δυσμικὸν δῶρον μὲν ἀναμφιλόγως Θεοῦ, σωτήριον δὲ τῶν ἐνταῦθα χριστιανῶν, ἀνακλήτορα πόλεων, συναγωγέα 30 τῶν σκορπισθέντων, συνδέτην τῶν διεστώτων. Δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν οἱ προστάται καὶ τῶν μονῶν οἱ ἥγούμενοι καὶ ποιμαίνουσιν αὐθίς καὶ προστατεῦσι καὶ ἀρχουσιν, ὡς τοὺς μὲν ἐπαγάλλεσθαι τῇ προτέρᾳ τούτων ποιμαντικῇ, τὰ πρόβατα δὲ τῆς φωνῆς ἀκούειν αὐτῶν, καὶ ποίμνην γενέσθαι διὰ μέσου τοῦ ἐμοῦ βασιλέως πεπληθυσμένην καὶ αὔξουσαν.

1) Exod. 19,19.

Τίς τὰς ἀβάτους ὁδοὺς βασίμους ἔθετο, εἰ μὴ ὁ ἐμὸς βασιλεύς; τίς τὰ σχολιὰ εἰς εὐθεῖαν εἰ μὴ οὗτος μετήγαγε; καὶ γεγόναμεν οἱ τῶν διεφόρων πόλεων κάτοικοι ὁδὸν μυρμήχων ἀπομιμούμενοι, καὶ ἀντιπεριπατοῦμεν εἰς τὰς πόλεις πάσας καὶ ἀντιβαίνομεν, τῶν κωλυσόντων λίθων διαρριφέντων ἐκ τῶν ὁδῶν καὶ τῶν προσκομμάτων ἀρθέντων τῇ φιλόπονίᾳ τοῦ βασιλέως, ἐν αἷς καὶ πλούσιος πένητι συναντᾷ καὶ τῷ δυσγενεῖ ὁ ἐπίσημος, ἀμφοτέροις δὲ τὸ ἀπρόσκοπον ὁ τοῦ ἐμοῦ βασιλέως πόνος ἀπεγκρίσατο, καὶ βλέπομεν ἐλευθέρως ἔκαστος τὴν ἔκαστον· ως καὶ νῦν ὁ σαθρὸς ἐγὼ καὶ δυσκίνητος Θεσσαλονίκην τὴν περιλάλητον καὶ τῶν ἐν ταύτῃ θεαμάτων καταπολαύω καὶ περὶ τὸν μυροφόρον τάφον στροφῶμαι τοῦ μεγάλου 10 ἐν μάρτυσι, τοῦ περιβοήτου ἐν θαύμασι. Καὶ γένοιτο πολλὰ καλὰ καὶ διάβολος μακρὸς καὶ τῷ ἐμῷ βασιλεῖ καὶ τῷ ἐμῷ ἀρχιποίμενι, ὅτι ὁ μὲν διὰ Θεοῦ κατορθῶτ, ὁ δὲ ἐμὸς μεγαποίμην ταῖς σφετέραις προσευχαῖς αὐτὸν δυναμοῖ, χραταιοῖ δὲ καὶ εὔοδοι. Καὶ τί χρὴ καταλέγειν τὴν δι' αὐτοῦ κατάστασιν τῶν ἔκασταχού πόλεων; τὴν δίωξιν τῶν ἐχθρῶν, τὴν σφαγὴν, τὴν 15 ἀναίρεσιν, τὸν ἀσύνακτον αύτῶν σκορπισμὸν, τὴν ἡμετέραν συναγωγὴν· ἀλλὰ καὶ ἔφαγον ἔξήμεσαν, καὶ ἀκατεῖχον ἀπώλεσαν, καὶ γέγονεν αὐτοῖς εἰς χολὴν ἡ ἡμετέρα κατάποσις. Καὶ πεσόντες ἀνέστημεν, καὶ ἥδομεν Θεῷ καὶ τῷ βασιλεῖ ἡμῶν τὰ εὐχάριστα, ὅτι Θεὸς μὲν ἀνωθεν εὐδοκεῖ, τοῦ δὲ βασιλέως ἡ μάχαιρα τὰ χρέα τῶν ἀλαστόρων ἐσθίει, αἱ δὲ σαὶ θεοπειδεῖς 20 προσευχαὶ καὶ εὔοδοισι τὸν βασιλέα καὶ τὰς νίκας τούτῳ καταχαρίζονται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ ἐμοῦ βασιλέως || διὰ Θεοῦ τοσαῦτα καὶ τούτων πλείονα καὶ δῆ[λα] τοῖς πᾶσι, κανὸν κατὰ μέρος οὐκ ἐπεξήγηται, πλὴν ὅτι ὕριμος ταῦτα καρπὸς τῶν σῶν προσευχῶν καὶ τελεσφόρημα ἔγκαιρον, καὶ πρὸς τοὺς κόπους τούτου καὶ σοῦ ἡμεῖς οἱ πάντες εἰσήλθομεν καὶ τῆς γλυ- 25 κύτητος ἀπολαύομεν. Καὶ εὑξάμην ἄντες ἔγωγε, ὁ τῶν ἐπισκόπων πάντων ἐλαχιστότερος, καὶ τὴν ἀνατολικὴν ἔξουσίαν τῇ δυτικῇ συνελθεῖν καὶ συνασπίζειν ἀλλήλαις καὶ εἰρηνικὰ φρονῆσαι καὶ ἀδελφὰ καὶ κοινὴν πανοπλίαν περιβαλέσθαι κατὰ τῶν παλαμναίων ἡμετέρων ἐχθρῶν, κακὸν τῆς ἀλλήλων ἀδελφικῆς ἀντιβοηθείας καὶ συγχροτήσεως ως πόλιν δρυμρὰν αὐ- 30 τὰς γενέσθαι, τὸ τῆς γραφῆς¹⁾, καὶ τεθεμελιωμένον βασίλειον. Ως δὲ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπαναδραμεῖν, γένοιτο καταβῆναι μοι ως δρόσον τὰ ρύματά σου καὶ ωσεὶ νιφετὸν ἐπὶ χόρτον με, καὶ τοῦτο ἔξηραμένον ἐκ πολυχρονίου τοῦ γῆρας, ἐξ ἰσομέτρου τῆς ἀρρωστίας, ως ἀναθηλῆσαι μὲν τὰ δυτικὰ μου καὶ ἀνατεῖλαι ως βοτάνην τὰς σάρκας μου καὶ γενέσθαι με τρόπον ἀλλον 35 νέον ἡβώντα, καὶ γνωσθῆναι τῷ σῷ οἰκέτῃ Ναυπάκτου, εἰ τῆς συνηθείας

1) Prov. 18,19.

ι τῆς ἀρχαίας ἐνείνης μνήμην ἔχεις ὅποιανοῦν, ὅτε σὺ μὲν ἐνέαζες καὶ ση-
μεῖα τοῖς πᾶσιν ἐδίδως καὶ τῷ ἐσχάτῳ ἐμοὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον πνευματι-
κῆς καταστάσεως καὶ προχαράγματα καὶ γνωρίσματα, ὡς τοῦτο τὸ φυτόν
καὶ καρπὸν ἐνέγκη ποτὲ πνευματικῆς ἀναβάσεως· καὶ ὡς οὐ διημάρτομεν
5 οἱ στοχασταὶ τοῦ τότε καιροῦ, ἡ σήμερον ἐπὶ σοὶ κατάστασις παραστᾶ· ἥ-
νικα σὺ μὲν, ὡς εἶπον, ἐνέαζες, ἔγὼ δὲ εἰς ἡλικίαν προέβαινον καὶ τὴν
πολιάν ἡρξάμην ἀνθεῖν καὶ ἀγαπητικῶς εἰς ἄκρον προσεφερόμην σοι·
εἰ μή γε ὁ χρόνος παρείλετό μου τὸ μνημονευτικὸν, ρύτιδώσας πάντως τὸ
τῆς μνήμης πινάκιον καὶ ἀπαλείψας ἐντεῦθεν τὰ ἐν τούτῳ γεγραμμένα
10 μνημονευτά· σὺ δὲ ἀντεδίδως ἐμοὶ τὸ ἐν τοῖς ἀσπασμοῖς ταπεινὸν καὶ
τὴν ἐξ ἡθούς ἡμέρου κεχαριτωμένην προσομιλίαν καὶ ἐντεῦξιν. Μνήσθητι
τούτων, ἐγχάραξόν μοι θεῖα ἐντάλματα, ὡς ἐν πλαξὶ μὲν, τῷ χάρτῃ, σῷ
δὲ γεγραμμένα δακτύλῳ, τοῦ κατὰ μετοχὴν ἑτέρου Θεοῦ, ὡς δὲ δεκάλο-
γον ἄλλην, τὴν ἐντελῇ πληροφορίαν τῆς πρὸς ἡμᾶς πνευματικῆς διαθέ-
15 σεως· καὶ σεβάσομαι ταύτην, ἀλλ' οὐ συντρίψω, καὶ συνταφήσομαι ταύτη,
ἀλλ' οὐκ ἀπολείψομαι ἀναπτον, καὶ τὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς συγκαταβάσεως
σου χειρόγραφον εἰς γνώρισμα κείσεται τοῖς παρ' ἡμῖν καὶ τοῖς πόρρωθεν
τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπικλινοῦς τῆς σῆς ἀγιότητος. Καὶ κέλευσόν μοι τὸ ἀπὸ
τοῦδε πρὸς σὲ διὰ γραμμάτων ἐπὶ τὰ ὕδατα ἔρχεσθαι, τὴν ἀνὰ μέσον
20 ἀμφοτέρων λέγω ὑγρὰν, τῷ κλυδωνίζομένῳ ἐν ἀρρωστήμασι. Θεὸς δὲ,
οὐπερ ἡ χειρ ὑψωσέ σε καὶ ἐκ νεότητος ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἀντελάβετο, μνη-
σθείη μὲν πάσης θυσίας σου, καὶ τὸ ὀλοκαύτωμά σου πιανάτω, χαρίσαιτο
δὲ σε καὶ ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις αὐτοῦ καὶ εὔθυμοῦντα καὶ πολυχρόνιον
καὶ τῷ κρατίστῳ μου βασιλεῖ συγκατορθοῦντα ἐκ προσευχῶν καὶ διὰ τού-
25 των αὐτῶν σύμπολεμοῦντα τούτῳ καὶ συναρήγοντα.

28.

Τῷ βασιλεῖ.

30 Ἡμέρα μία, μέγιστε βασιλεῦ, βίος; δόλος τοῖς πόθῳ κάμνουσιν· ἔγὼ δὲ F. 62 v.
λέγω καὶ τὸ βραχὺ διάστατον ἡμώριον ψυχὴν τοῦ σώματος ἀπαλλάττειν
τῶν οὖτω διακειμένων. Εἰ γοῦν ἔνι καὶ ζῆν τινα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπερεύ-
γεσθαι, τοῦτο νόμιζε πάσχειν καὶ τὸν Ναυπάκτου ἀποδιαστάντα τῆς βα-
σιλείας σου. Δοκῶ μὲν γάρ συνεῖναι σοι καὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς ἐστιαν τῇ
35 θεωρίᾳ τῆς βασιλείας σου, ἀπ' αὐτῆς δὲ πάλιν χάριτας ἀντιλαμβάνειν βα-
σιλικὰς καὶ τὴν ἐγκάρδιον πρόσρησιν· οὕτω ταῦτα φαντάζομαι, οὕτω καὶ
ζῶ καὶ τελευτῶ διὰ σέ. "Οτε μὲν γάρ οὐκ ἔχω σε ἀντικρυς, τελευτῶ· ὅτε

δέ σε φαντάζομαι, καὶ πνεῦμα συλλέγω καὶ μετὰ τῶν ζώντων εἰμὶ καὶ 1
τάχα παρέοικα τοῖς ἐν ὄντερφ πλουτοῦσι καὶ τοῖς δραπτομένοις σκιᾶς. Γέ-
νοιτο δέ μοι διὰ βραχέος αὐθίς προσκυνῆσαι τῷ βασιλεῖ μου καὶ τῶν ὄντ-
ρων ἀπαλλαγῆναι καὶ τῶν φαντασμάτων ἀπολυθῆναι· ὅπου γάρ ἥλιος, οὐ
συνίσταται νέφος, καὶ ἔνθα συνουσία ἐμπράγματος, σκιαὶ καὶ ὄντεροι δια- 5
λύονται. Γένοιντο μοι ταῦτα τὰ εὔτυχήματα, πολυχρονούσης τῆς βασι-
λείας σου.

29.

Χρυσόβουλλον.

F. 67 г. Τὰ καλὰ, εἰ μὲν εἰς Θεὸν ἀφορῶσι καὶ περιποίησιν τῶν Ἱερῶν ἔκκλη- 10
σιαστηρίων αὐτοῦ, εὐσεβοῦς ἔστι βασιλέως ἡ τούτων φυλακὴ¹⁾ καὶ συντή-
ρησις· εἰ δὲ ἴδιωτικά εἰσι τὰ καλὰ, ἡ ἐπ' αὐτοῖς προνοητικὴ ἐπιθήκη φι-
λοδώρου βασιλέως ἔργον καὶ φιλοτίμου. Φιλοτιμία δὲ καὶ φιλοδωρία βασι-
λικὴ οὐκ ἀν ποτε καὶ εἰς τὴν τῶν ἴδιωτικῶν συντήρησιν καταβαίη, εἰ μὴ
τὴν εὐσέβειαν ὁ βασιλεὺς ἔκεινος ἔχει πλουσίαν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ θέμεδλον 15
στερρόν ὡσανεὶ τῆς φιλοδώρου γνώμης καὶ τῆς φιλοτίμου χειρός· εἰ μὴ
γάρ εὐσεβήσει, οὐκ ἐλεήσει, οὐδὲ φιλοτιμήσεται πάντως, εἰ μὴ ἄρα πρό-
τερον ἐλεήσει· καὶ συνάγεται τοῦ λοιποῦ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν εἶναι φι-
λοδωρίας καὶ φιλοτιμίας μητέρα. Ἡ γοῦν ἐκ Θεοῦ βασιλεία μου, εἴ γε καὶ
δέοι ταύτην καυχήσασθαι, εὐσεβοῦσα τὰ εἰς Θεὸν, πολλοῖς ἔκκλησιαστη- 20
ρίοις αὐτοῦ ἐπεφιλοτιμήσατο τὰ ὠφέλιμα²⁾ αὐτὰ ταῦτα ἐπιβραβεύει διὰ
τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου αὐτῆς καὶ τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει
Ναυπάκτου. Κατέμαθε γάρ αὐτὴν ἐκ τῶν προσόντων ταύτη δικαιωμάτων,
πολυ[κ]τήμονα μὲν τὸ πάλαι καὶ πολυπρόσοδον οὖσαν, εἴτα γενομένην
δλιγοκτήμονά τε καὶ βραχυπρόσοδον ἐκ τοῦ τὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ 25
ἀοιδίμου προπάππου τῆς βασιλείας μου κυρ Ἄλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν
Ναυπάκτῳ ἱερατέουσαντα προσελθεῖν ἔκεινων τῷ τότε καὶ πολλὰ τῶν τῆς
ἔκκλησίας ταύτης κτημάτων ἐπικληρώσαι τῷ δημοσίῳ εἰς ίκάνωσιν ὃν
εἶχε τελῶν καὶ βαρῶν ἡ εἰρημένη μητρόπολις, ἔαυτῷ δὲ περιποιήσασθαι
τὴν ἐκ τούτων ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν ἐκ τῆς τῶν δημοσιακῶν συζητήσεων 30
όχληρίας ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν καὶ τὰ δλίγα μετὰ ἀνέσεως τῶν μετὰ
κακωτικῆς τῆς περιφορᾶς καὶ τῆς ἐντεῦθεν δύσνηρᾶς ζωῆς προτιμήσα-
σθαι. Ἄλλ' ὑπορρέων ὁ χρόνος καὶ καταβαίνων εἰς τὰ φαυλότερα τὴν μὲν
Ναύπακτον πειρατικῆς χειρὸς ἐποίησεν ἔργον καὶ τὰς ἔκεισε τῆς ἔκκλη-

1) Cod. φυσική.

ι σίας συνεισφοράς συνεξώριστέ τε καὶ συνωλίγωσε τὰ κατὰ τόπους ἑτέρους ταύτης κτησεῖδια. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἡ πολυποίκιλος περιφορὰ τοῦ καιροῦ ἐκ πολυανθρωπίας καὶ τῆς ἐγγεγραμμένης τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικαιώμασι παροικικῆς ποσότητος εἰς ὀλιγανθρωπίαν καὶ στενὸν τὸ ποσὸν σὺν ταῖς ἐκ τούτων συνεισφοραῖς συνέστειλέ τε καὶ περιέλεισε, καὶ γέγονεν ἐκ τούτων τῶν περιστάσεων ἡ πρώην εὐδαίμων αὕτη μητρόπολις δυσδαιμῶν ἄμα καὶ δυστυχής, ἔχουσά τε τὸ ὑποτεταγμένον ἐλίγον καὶ τὸ ἐκ τούτου προσαγόμενον ὀλιγόποσον· δὲ ιερὸς αὐτῆς κλῆρος, εἰς ἕκατὸν ἀριθμούμενος, οὐδὲ εἰς δέκα κατήντησε, καὶ ἂν καὶ οὗτοι ἔξελιπον, εἰ μὴ δέκα σήμερον αὐτῆς προστατῶν φιλοτιμούμενος ἐν ιεροῖς ἐνεργήμασι τόν τε κλῆρον ἐπηγένησε καὶ διαρίσις ἐκκλησιαστικοῖς φιλοτιμοτέροις τῶν πάλαι τούτους τοὺς κληρικοὺς καὶ δεξιούται καὶ πρὸς ὑμνῳδιάν ἐντεῦθεν τοῦ Θεοῦ διανίστησι. Τό μετίζον ταύτης τῆς ἐκκλησίας καὶ περιστατικὸν καὶ ἐπώδυνον ἡ σήμερον ἐπικρατοῦσα σύγχυσις τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐντεῦθεν 15 ἀνάγκης, εἰς δημοσιακὰς ἐπηρείας ταύτης συνελκυσμός, ἥτις καὶ τὴν βασιλέαν μου εἴλκησε πλωίμους ἐπιθεῖναι αὐτῇ διὰ τὴν προκειμένην ναυτικὴν ἐκστρατείαν. Ἀλλὰ δυσωπηθεῖσα τὸ δίκαιον καὶ ἐπελθοῦσα τὰ προσόντα τῇ μητροπόλει ταύτῃ διάφορα δικαιώματα, τὰ παντὸς δημοσιακοῦ καὶ τέλους καὶ βάρους καὶ λειτουργήματος ἐλευθεροῦντα ταύτην τὴν ἐκκλησίαν 20 καὶ αὐτῆς ἐν μέρει τῆς ἔξοπλίσεως τῶν πλωίμων, συγκαταδέχεται μὲν τῷ προπάτηπῳ || ἐκείνῳ τῆς βασιλείας μου τῷ Κομνηνῷ καὶ Ἄλεξίῳ τὴν πρὸς τὸν δημόσιον ἀπόλυτον τῶν κτημάτων αὐτῆς ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἀτελείας καὶ πάσης ἀλλῆς ἀπαλλαγῆς δημοσιακῶν ζητήσεων, συνεισφέρει δὲ τῇ μητροπόλει ταύτη καὶ δι' αὐτῆς τῇ τιμωμένῃ ἐν ταύτῃ πανυμένῃ τῷ Κυρίῳ μητρὶ, δι' ἣν ἔχει πάντως πρὸς τὸ θεῖον εὔσέβειαν, τὸ ἐπικυρωτικὸν καὶ τὸ βεβαιωτικὸν τῶν προσόντων ταύτῃ διαφόρων δικαιωμάτων παλαιγενῶν, ὑστερογενῶν βασιλικῶν προσταγμάτων, διαθηκῶν, δωρεῶν, σιγιλλίων πρακτορικῶν, συνηθειῶν ἐγγράφων τε καὶ ἀγράφων, καὶ παντὸς ἐτέρου μερικοῦ καὶ καθολικοῦ δικαιοδοτήματος, ἔως ἅρτι προσώντος τῇ μητροπόλει, καὶ διορίζεται τὸ κύρος ἔχειν αὐτὰ καὶ τὸ βέβαιον καὶ τὸ ἀσφαλὲς, ὡς εἰ καὶ παρὰ τῆς βασιλείας μου ἅρτι πρώτως ἐγένοντο, καὶ προστάσσει ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἔξῆς μήτε εἰς πλωίμων δόσιν ἐλκεσθαι τὴν ἀγιωτάτην ταύτην μητρόπολιν μήτε εἰς σιταρκισμὸν κάστρου τινὸς μήτε δόσιν οἰκομοδίων ἢ χοιροδεκατίαν ἢ ἀπαίτησιν νομισμάτων, 25 ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ κέλευσιν τῆς βασιλείας μου γινομένην, ἢ εἰς ἄλλην τινὰ ἐπήρειαν καὶ ζημίαν καὶ ἀγγαρείαν καὶ συζήτησιν δημοσιακήν, ἐποίων ἂν καὶ καλεῖτο αὕτη ὄνδματι, νῦν τε οὖτα καὶ ἐπινοηθησομένη ἐσύστερον. Εἰ δέ ποτε ἡ βασιλεία μου τυχόν διορίσεται ἀπαίτησιν τινὰ

F. 67 v.

γενέσθαι καὶ ἐν τοῖς τῆς μητροπόλεως κτήμασιν ἡ γενήματος δόσιν ἥ 1 πλωΐμων ἔξελασιν ἥ ἑτερον ὀποιονδήτι ζήτημα ἐπιζήμιον, ὡς κατὰ λήθην ἐκτεθειμένη λογισθῆναι ὀφείλει ἡ τοιαύτη τῆς βασιλείας μου πρόσταξις, καὶν καὶ ῥήτως ἐγκείμενον ἔχῃ τὸ ακεὶ αὐτὰ τὰ χρυσόβουλλα τῆς βασιλείας μου ἀπρακτεῖν ἐπὶ τῇ συζητήσει ἐκείνη⁹. ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ παρόντι δ χρυσοβούλλῳ λόγῳ αὐτῆς ἐκείνη μᾶλλον ἀπρακτήσει καὶ τὸ ἀνίσχυρον ἔξει ἡ καταψηφίζομένη ἀνισχυρότητα τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς ἔξι τῆς χειρὸς τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότου καὶ περιποδήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα διακειμένοις τῆς μητροπόλεως κτήμασι καὶ τῇ- 10 ρηθῆσται καὶ γενήσεται.¹⁰ Ινα δὲ μὴ τὸ τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τῇ μητροπόλει φιλότιμον τὴν ἐκ μέρους ἔχῃ τοῦ ἐπ’ αὐτῇ φιλοτίμου παρακοπὴν καὶ παραίρεσιν, προστάσσει καὶ διορίζεται μηδὲ ἐν τοῖς κατὰ Ναυπάκτου δικαίοις αὐτῆς ὑφίστασθαι τι κακωτικὸν καὶ ἐπιζήμιον παρὰ τοῦ ἐκείσει αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου, ἀλλ’ ὡς ἡ βασιλεία μου ἔξηπλωσε τὸ ταύ- 15 της φιλότιμον ἐπὶ τοῖς ἔκτος τῆς Ναυπάκτου καὶ ἐν διαφόροις κατατομαῖς θεωρουμένοις τῆς μητροπόλεως κτήμασι, τὴν αὐτὴν φιλοτίμιαν καὶ ἐπὶ τοῖς ὑπ’ αὐτὴν καὶ διαχέει καὶ ἐφαπλοῖ, καὶ προστάσσει κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ βασιλικὴν ἔξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ μηδὲ τοὺς ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς Ναυπάκτου παροίκους αὐτῆς ἥ ἀγγαρείαν ἥ ζημίαν ἥ ὀποιονδήτινα 20 ἐλκυσμὸν παρὰ τοῦ αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου ὑπομένειν, μὴ τοὺς κληρικούς, μὴ τὰ ὑποζύγια τούτων, μὴ τοὺς ἐνοίκους, μὴ τὰ βοσκήματα τούτων, μηδὲ εἰς πλωΐμολογίαν ἐλκεσθαι τοὺς ἀλιεῖς αὐτῆς καὶ τοὺς ἐτέρως αὐτῇ διαφέροντας, μηδὲ τῆς εἰς θάλασσαν τῶν ἰχθύων ἄγρας κωλύειν αὐτοὺς, μὴ τοὺς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν χειροτέχνας τῶν ὑφασμάτων, 25 μὴ τοὺς σκυτεῖς, μὴ τοὺς ῥάπτας, μὴ τοὺς ἀτέχνους ἐνοίκους παρὰ τοῦ αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου ἀγγαρεύεσθαι ἥ μερικῶς ἥ καθόλου, καθόλου κακοῦσθαι παρ’ αὐτοῦ καὶ ἐλκεσθαι ἥ βασιλεία μου διορίζεται. Ἀλλ’ ὥσπερ αὐτῆς τε ὁ τῆς βασιλείας μου αὐταδέλφος περιπόθητος καὶ οἱ ὑπ’ αὐτὸν τεταγμένοι τὰ μακρὰν οὐχ ὄρωσιν οὐδὲ τὰ πόρρω τῆς Ναυπάκ- 30 του διακείμενα βλέπουσιν· οὕτως οὐδὲ τοῖς ἐν αὐτῇ τῆς μητροπόλεως ἀπασιν εἰς ἀγγαρείαν, εἰς ζημίαν, εἰς ἐλκυσμὸν, εἰς ἀναισχυντίαν, εἰς κάκωσιν συνόλως ἐπεντρανήσουσιν· ἀλλ’ ὡς μακρὰν καὶ ταῦτα καὶ διακείμενα οὐδέποτε ούμενοιν ὑπὸ τοῦ μέρους τοῦ αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου λιχνευθῆσται. Ἡ γὰρ καὶ οἱ πρὸ τοῦ βασιλεῖς καὶ ὁ μακρὸς 35 διετήρησε χρόνος ἀζημίωτά τε καὶ ἀναγγάρευτα καὶ τῆς τοῦ δημοσίου χειρὸς τὸ καθόλου διέστησε, ταῦτα καὶ ὡσιν ἐγγὺς, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκ τοῦ δημοσίου ἐλεύθερον ἴστοτυποῦσι καὶ τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς πόρρωθεν.

¹ Καὶ ταῦτα ἡ βασιλεία μου διορίζεται, οὐ παραχόπτουσά τι τῶν ἀνηκόντων δικαίων τῷ αὐταδέλφῳ αὐτῆς οὐδὲ ζημιοῦσα τοῦτον εἰς δτιοῦν, ἀλλὰ τὸ εὐσεβὲς φυλάττουσα εἰς Θεὸν, τὸ ὑποπεπτωκός καὶ τὸ ταπεινὸν εἰς τὴν ἀγνῶς τεκοῦσαν αὐτὸν, καὶ τὴν τοῦ αὐταδέλφου ταύτης ψυχὴν ⁵ θεῖκῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἐλευθεροῦσα τῆς κατακρίσεως καὶ βοηθεῖ τῷ ἀδελφῷ ἀρίστην ταύτην βοήθειαν, τὴν ἀποχὴν δηλονότι τῶν τῆς ἔκκλησίας δικαίων καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐντεῦθεν κριματισμοῦ, ὡς αὐτὸς μὲν ταῦτα καὶ βοηθούμενος καὶ φυλάσσων, ὡς πόλις ὄχυρά λογισθήσεται, αὐτὸς δὲ πάλιν ἀντιβοηθῶν τῇ βασιλείᾳ μου ἐξ ὑπακοῆς, ἐκ τῆς φυλακῆς ¹⁰ τῶν προσταγμάτων αὐτῆς, ἀνταποδεῖξει ταύτην τεθεμελιωμένον βασίλειον¹). Καὶ προσέσται τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Ναυπάκτῳ εἰς διη(νεκῆ) τὴν ἀσφάλειαν τὸ παρὸν τῆς βασιλείας μου χρυσόβουλλον, ἐν ᾧ καὶ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο [χράτος]. Μηνὶ Μαΐῳ ἴνδικτῶνος α' ἔτους, εβλεψ'

¹⁵ ¹⁶ Ἡ ὑπογραφὴ διὰ κινναβάρεως· Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὁ Δούκας.

1) Prov. 18, 19.

В. Васильевский.

(Продолжение следует).